

SPINNEN EN WEVEN IN DE STAD

Een chronologische en geografische reconstructie
van de Gentse textielindustrie 1900-2000

AUTEUR
PROMOTOR
CO-PROMOTOR
ACADEMIEJAAR

Robin Debo
Prof. Eric Vanhaute
Prof. Erik Thoen
2013-2014

Masterproef voorgelegd aan de Faculteit
Letteren en Wijsbegeerte voor het behalen
van de graad van Master in de Geschiedenis

Verklaring

De auteur en de promotor(en) geven de toelating deze studie als geheel voor consultatie beschikbaar te stellen voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van gegevens uit deze studie.

Het auteursrecht betreffende de gegevens vermeld in deze studie berust bij de promotor(en). Het auteursrecht beperkt zich tot de wijze waarop de auteur de problematiek van het onderwerp heeft benaderd en neergeschreven. De auteur respecteert daarbij het oorspronkelijke auteursrecht van de individueel geciteerde studies en eventueel bijhorende documentatie, zoals tabellen en figuren. De auteur en de promotor(en) zijn niet verantwoordelijk voor de behandelingen en eventuele doseringen die in deze studie geciteerd en beschreven zijn.

Illustratie omslag

Briefhoofd N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS uit de fotografische collectie Industriële relicten, onderdeel Fabrieken, FNO6, MIAT.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
Inleiding	7
Onderzoeksvraag	9
Afbakening	11
1. HISTORISCH – ECONOMISCHE SCHETS	15
1.1 Aanloop naar de 20 ^{ste} eeuw	16
1.2 De textielindustrie 1900-1950	19
1.3 De textielindustrie 1950-2000	32
2. CHRONOLOGISCHE RECONSTRUCTIE: DE TIJDSLIJN	39
2.1 Heuristiek, bronnen en bevindingen	40
2.1.1 Wegwijzer der stad Gent, 1900-1948	41
2.1.2 Catalogus der Belgische Sectie, Wereldtentoonstelling Gent 1913	47
2.1.3 Repertorium der textielondernemingen in werking, 1942	49
2.1.4 Belgisch Textielinstituut, 1947	50
2.1.5 De naoorlogse toestand van de Belgische textielindustrie, 1961	51
2.1.6 KOMPASS Bedrijvengids België/Luxemburg, 1962	53
2.1.7 Lijst van de Industriële bedrijven in de provincie Oost-Vlaanderen, 1985	54
2.1.8 Inventaris Onroerend Erfgoed	55
2.1.9 VDAB	56
2.1.10 Economische dienst stad Gent & EROV	57
2.1.11 Gids bedrijfsarchieven	58
2.1.12 TACB in het AMSAB	59
2.1.13 Rechtbank van Koophandel	60
2.1.14 Industriële Archeologie in België	63
2.1.15 Belgisch Staatsblad	64
2.1.16 Kruispuntdatabank Ondernemingen (KBO)	65
2.1.17 Kadaster	66
2.2 Motivatie tijdslijn	67
2.2.1 Afbakening tijdslijn	71
2.3 Handleiding tijdslijn	74
2.3.1 Legende tijdslijn	74
2.3.2 Lijst van bedrijven in de tijdslijn	76
3. GEOGRAFISCHE RECONSTRUCTIE: DE KAARTLAAG	109
3.1 De Gentse textielbedrijven en hun ligging, al gedaan?	111
3.2 De Geografische Reconstructie via kaartlaag	114
3.3 De relatie tussen de textielbedrijven en de ruimtelijke structuur van Gent	120
Besluit	125
Bibliografie	129
Bijlagen	136

Voorwoord

Verschillende mensen die mijn jaarprogramma kenden geloofden niet dat deze masterscriptie in eerste zit of überhaupt dit schooljaar ingediend zou worden. Als voltijds masterstudent aan de Ugent (geschiedenis), deeltijds student aan de VIVES Hogeschool (opleiding erfgoed en educatie) en deeltijds werknemer was dit inderdaad niet evident. Was, want met heel wat spreekwoordelijk ‘bloed, zweet en tranen’ werd de masterscriptie toch voltooid en ingediend. Heel wat mensen hebben mij bij dit werk ondersteund, ik wil hen langs deze weg dan ook bedanken.

Eerst en vooral bedankt aan mijn promotor prof. Eric Vanhaute die mij de vrijheid en het vertrouwen gaf om dit gekozen onderwerp uit te werken. Bedankt ook aan prof. Erik Thoen (tevens co-promotor) die mij aanmoedigde om het werk dat begonnen was in de bachelorproef verder te zetten in deze thesis. Ik wil ook Daniëlle De Vooght en Tijl Vereenoohe van ETWIE (Expertisecentrum voor Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed) bedanken voor hun vertrouwen en voor de flexibele werkdagen. Zonder jullie goedkeuring om deze laatste maand de thesis voor te nemen op mijn werk was deze nooit op tijd klaar geraakt. Brigitte De Meyer van de MIATfactory, bedankt voor de bijzondere gastvrijheid, de leuke gesprekken en uw aanstekelijk enthousiasme. Catalogi of inventarissen zouden overbodig zijn als iedereen zijn bibliotheek zo goed kende. Bedankt aan Pieter de Raedt voor de informatie over de elektrificatie van Gent. Bedankt prof. Torsten Wiedemann, prof. Sven Vrielinck en Bart de Wit voor de interesse, hulp en het advies over shapefiles, topografische kaarten, auteursrechten en GIS. Ook bedankt aan de heer Jacques Hanet voor de reactie op mijn artikel en de gesprekken.

Bauke van der Laan, bedankt voor de typografische en vormelijke bijstand. Mijn vriendin, Evelyn Vyncke, ook al is Frans jouw passie, bedankt om mijn Nederlandse teksten na te lezen. Het belangrijkste dankwoord gaat echter naar mijn ouders, die mij de kans gaven om het schakeljaar en de masteropleiding te volgen. Bedankt!

Inleiding

De meest voorkomende opmerking die ik kreeg wanneer ik iemand vertelde over dit onderzoek was: *“De Gentse textielindustrie? Dat is toch al lang bestudeerd?”* Ja... en nee. Iedere echte Gentenaar kent de fameuze Lieven Bauwens wel. Er zijn tientallen publicaties geschreven over de uitbuiting van de textielarbeiders door de textielbarons, de verschrikkelijke beluiken, de kinderarbeid en de sociale strijd tegen de fabrieksbaas. Publicaties vanuit een andere hoek hadden dan weer aandacht voor de architectonische kenmerken van de textielfabrieken en doopten Gent het ‘Manchester van het vasteland’. Vol bewondering werd geschreven over stoommachines, mule jenny’s en weefgetouwen. Dus alles is al bestudeerd?

Nee, zeker niet. In de literatuurstudie van 2012-2013 stelde ik vast dat in het onderzoek naar de Gentse textielindustrie nog heel wat cruciale informatie ontbrak. De focus ligt bij het grootste deel van de studies op de Gentse textielindustrie in de 19de eeuw. De 20ste eeuw kreeg slechts sporadisch even belangstelling. Dit is ook logisch aangezien onderzoekers pas in de jaren ‘50 en ‘60 interesse kregen in de industriële revolutie en deze gingen bestuderen. De aandacht ging toen vooral naar de oorsprong, het verloop en de sociale impact van deze industriële revolutie. Vandaag is de focus van het onderzoek naar de textielindustrie al even verschoven naar de 20ste eeuw, de recente studies rond de migratie van textielarbeiders naar Gent in de jaren ‘50 en ‘60 zijn hier een goed voorbeeld van. Ik stelde vast dat bepaalde informatie, nochtans bruikbaar en zelfs essentieel voor verscheidene onderzoeken, ontbrak. Zo bestond er nergens een overzicht dat aangaf welke textielfabrieken er nu allemaal waren, waar deze fabrieken gelegen waren en van wanneer tot wanneer ze bestonden. Dit is nochtans cruciale informatie om bijvoorbeeld mondelinge getuigenissen van textielarbeiders mee te verifiëren.

In mijn literatuurstudie signaleerde ik dat dergelijk overzicht bijzonder bruikbaar zou zijn en via deze masterscriptie had ik de kans om dit overzicht volledig uit te werken. Ik onderzocht de evolutie van de Gentse textielfabrieken en hun ligging van 1900 tot 2000 en bracht deze informatie samen in twee werkinstrumenten ontwikkeld voor onderzoekers, geïnteresseerden en instellingen zoals het MIAT. Het resultaat van dit werk is een chronologische en geografische reconstructie van de Gentse textielindustrie tussen 1900-2000. Tijdens de ontwikkeling van deze twee werkinstrumenten bleek dat ze zeer nuttig

waren aangezien ze hun bruikbaarheid al enkele keren konden bewijzen. Uit mijn onderzoek voor deze twee reconstructies bleek ook dat voor bepaalde periodes nog bijzonder weinig informatie of bronnenmateriaal onderzocht was. Op basis hiervan kon het vastgestelde hiaat in het onderzoek naar de textielindustrie in 20ste eeuw verder gespecificeerd worden naar een bepaalde periode, bepaalde bedrijven en bepaalde onderwerpen in die 20ste eeuw. De instrumenten die bij dit onderzoek ontwikkeld werden kunnen gebruikt worden als basis voor verder onderzoek. De gebruikte heuristiek krijgt ook heel wat aandacht. In deze scriptie komt eerst de gestelde onderzoeksvraag met de gehanteerde afbakening aan bod. Daarna volgen drie inhoudelijk aan elkaar gekoppelde en toch sterk verschillende hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk brengt een sterk uitgediepte historisch-economische schets van de evolutie in de Gentse textielindustrie tussen 1900 en 2000. Dit hoofdstuk koppelt economische evoluties, politieke maatregelen, veranderende wetgeving, internationale invloeden, oorlogsomstandigheden en technische evoluties (die bepalend waren voor de Gentse textielindustrie) aan elkaar. Dit overzicht is gegroeid vanuit mijn onderzoek en brengt heel wat inzichten en vaststelling samen. Het is veel meer dan zomaar wat achtergrondinformatie of een literatuursamenvatting maar een vitaal onderdeel waartegen de rest van mijn onderzoek zich plaatst.

Hierna stellen we de twee werkinstrumenten voor die in deze masterscriptie ontwikkeld werden. Het tweede hoofdstuk beschrijft de chronologische reconstructie die resulteerde in een unieke tijdslijn. Hierbij bespreken we de verscheidene gebruikte bronnen, motiveren we de keuze voor een tijdslijn en gaan we dieper in op hoe deze gelezen en gebruikt kan worden.

In het derde hoofdstuk stellen we de kaartlaag voor die de geografische reconstructie via GIS voor zich neemt. Hierbij krijgt het potentieel voor toekomstige uitdieping en uitbreiding van dit instrument heel wat aandacht. Ook de relatie (en wisselwerking) tussen de ligging van de Gentse textielindustrie en de evolutie in de ruimtelijke structuur van de stad Gent komt aan bod.

Ik hoop met deze scriptie en deze werkinstrumenten een verdere stimulans te geven aan het onderzoek naar de Gentse textielindustrie in de 20ste eeuw, een onderzoeksthema dat zeker nog niet afgerond is.

Onderzoeksvraag

In de periode 2012-2013 ondernam ik een intensieve literatuurstudie in het kader van de bachelorproef waarbij ik de stand van zaken in het onderzoek naar de Gentse textielindustrie vanaf 1950 onderzocht, in samenwerking met het MIAT (Museum voor Industrie, Arbeid en Textiel). De resultaten van dit onderzoek kunt u nalezen in het verslag: *'De Gentse textielindustrie circa 1950 – 2000. Een state of the art'*.

Tijdens dat onderzoek stootte ik meermaals op hetzelfde vervelende probleem. Om na te gaan hoe de textielindustrie evolueerde, moet je eerst weten om welke bedrijven het gaat. Helaas bestond dergelijk overzicht niet. De meeste publicaties en onderzoeken vermelden een handjevol bedrijven ter illustratie, of focussen zich op één enkel bedrijf waarvan heel wat archiefmateriaal bewaard bleef. Sommige uitzonderlijke publicaties, gericht op het industrieel archeologisch aspect, trachtten een overzicht te geven van de resterende fabrieksgebouwen en vermelden hierbij enige informatie, locatiegegevens en een soms een foto. Hierbij geldt natuurlijk de beperking dat als het fabrieksgebouw reeds verdwenen was of op dat moment nog onbekend was, die bedrijven niet vermeld werden. Daarnaast kon men in de publicaties in veel gevallen wel de oprichtingsdatum van de bedrijven vermelden, maar werd de datum van de opheffing en sluiting van het bedrijf achterwege gelaten. Dit had deels ook te maken met het feit dat heel wat van de textielbedrijven gewoon nog bestonden op het moment dat dergelijke industrieelarcheologische inventarisatiepogingen ondernomen werden. De einddatums achterhalen bleek vaak ook moeilijker dan eerst gedacht.

Het ontbreken van dergelijk overzicht werd in het besluit van de bachelorproef gesignaleerd als een interessante en misschien zelfs noodzakelijke piste om verder onderzoek naar te doen. Dergelijk overzicht van het bedrijfsleven in de 20ste eeuw is een belangrijke bouwsteen voor verschillende soorten historisch onderzoek (bedrijfs-geschiedenissen, stadsgeschiedenis, sociaaleconomische geschiedenis ...). Ook voor studies rond stadsontwikkeling, herbestemming van industriële sites enz. bespaart een goed overzicht de onderzoekers aanzienlijk veel tijd. Maar hoe pakken we dit aan?

Hoe kunnen de chronologische evolutie en de ruimtelijke verschuivingen in de Gentse textielindustrie tussen 1900 en 2000 gereconstrueerd worden?

Dit is de centrale onderzoeksvraag van deze masterscriptie. Vorig jaar ondernam ik al een eerste poging om al een overzicht van de Gentse textielindustrie in een tijdslijn te gieten. Deze was beperkt tot de evolutie tussen 1950-2000 en bevatte slechts 22 bedrijven. Desondanks bleek deze eerste tijdslijn wel degelijk een zeer bruikbaar instrument, zowel voor mijn eigen onderzoek als voor anderen. Het werd dit jaar zelfs gebruikt bij een oefening in Historische Praktijk in de opleiding geschiedenis. Achteraf bleek wel dat er nog veel meer bedrijven waren en er in de tijdslijn dus nog heel wat informatie ontbrak. Gewapend met deze eerste ervaring wil ik in deze masterscriptie een uitgebreidere, gedetailleerdere en vollediger tijdslijn maken die op overzichtelijke manier de oprichtingen, sluitingen, fusies en evoluties van de Gentse textielbedrijven weergeeft.

Tijdens het verzamelen van informatie over de textielbedrijven werd ook al snel duidelijk dat er tot nu toe vrij weinig aandacht werd gegeven aan de ligging van de textielbedrijven zelf. Een zeldzame studie naar lokalisatiefactoren dateert uit 1952 (toen de eerste donkere wolken aan de horizon voor de textielindustrie nog maar net zichtbaar werden) en beperkt zich tot het lokaliseren van een vijftiental bedrijven, maar er zijn er zoveel meer! Sommige is de ligging van bedrijven wel gekend, maar zit deze informatie verspreid bij de inventaris onroerend erfgoed, in publicaties en op oude kaarten. Soms zit hier ook ronduit foute informatie tussen of werd er creatief omgesprongen met het situeren van bedrijven. Er is ook nog weinig tot geen onderzoek gedaan naar de vele bedrijven die in de 20ste eeuw gesticht werden. Er zijn nochtans verschillende golven van economische voorspoed en tegenslag (de twee Wereldoorlogen, de crisis van de jaren '30, de vorming van de Europese Unie ...) die geleid hebben tot verschillende golven van stichtingen en sluitingen van bedrijven. In combinatie met en op basis van de tijdslijn en de verzamelde locatiegegevens van de bedrijven werd dan in GIS¹ een geografische reconstructie van de Gentse textielindustrie gemaakt. Bij deze geografische reconstructie verwerken we ook de relatie tussen de Gentse stadsontwikkeling en de ligging van de Gentse textielbedrijven.

Het zwaartepunt van deze scriptie is de gebruikte heuristiek om de informatie voor de chronologische en geografische reconstructie te

¹ GIS = Geografisch Informatie Systeem

verzamelen en de verwerking van deze informatie tot een chronologische en geografische reconstructie. Om deze reconstructies goed te kaderen werd ook een diepgaande historisch-economische achtergrondschets geschreven waarbij de vele economische, geografische, politieke, wettelijke, sociale, technische en internationale invloeden, beperkingen en evoluties verwerkt werden tot een ruim kader waarbinnen de gereconstrueerde evoluties geplaatst moeten worden. Voor dit onderdeel werd zeer veel informatie uit sterk gevarieerde literatuur (van technische handleidingen tot oorlogsschadedossiers) aan elkaar gekoppeld en samengebracht tot een geheel die voor zover ik weet geen gelijke kent in de bestaande publicaties.

Met de schriftelijke neerslag van de zoektocht naar bronnen voor deze reconstructie wens ik tevens een kleine bijdrage te leveren aan het basiswerk van iedere bedrijfshistoricus: *'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis'* van VANCOP-PENOLLE². In dit werk worden onder andere de vele bronnen en vindplaatsen voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis opgesomd. Men vertrekt echter onmiddellijk vanaf de bedrijfsarchieven en gaat er dus van uit dat de onderzoeker zijn bedrijf al bij kent bij naam, of weet waar het zich bevindt (om dan via het kadaster opzoeken te doen).

Dit is echter niet altijd zo evident en beperkt ook het onderzoek tot enkel de goed gekende bedrijven. Door een stap terug te zetten en na te gaan welke bedrijven er nog allemaal waren, naast de meest bekende of de grootste, kunnen misschien interessante onderzoekspistes of nieuwe bedrijfsarchieven gevonden worden. De werkwijze waar ik in deze scriptie verslag van uitbreng kan dan dienen als een voorbeeld, leidraad of kleine handleiding voor gelijkaardige initiatieven tot het maken van een overzicht van een industrietak in een bepaald geografisch gebied.

Afbakening

1 Thematisch: we beperken ons tot de Gentse textielnijverheid (spinnen en weven).

In deze masterscriptie bestuderen we de Gentse textielnijverheid. Het begrip 'textielnijverheid' kan zeer veel bedrijfstakken en activiteiten omvatten. Wat precies allemaal onder die noemer valt, varieert van gebruiker tot gebruiker en van dienst tot dienst (bijv.

² VAN COPPENHOLLE (C.), *'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis'*, 2002, Algemeen rijksarchief, Brussel, 376 p.

stedelijke en provinciale economische diensten). In de ruimste betekenis omvat 'textielnijverheid' alle activiteiten waarbij textiel een rol speelt in het produceren van een toegevoegde waarde en bijhorende winst. Dit zijn dus niet enkel de spinnerijen en weverijen, maar ook alle confectiezaken, textieldrukkerijen, kleermakers, gordijnen, behangpapier, wasserijen, blekerijen ...

De term 'textielindustrie' beperkt het terrein van activiteiten al heel wat (alles wat op 'industriële schaal gebeurt), maar is ook nog te ruim voor hetgeen ik bestudeer in deze scriptie. Hier beperken we ons enkel tot de spinnerijen en weverijen. Spinnen en weven zijn de basisbewerkingen die op de ruwe grondstof (vezels van katoen, vlas, hennep, jute ...) uitgevoerd worden. Bij het spinnen worden de afzonderlijke vezels met torsie aan elkaar gesponnen op spoelen om zo garens te produceren. Deze garens werden dan gebruikt in de weverijen om via verschillende procedés allerlei verschillende weefsels te fabriceren.

Gent was een stad van spinnerijen en weverijen. De fabrieken waar deze activiteiten plaatsvonden zijn vandaag nog steeds kenmerkend en opvallend in het stadslandschap. Straten zijn vernoemd naar de fabrieken of hun eigenaars. Hun activiteiten hebben Gent ook sociaal getekend, tot op de dag van vandaag, denken we aan de arbeiderswoningen (beluiken), de aangetrokken arbeidsmigratie³ voor de textielindustrie⁴ in de jaren '60, de vakbondsorganisaties, de textielbaronnen ... Door te focussen op deze twee activiteiten reduceerden we dus enerzijds de hoeveelheid bedrijfsnamen en informatie tot een verwerkbaar gegeven en beperken we ons hiermee ook tot de meest typische en doorslaggevende activiteiten van de Gentse textielproducenten. De wasserijen, blekerijen en drukkerijen in de 19de en 20ste eeuw zijn tevens ook al zeer goed bestudeerd in het kader van het onderzoek naar bodemvervuiling (lozing van toxische afvalstoffen en producten) van de Gentse industrie door VAN NIEUWENHUYZE⁵.

3 DE BOCK (J.), *'Alle wegen leiden naar Gent. Migratietrajecten van Mediterrane migranten naar Gent, 1960-1985'*, in: *'Brood & Rozen, Tijdschrift voor de geschiedenis van sociale bewegingen'*, 2012, nr. 3, p. 47-75

4 DE GENDT (T.), *'Turkije aan de Leie. 50 jaar migratie in Gent'*, 2014, Uitgeverij Lannoo, Tielt, 296 p.

5 VAN NIEUWENHUYZE (L.), *'Potentiële historische bodemverontreiniging als gevolg van industriële activiteiten in de 19de en 20ste eeuwse stad: een bronnenkritische studie over Gent, 1795-1926'*, (onuitgegeven doctoraatsstudie Ugent), 2008, 698 p.

2 Periode: we beperken ons tot de periode 1900-2000.

We kiezen bewust voor de periode 1900-2000. De 19de eeuw en het ontstaan van de Gentse textielindustrie is reeds uitvoerig bestudeerd door verscheidene auteurs. De periode na 1900 kwam echter minder aan bod. Dit heeft vooral te maken met de context waarbinnen onderzoek naar het industrieel verleden van Gent (en België) zijn oorsprong vond.

In de jaren '50 won de Industriële Archeologie & de Industriële Revolutie als onderzoeksobject aan belang. Dit kwam vooral omdat in die periode de kenmerkende industrietakken uit die Industriële revolutie (steenkool, ijzer & staal, textiel) in moeilijkheden raakten en in veel gevallen gesloten werden. Uit vrees om iconische stadsgezichten & industrielandenschappen te verliezen, uit sympathie van de arbeiders voor hun vroegere werkplaatsen en vanuit stijgende historische en maatschappelijke interesse in de Industriële revolutie op zich groeide de Industriële Archeologie en Industrieel erfgoed. Deze ijverden voor het behoud van deze industriële monumenten en studie van hun industrieel verleden. De focus van het historisch onderzoek lag voornamelijk op het ontstaan van de Gentse textielindustrie en de 19de eeuw. De 20ste eeuw kwam dan minder aan bod omdat die voor de onderzoekers vrij recent was.

Nochtans is dit een enorm boeiende periode voor de textielindustrie. Tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw maakt de industrie wo 1, de economische crisis van de jaren '30, en wo II mee. Dit waren perioden waarbij machines opgeëist of vernield werden, grote financiële problemen zich voordeden en waar veel sluitingen zich opdroegen. Maar het waren eveneens periodes van heropbouw (na de oorlogen), herinvestering (nieuwe machineparken & gebouwen), stichtingen van nieuwe textielbedrijven en omvormingen van de bedrijven via nieuwe technieken (elektriciteit verdringt stoom). In de tweede helft van de 20ste eeuw is er dan de langzame achteruitgang van de textielindustrie in Gent en de opeenvolgende sluitingen van verschillende bedrijven. Bewogen tijden dus. Mijn onderzoek loopt tot het jaar 2000. De keuze hiervoor is tweeledig, maar vrij vanzelfsprekend. Ten eerste nam het belang van de textielindustrie in Gent in de tweede helft van de 20ste eeuw zodanig af, dat het aantal resterende actieve bedrijven met wortels in het verleden op enkele vingers te tellen is. Sinds 2000 is er nagenoeg niets veranderd aan die situatie. Door de onderzochte periode van 1900-2000 te laten lopen kon de tijdslijn ook vlot ingedeeld worden en omvat deze studie netjes 100 jaar textielgeschiedenis.

3 **Geografisch: we beperken ons tot de stad Gent (postcode 9000).**

De keuze om ons geografisch tot de stadsgrenzen van Gent te beperken is vooral praktisch. Gent was het centrum voor de textielindustrie in Vlaanderen. De cijfers van de vele industrietellingen bevestigen dit doorheen de 19de en 20ste eeuw. Wat bedoeld werd met ‘Gent’ veranderde in de 20ste eeuw wel sterk. In het begin van de 20ste eeuw verwees Gent uitsluitend naar de historische stad Gent (vandaag postcode 9000). Op 29 mei 1948 werd de oprichting van Groot Gent goedgekeurd. Vanaf 1 juli 1942 werden dan de gemeentes Afsnee, Gentbrugge, Ledeberg, Mariakerke, Merelbeke, Oostakker, St. Amandsberg, St. Denijs Westrem, Wondelgem en Zwijnaarde ingelijfd bij Gent. Ook delen van Drongen, Destelbergen, Heusen, Laarne en Melle werden een deel van de stad.⁶ Bij de gemeentelijke fusies van 1977 werden de deelgemeentes van Gent nog uitgebreid met o.a. Desteldonk, Mendonk, Sint-Kruis-Winkel, ... De enige geografische constante voor deze periode is de historische stad Gent, zonder deelgemeentes.

Het is zo dat op het eind van de 19de eeuw heel wat Gentse textielbedrijven verhuisd zijn naar de omliggende gemeentes om te ontsnappen aan de hogere loonkosten en de arbeidersverenigingen. In de plattelandsgemeentes kon men ondanks verouderde machines dankzij de lagere loonkosten concurreren met de textielbedrijven in de stad Gent. Veel van deze textielbedrijven die verhuisden naar plattelandsgemeentes zijn afzonderlijk al bestudeerd geweest. Ook de verhuisbeweging naar het platteland als de meer recente verhuis van de industrie naar het buitenland zijn het onderwerp geweest van heel wat studies. Hier kunnen we dus weinig aan toevoegen. De textielindustrie in Gent kreeg weliswaar heel wat aandacht, maar een onderzoek met een echte focus op de textielindustrie op bedrijfsniveau in Gent ontbreekt nog.

6 COENE (A.), DE RAEDT (M.), *‘Kaarten van Gent, plannen voor Gent. 1534-2011’*, 2002, Uitgeverij Snoeck, p. 239

1. HISTORISCH – ECONOMISCHE SCHETS

In dit hoofdstuk wens ik een uitgebreide historisch – economische achtergrond te schetsen bij de Gentse textielindustrie. Het werd voornamelijk opgesteld op basis van bestudeerde literatuur en de werkinstrumenten (tjidslijn en kaartbundel) die verder in deze masterscriptie aan bod komen. Voor de periode 1900-2000 tracht ik op een gestructureerde manier de evoluties, uitdagingen, gebeurtenissen en veranderingen te beschrijven die de Gentse textielindustrie heeft meegemaakt. Hierbij verwerk ik informatie over welke bedrijven er waren en wanneer ze gesticht of gesloten werden met de bredere context van de economische situaties of problemen waarmee ze geconfronteerd werden, zoals de twee wereldoorlogen en de opeenvolgende economische crisissen.

1.1 Aanloop naar de 20ste eeuw

In 1874 begon een internationale economische crisis met een ineenstorting van prijzen, massale overproductie en een groeiende werkloosheid als gevolg.⁷ De ondernemers en hun bedrijven werden door omstandigheden gedwongen te innoveren en uit te breiden. Zo zien we dat rond 1880 heel wat van de Gentse weverijen hun productieafdelingen naar het platteland uitbesteden. Oorspronkelijk deed men daar beroep op handwevers. Deze waren goedkoper dan arbeiders in de stad, klopten gemakkelijk langere uren en waren niet verenigd. Ondanks de tijdelijke heropleving van activiteiten voor de handwevers, kon op deze manier niet voldoende geproduceerd worden om aan de vraag te voldoen.

Daarom besloten heel wat ondernemers om in die rurale gemeentes (Waarschot, Laarne, Ronse, Aalst ...) een fabriek te bouwen. Daar kon dankzij de veel lagere loonkosten (tot 40% lager dan in Gent)⁸, zelfs met verouderde machines en technieken, geconcurrereerd worden met de fabrieken in de stad. De afwezigheid van goed georganiseerde arbeidersverenigingen was ook mooi meegenomen. De groeiende ontsluiting van het platteland via de spoorwegen zorgde er tevens voor dat de hoge transportkosten van en naar de afzetmarkten, één van de grootste

7 BUYST (E.), DE CAIGNY (S.), SEGERS (Y.), 'Situering van het bedrijf in de economische structuur en conjunctuur', in: VANCOPPENOLLE (C.), 'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis', Brussel, 2002, p. 233

8 SCHOLLIERS (P.), 'Wages, manufactures and workers in the nineteenth century factory. The Voortman Cotton Mill in Ghent', Berg Publishers, Oxford, 1996, p. 27

beperking bij het produceren op het platteland, sterk verminderde. De fabrieken die in de stad Gent gebleven waren, kwamen nu wel in een benarde positie terecht en hadden het moeilijk om hun concurrentiepositie te handhaven. Omdat op loonkosten moeilijk bespaard kon worden zonder stakingen, moest men verder mechaniseren. Tussen 1880 en 1896 steeg het aantal mechanische weefgetouwen in Gent met 65%.⁹ Ondanks heel wat protest slaagden de fabrieksbazen er rond 1900 ook in om in heel wat fabrieken de wevers vier weefgetouwen tegelijk te laten bedienen. Om verder in de kosten te besparen en de concurrentiepositie te verbeteren werden efficiëntere stoommachines (stoomturbines) geïnstalleerd en de kwaliteit van de afgewerkte producten verhoogd. De eerste elektrische toepassingen (verlichting) vonden in deze periode ook hun weg naar de fabriek.

Zo werd de Naamloze Vlasmaatschappij der Ley (vanaf 1900 N.V. LA LYS) in 1892 als eerste in Gent volledig verlicht op elektriciteit. De benodigde elektriciteit werd opgewekt door de stoommachine (een verticale stoommachine Corliss-Vandekerchove van 1800 pk) aan een grote dynamo te koppelen. Het opwekken van elektriciteit gebeurde in de beginjaren vooral gedecentraliseerd op gelijkaardige wijze.¹⁰ De elektrische verlichting raakte al snel verspreid bij de andere textielbedrijven, ook buiten Gent (o.a. de textielfabriek van Hanus in Laarne). Het grote voordeel van elektrische verlichting is dat het mogelijk was om met een 2-ploegenstelsel te werken (en dus het aantal productie-uren per dag nagenoeg te verdubbelen). Al vrij snel werden grotere energiecentrales opgericht die de grootschalige productie van elektriciteit op zich namen. Deze gecentraliseerde elektriciteitsproductie met bijhorend distributienet maakte de nieuwe elektrische aandrijving ook beschikbaar voor kleine bedrijven zonder stoommachine. Andere nieuwe vormen van aandrijving in deze periode waren de gasmotor (denk aan de Gentse gasmotorfabrikant Onghena) en de brandstofmotor (o.a. Carels, ABC).

Het voordeel van deze nieuwe aandrijftechnieken was dat kleinere bedrijven nu ook konden mechaniseren, waar dat vroeger moeilijk was vanwege de benodigde ruimte en investering voor een stoommachine

⁹ SCHOLLIERS (P.), op. cit., p. 27

¹⁰ BONTE (M.), BRYSE (A.), DE CLERCQ (L.), PREVENIER (W.), VAN EENOO (R.), *'De Coupure in Gent: scheiding en verbinding'*, 2010, Academia Press, 2^e druk, p. 127

met stoomketel.¹¹ De gasmotor was vooral succesvol tijdens de periode van economische terugval. Rond de eeuwenwisseling werden deze vrijwel allemaal vervangen door elektromotoren. De benzinemotor op zijn beurt zorgde vooral voor grote veranderingen in de transportsector.¹²

Al deze zaken vereisten wel substantiële investeringen van kapitaal, met soms ingrijpende structuurveranderingen in het bedrijf tot gevolg. Tot nu toe waren de textielfabrieken voornamelijk familiebedrijven, gefinancierd met privékapitaal. Deze financiële zelfvoorziening bleek in veel gevallen echter onvoldoende om genoeg liquide middelen te verzamelen om modernisaties door te voeren. Investeerders van buitenaf werden aangetrokken. Om de kapitaalsinbreng en winstverdeling binnen een juridisch kader te regelen namen die bedrijven de vorm aan van een Naamloze Vennootschap (in de bronnen ook wel Naamloze Maatschappij, in het Frans Société Anonyme genoemd). Hiermee werd ook het persoonlijk risico voor eigenaars beperkt in het geval van financiële problemen in het bedrijf. Zo werd in 1873 de fabriek Joseph de Hemptinne de N.V. FLORIDA en werd Ferdinand Lousbergs de N.V. LOUSBERGS. In 1885 volgde N.V. LINIÈRE ST. SAUVEUR, in 1876 Voortman als N.V. TEXAS en De Smet - De Naeyer als N.V. LA LOUISIANA.

Ondertussen ging het rond 1895 voor de Belgische textielindustrie opnieuw heel wat beter. Voor de textielsector (maar ook de metaalindustrie) speelt het afzetgebied en de investeringen in Congo hier zeker een belangrijke rol in). Vanwege dit gunstige klimaat werden ook vlotter investeerders gevonden en vormen nog heel wat textielbedrijven zich om tot een Naamloze Vennootschap. In 1897 werden de N.V. FILATURE DE ROYGEN, N.V. LA NOUVELLE ORLEANS en N.V. FIL. ET TIS. VINCENT & AUGER VINCENT gevormd. In 1898 volgde nog de N.V. LA CORIANDRE en werd Parmentier, Van Hoegaarden & Cie de N.V. USINES GAND-ZELE-TUBIZE. Een jaar later volgde de N.V. FILATURE DU RABOT, N.V. SAVANNAH en N.V. FILATURE DU NORD.

11 Voorlopig is er nog geen diepgaande studie uitgevoerd naar de impact van de nieuwe aandrijvingsmogelijkheden (gasmotor, elektrische motor, verbrandingsmotor) op de textielindustrie. Om machines aan te drijven was geen grote stoommachine met stoomketel en hoge fabrieksschouw meer nodig. Het zou een zeer interessante onderzoekspiste zijn om na te gaan waar deze aandrijvingen gebruikt worden. Worden er bijvoorbeeld in deze periode plots opvallend veel kleine textielproducenten gesticht die, zoals bij de Antwerpse en Kempense diamantslijperij, gewoon in de achtertuin een klein productie-atelier beginnen?

12 BUYST (E.), DE CAIGNY (S.), SEGERS (Y.), op. cit., p. 234

1.2 De textielindustrie 1900-1950

Op het einde van de 19de eeuw moest de Gentse textielindustrie vanwege economische problemen dus enige veranderingen ondergaan. De bedrijven moesten moderniseren en hun productie verder mechaniseren om te kunnen concurreren met de bedrijven die naar het platteland gevlucht waren. De typische familiale bedrijfsstructuur bleek over onvoldoende financiële slagkracht te beschikken en de bedrijfsleiders waren voor de bekostiging van hun mechanisatie en modernisatie aangewezen op extern kapitaal van investeerders. Heel wat ondernemingen veranderden daarom hun bedrijfsstructuur tot naamloze vennootschappen om zo die kapitaalsinbreng, de winstverdeling en de financiële risico's juridisch vast te leggen.

Waar de gemiddelde jaarlijkse groeivoet van de productie van de gehele Belgische textielindustrie tussen 1874-1895 slechts 1,47% bedroeg, groeide dit voor de periode 1895-1913 opnieuw sterk tot wel 3,22% per jaar. Dat de Gentse textielindustrie, voornamelijk gericht op katoen, hierbij bijzonder succesvol was, kunnen we afleiden door de gemiddelde jaarlijkse groeivoet per bedrijfstak te bekijken. Waar de katoenspinnerij en katoenweverij tussen 1874-1895 slechts jaarlijks met 1,46% en 1,51% groeiden, was dit tussen 1895-1913 gestegen tot 6,05% en 5,87% per jaar.¹³ Geen enkele andere textieltak (vlas, jute, wol ...) kende dergelijke groeicijfers. De investeringen in de modernisatie van de bedrijven wierpen dus hun vruchten af.

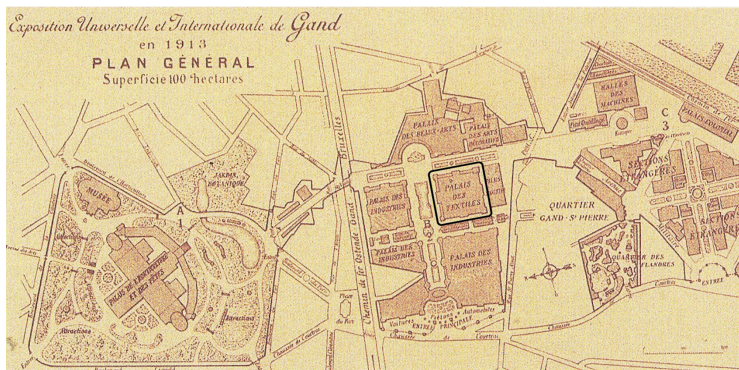
Tussen 1900 en 1913 blijft dit succes zich voortzetten. Zo vertegenwoordigde de Belgische textielproductie in 1913 ongeveer 17% van de totale productie op wereldniveau.¹⁴ De investeringen en omvorming tot Naamloze Vennootschappen volgen elkaar op. In 1900 werd de Naamloze Vlasmaatschappij der Ley (°1845) omgevormd tot de N.V. LA LYS en werd de Naamloze Gentse Vlasmaatschappij (°1875) de N.V. LA GANTOISE. Eveneens in 1900 volgt ook nog de N.V. LINIÈRE DE FLANDRES en de N.V. CRUYPLANTS. In 1903 werd de N.V. FILATURE DE NORD de N.V. LINIÈRE DU CANAL (verandert in 1912 nogmaals naar N.V. NOUVELLE LINIÈRE DU CANAL). Ten slotte ook nog: N.V. MOREL EN VERBEKE (1904),

13 Cijfers uit tabel in DE WILDE (B.), 'Witte boorden, blauwe kielen. Patroons en arbeiders in de Belgische textielnijverheid in de 19e en 20e eeuw', 1997, Ludion, p. 27. Deze tabel is dan weer gebaseerd op de cijfers van GADISSEUR (J.), 'De industriële doorbraak', in: 'De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling 1780-1980', Brussel, 1981, p. 55

14 BAUDHUIN (F.), 'Histoire économique de la Belgique 1914-1939. Tome second: Évolution des principaux facteurs', Brussel, 1946, p. 67

N.V. UYTENDAELE (1904), N.V. FILATURE SUPPES (1907), N.V. UNION LINIÈRE (1907), N.V. VAN ACKER & BRAUN (1907), N.V. FEYER-
RICK (1908), N.V. MANILLA (1909), N.V. GRENIER (1909), N.V. GALVESTON
(1910), N.V. DE SMET-GUEQUIER (1910), N.V. VERENIGDE SPINNERIJEN EN
WEVERIJEN (1910), N.V. ANC. ETABL. PIPYN (1910), N.V. J.J. DIERMAN,
(1911), N.V. VANDERHAEGHEN DIOMÈDE (1911) en N.V. TEXTILIA (1912).

Ondertussen maakte Gent zich al een tiental jaar klaar om bezoekers vanuit de hele wereld te ontvangen op hun exposition universelle et internationale, Gand 1913. De stad (en zijn bourgeoisie, o.a. de textielbaronnen) wilde zijn industriële welvaart aan de wereld tentoonstellen. Het Paleis van de Elektriciteit met zijn imposante verlichting was één van de meest prominente tentoonstellingen. Een volledige doorbraak en elektrificatie van België moest echter wachten tot na de Eerste Wereldoorlog, ook binnen de textielindustrie (hierover straks meer). De Gentse textielbedrijven waren ook sterk vertegenwoordigd, althans in de Catalogs der Belgische Sectie die de deelnemende bedrijven oplijst.¹⁵ Ook in het commissariaat van deze organisatie treffen we enkele familienamen van de bekende textielfabrikanten aan (o.a. natuurlijk De Hemptinne). We zien op het grondplan van de Wereldtentoonstelling 1913 ook dat textiel (als belangrijkste nijverheid-stak in het Gentse) in het parcours een eigen 'Palais du Mode et des Industries Textiles' heeft gekregen.¹⁶

Plan van de Wereldtentoonstelling in Gent, 1913. Het Palais du Textile werd aangeduid.

Bron: Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer, AG L2/45

¹⁵ Voor een volledige lijst van deelnemende bedrijven, zie: MINISTERIE VAN NIJVERHEID EN ARBEID, 'Algemeene Wereldtentoonstelling van Gent 1913. Catalogus der Belgische sectie', Brussel, 1913

¹⁶ Vreemd genoeg blijken foto's, vooral van de binnenkant van het gebouw, moeilijk te vinden.

De Eerste Wereldoorlog (1914-1918) maakte een voorlopig einde aan het succes van de Gentse textielindustrie. De Duitse bezetter liet enkel de industrieën aan het werk die ofwel produceerden voor het leger, ofwel voor de basisbehoeften van de bevolking. De textielbedrijven (en vele andere bedrijfstakken) hadden het zeer moeilijk om hun productie op peil te houden. De werkloosheid nam overal toe. In 1910 waren er ongeveer (onvrijwillige) 84.000 werklozen in België, in december 1915 reeds 588.000.¹⁷ De Duitse oorlogseconomie spande de industrie van België voor zijn kar. Grondstoffen werden schaars en konden moeilijk worden ingevoerd. Vanaf 1915 namen de bezetters non-ferro metalen in beslag. Zo werden o.a. flink wat elektromotoren onttrokken voor de koperen spoelen. Omdat de productie van de textielbedrijven ondertussen zodanig gekrompen was wegens tekort aan grondstoffen, was Engeland bereid om de aanvoer van katoen, wol ... opnieuw toe te laten. Op voorwaarde dat ze voor de Belgische bevolking gebruikt zou worden en de Duitse legerleiding ze niet in beslag zou nemen. Dit voorstel werd door het Duits legerbestuur afgewezen.¹⁸

De werkuren werden tot 24 uur per week beperkt en fabrikanten mochten slechts 1/10 van hun nog beschikbare voorraden verder verwerken. In 1916 werden de fabrieken tijdelijk volledig stilgelegd. Veel (nu werkloze) arbeiders werden gevorderd door het Duitse leger ingezet als werkkrachten.¹⁹ Rond 1917 werden de grote Belgische industrieën systematisch ontmanteld (machines, gietijzer, motoren, aandrijfriemen, werktuigen, elektrische leidingen, assen, afgewerkte producten, grondstoffen ...). Veel van de textielmachines kwamen uit Duitsland (wegens goedkoper dan hun Engelse of Franse tegenhangers). Het Duitse leger stelde ook specifieke officieren-fabrikanten in die, met kennis van zaken, zo efficiënt mogelijk machines onklaar moesten maken of ontmantelen.²⁰

Zo werd de hele bedrijfsuitrusting van de N.V. LA LYS (zoals vele andere textielbedrijven in Gent) bedreigd met ontmanteling en verschroming. In het geval van LA LYS kon dit vanwege de wapenstil-

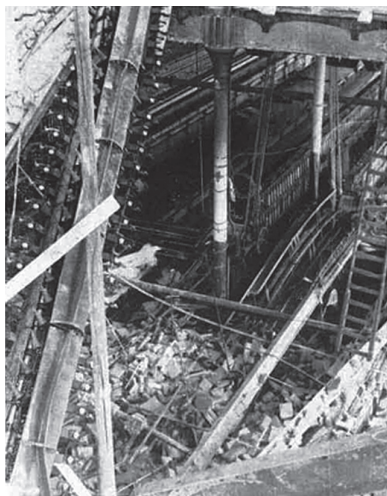
17 BAUDHUIN (F.), *Histoire économique de la Belgique 1914-1939. Tome premier, grandeurs et misères d'un quart de siècle*, Brussel, 1946, p. 47

18 HULLEBROECK (A.), *'Zijn de Duitse Mekanieken noodzakelijk in de Textielnijverheid?'*, Luik, [1918?]

19 BAERTOEN (M.), *'Notes d'un Gantois sur la Guerre de 1914-1918'*, 1929, Gent, p. 201

20 HULLEBROECK (A.), op. cit., p. 5 (Deze publicatie bevat eveneens een uitgebreid overzicht van welke machines in het spin / weefproces nodig zijn en welke Engelse, Franse, Belgische ateliers deze bouwen.)

stand in 1918 gelukkig niet uitgevoerd worden.²¹ De N.V. LA LOUISIANA had pech, grondstoffen, garens en elektrische installaties werden door de bezetters verwijderd.²² Daarnaast raakten heel wat gebouwen beschadigd bij bombardementen, zo ook de spinzalen van de N.V. LA NOUVELLE ORLEANS.

Schade aan de spinzal van de n.v. La Nouvelle Orleans.
Bron: Bedrijfspublicatie van La Nouvelle Orleans,
'Cotonnière Nouvelle Orléans, Naamlooze vennoot-
schap, 282. Nijverheidslaan Gent, 1896-1946',
Drukkerij L. Vanmelle, Gent, p. 7

Na de bevrijding begon de wederopbouw in alle haast. De textielindustrie in België was de helft van zijn spullen verloren.²³ België telde bijna één miljoen werklozen. Men rekende op Duitsland om de geleden oorlogsschade te vergoeden. Gezien de ontberingen van België tijdens de oorlog verwachtte men ook een flinke compensatie. Deze kwam er uiteindelijk slechts in beperkte mate; veel minder dan men op had gerekend.²⁴ Ondertussen werd er ook al 4 jaar bijzonder weinig geproduceerd, terwijl neutrale landen (zoals Zweden & Zwitserland) ongestoord verder konden groeien. Hierdoor was de marktpositie van de Belgische industrie ook achterop geraakt.²⁵

21 BONTE (M.), BRYSE (A.), DE CLERCQ (L.), PREVENIER (W.), VAN EENOO (R.), op. cit., p. 127

22 La Louisiana N.V., 'La Louisiana N.V.', Gent, bedrijfspublicatie verspreid tussen 1950 en 1957, p. 5

23 DE WILDE (B.), 'Witte boorden, blauwe kielen. Patroons en arbeiders in de Belgische textielnijverheid in de 19e en 20e eeuw', 1997, Ludion, p. 28

24 BAUDHUIN (F.), 'Histoire économique de la Belgique 1914-1939. Tome premier, grandeurs et misères d'un quart de siècle', Brussel, 1946, p. 85

25 BAUDHUIN (F.), op. cit., p. 77

De heropstart van de Gentse (en Belgische) textielindustrie verliep traag. De vernielde, verdwenen of onklaar gemaakte machines moesten vervangen worden. Hele machineparken waren aan vernieuwing toe. Dit bood kansen voor modernisatie, maar vereiste opnieuw grote investeringen.

In Gent ontstond in 1919 de N.V. UNION COTONNIÈRE. Dit was een samenwerkingsverband van spinnerijen (in en rond Gent), opgestart onder impuls van o.a. Emile-Jean Braun, Gaston Hebbelynck en Jules de Hemptinne. Grootste aandeelhouders waren in volgorde de Société Generale en Etablissement Textiles Fernand Hanus.²⁶ Deze groep verenigde eerst zes spinnerijen, waarvan vijf Gentse. Dit waren de N.V. FILATURE DE ROOIGEM, N.V. FILATURE SUPPÈS, N.V. FILATURE DESMET-GUÉQUIER, COTONNIÈRE DE GAND en N.V. COTONNIÈRE DE GALVESTON.²⁷ Stuk voor stuk waren deze bedrijven tijdens de Eerste Wereldoorlog ontmanteld. De concentratie van gelijkaardige bedrijven was één van de mogelijkheden om het voortbestaan van de industrie te verzekeren.²⁸ Op dat moment vertegenwoordigde de groep 265.000 spinnen en 1.364 arbeidsplaatsen. De UNION COTONNIÈRE had als doel het verzamelen van spinnerijen, twijnderijen, ververijen en weverijen onder één groep, met een op elkaar afgestemd productieproces. Zo werd de afzet ook grotendeels verzekerd, want de spinnerijen hadden bijvoorbeeld een gegarandeerde afzet bij de aangesloten weverijen, ververijen, en twijnderijen. Spinnen was en bleef zo de belangrijkste textielactiviteit in Gent.

Ondertussen kwam er nieuw leven in de Belgische binnenlandse markt en boden nieuwe exportmogelijkheden zich aan. De arbeiders konden heel wat van hun eisen bekomen: een minimumloon, lonen gekoppeld aan een index, oprichting paritaire comités ...²⁹ Alles leek goed te gaan.

Deze kortstondige groeiperiode werd al vroeg beknot omdat de herstellende Belgische economie geldproblemen kreeg. De overheid rekende op de Duitse herstelbetalingen. In afwachting daarvan leende ze overal geld om reparaties uit te betalen. Toen België slechts twee

26 HANET (J.), '200 jaar geautomatiseerde productie in de Gentse katoenindustrie', 2008, Gent, p.12

27 HEBBELYNCK (P.), 'S.A. UCO NV', in: 'Ingenieurstijdingen', 1967, 16^e jaargang, nr. 4, p. 126

28 CLIEREN (J.) DE GRAEVE (B.) DE HERDT (R.), 'Hun werk, hun leven: getuigenissen uit de Gentse textielwereld 1900-1950', Gent, 1980, p. 55

29 DE WILDE (B.), op. cit., p. 29

miljard goudmark³⁰ kreeg (ontoereikend) kwam de overheid in een monetaire crisis terecht. De textielproductie van België daalde weer met 16%.³¹ In 1920 sloten de Gentse textielproducenten FILATURE JULES DE HEMPTINNE en een afdeling van de FILATURE HANUS (oorspronkelijk uit Laarne, afdeling ondergebracht in de Fil. Jules de Hemptinne) zich aan bij de N.V. UNION COTONNIÈRE.

Door de revolutie in Rusland was de invoer van Russisch vlas stilgevallen. West-Vlaamse vlasproducenten hadden hier het meeste baat bij, maar hun totale productie volstond lang niet om aan de vraag van de textielfabrieken te voldoen. Vlas werd nu ook geïmporteerd uit Frankrijk, Italië ... Hierdoor stegen de kosten voor de aankoop van grondstoffen wel. De Gentse vlasspinnerijen (o.a. La Lys, La Liève, Manilla, Feyerick, Grenier, St. Sauveur, Gallet ...) gingen hier bijzonder goed mee om, het waren goede tijden voor de vlasproducenten in Vlaanderen.

Ondanks de concentratie in de katoensector (o.a. UNION COTONNIÈRE) was er op de buitenlandse markt nagenoeg geen samenwerking. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was er nog een poging met 'La Textile', een gezamenlijk verkoopskantoor. Deze viel enkele jaren later weer uit elkaar door een hoge verkoopprijs. De Belgische textielproducenten beconcurrerden vooral elkaar voor de beperkte afzetmarkten. Dat er opnieuw heel wat kansen waren tot groei, zien we o.a. in 1923, toen de N.V. ANC. ETABL. PIPYN een grote nieuwe spinnerij aan de Nieuwevaart oprichtte. Dit was een bijzonder grote investering. In 1928 draaiden in deze spinnerij zo'n 60.000 spinnen.³² Ook ontstonden in deze periode heel wat nieuwe, kleine textielproducenten (waarvan ook enkele in de vorm van een Naamloze Vennootschap). Hun ontstaan had vooral te maken met de vele bestellingen voor de weverijen. Deze opteelden ervoor om hun eigen vaste productie uit te breiden door bestellingen verder uit te besteden aan kleinere familiale bedrijfjes (een gezin met enkele arbeiders).³³ Dankzij o.a. de betere elektriciteitsvoorzieningen en de groeiende dekkingsgraad van het distributienetwerk konden zij hun kleine atelier relatief gemakkelijk voorzien van aandrijving.³⁴ Ook

30 VERACHTERT (K.), 'De industriële ontwikkeling', in: 'de industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling 1780-1980', Brussel, 1981, p. 147-150

31 DE WILDE (B.), op. cit., p. 30

32 DEVRIESE (L.), 'Het Sint-Jorishuis aan de Vijfwindgaten, Deel 5 Spinnmolens en getouwen in kapel en klooster (1811-1930)', in: 'De Heraut', 2011, p. 16

33 BAUDHUIN (F.), 'Histoire économique de la Belgique 1914-1939. Tome second: Évolution des principaux facteurs', Brussel, 1946, p. 75

34 DE WILDE (B.), op. cit., p. 30

ontsnapten deze bedrijfjes vanwege hun kleinschaligheid vaak aan de regels i.v.m. de beperking van arbeidsduur en aan enkele fiscale verplichtingen.³⁵

Althans tot de crisis eind de jaren '20, begin jaren '30 toeslaat. Uiteindelijk zullen slechts enkelen van de grote Gentse textielproducenten failliet gaan tijdens deze economische crisis. Het waren vooral de kleine (veelal vrij recente) producenten die vanwege het afnemend aantal uitbestede bestellingen de boeken moesten sluiten. De motoren werden (tijdelijk) stilgelegd en de ateliers gesloten. Meestal werden deze bedrijfjes zonder veel verlies beëindigd, alleen moesten de arbeiders opnieuw een andere bron van inkomsten vinden.³⁶

Vanaf 1928 stegen de grondstofprijzen. Protectionistische maatregelen in het buitenland verkleinden de afzetmarkt.³⁷ De totale productie van de Belgische textielindustrie was eind 1930 reeds met 19% gedaald ten opzichte van het voorgaande jaar.³⁸ In het geval van de N.V. ANC. ETABL. PIPYN kwam de crisis net na een zware investering. In 1931 stelde de bedrijfsleiding een tekort van 4,5 miljoen frank vast. Alle onderdelen van de onderneming werden verkocht.³⁹ Ook de N.V. FILATURE FEYERICK sloot in deze periode. In 1932 bouwde de Universiteit Gent op de site van de voormalige vlasspinnerij Feyerick het Technicum (Technische Laboratoria en Thermische Centrale).

De weverijen hadden ook minder geïnvesteerd in vernieuwingen van het machinepark. In 1934 voerde het Internationaal Arbeidsbureau een onderzoek naar het gebruik van automatische weefgetouwen in verschillende landen.⁴⁰ In België produceerden automatische weefgetouwen slechts 0,5% van de totale productie. Dit tegenover 70% in Amerika. Dit heeft veel te maken met de desinteresse van de banksector en holdings voor de textielindustrie, ondanks de grote vraag naar kapitaal voor investeringen.⁴¹ Maar dit betekende eveneens dat de meeste textielproducenten nog grotendeels financieel onafhankelijk waren. In Gent waren het enkel de UNION COTONNIÈRE (Société Générale) en de N.V. VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN (Bank van

35 BAUDHUIN (F.), op. cit., p. 75

36 BAUDHUIN (F.), op. cit., p. 76

37 DE WILDE (B.), op. cit., p. 30

38 VERACHTERT (K.), op. cit., p. 181

39 DEVRIESE (L.), op. cit., p. 20

40 Dit zijn weefgetouwen die automatisch stoppen zodra een draad knapt. Hierdoor kan één wever meer weefgetouwen tegelijk bedienen. Eerder bedienende wevers al 4 weefgetouwen, met automatische kunnen ze er 6 tot 8 aan.

41 DE WILDE (B.), op. cit., p. 32

Zicht op N.V. FEYERICK vanop de Muinkkaai. Hier staat sinds 1932 het Technicum van de Universiteit Gent.
Bron: portret van N.V. FEYERICK, collectie MIAT

de Arbeid) die door banken ondersteund werden. De N.V. VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN, ontstaan in 1910, kwam zo in de problemen nadat de Bank van de Arbeid in 1935 failliet ging, drie jaar later werden hun bedrijven geliquideerd (bijvoorbeeld de in 1912 overgenomen FILATURE NOUVELLE UNION LINIÈRE). De weverij bleef bestaan. Ondanks deze lange periode van opeenvolgende economische moeilijkheden (1920, 1930-35, 1937) konden sommige bedrijven toch nog investeren. De N.V. LA LYS besloot in 1938 al haar stoommachines, ketels en schoorstenen te ontmantelen en voor de aandrijving volledige over te schakelen op elektriciteit.⁴² Zij waren hiermee natuurlijk geen uitzonderlijk geval.⁴³

Op 10 mei 1940 viel Duitsland België binnen. De Belgische troepen gaven zich 18 dagen later over. België werd bezet en onder een militair bestuur geplaatst. Werkhervatting was mogelijk, maar moest dan binnen het kader van een Duitse 'grootruimte-economie' gebeuren. Maar op handel drijven met de vijand stond de doodstraf, volgens Artikel 115 van het Strafwetboek⁴⁴ (Vandaag Artikel 114, de doodstraf werd vervangen door een hechtenis van 20-30 jaar met mogelijkheid tot levenslang).⁴⁵

Duitsland had heel wat belangstelling voor de Belgische textielnijverheid. Textielvezels waren één van de drie grondstoffen waar de Duitse economie een bijzonder groot tekort aan had.⁴⁶ De Galopin-Doctrine⁴⁷ (geformuleerd op 15 juni 1940) had weinig rechtstreekse invloed op de heropstart van de textielindustrie, want toen deze doctrine geformuleerd werd, had de textielindustrie dit specifiek dilemma al voorgeschoteld gekregen en waren er al keuzes gemaakt. Eind mei

42 BONTE (M.), BRYSSSE (A.), DE CLERCQ (L.), PREVENIER (W.), VAN EENOO (R.), *'De Coupure in Gent: scheiding en verbinding'*, 2010, Academia Press, 2^e druk, p. 128

43 Over andere elektrificatie van de belangrijkste (en minder grote) Gentse textielbedrijven tijdens het interbellum is bijzonder weinig (zo goed als geen) onderzoek gedaan.

44 DE WILDE (B.), op. cit., p. 33

45 'Strafwetboek op Kruispuntbank Wetgeving Belgiëlex.be' in: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet>, website van Justel en Belgiëlex, laatst geraadpleegd op 18/04/2014

46 NEFORS (P.), *'Industriële collaboratie in België. De Galopindoctrine, de Emissiebank en de Belgische industrie in de Tweede Wereldoorlog'*, 2000, Van Halewyck, p. 80 (Gebaseerd op een analyse van de Duitse Economie door het Britse Ministry of Economic Warfare in juni 1940)

47 De Galopin-doctrine werd geformuleerd door het Galopin-Comité. Dit was een groep bedrijfsleiders, bankiers en industriëlen die als informele opdracht hadden de Belgische industrie zo goed mogelijk door de oorlog te leiden zodat achteraf het land niet in een economische depressie terecht zou komen. Zij vonden de werkherleving noodzakelijk om de deportatie van arbeiders naar Duitsland te vermijden, om te voorkomen dat de bezetter de industrie zelf in handen zou nemen en om de import en productie van voedsel en basisproducten te garanderen om hongersnood te vermijden. Dit was vrij controversieel omdat het een vorm van economische collaboratie was met de vijand. Ze waren wel tegen het leveren van wapens of munitie of producten die rechtstreeks de oorlogsvoering ondersteunden.

1940 werd Hans Kehrl (een Duitse officier met een achtergrond in de textielindustrie) reeds op prospectie gestuurd naar België en Noord-Frankrijk. Hij was belast met de leiding van de textielafdeling voor het Reichswirtschaftsministerium.

Op 7 juni kwam het officieel bevel dat de textielproducenten slechts mochten produceren aan 30% van de capaciteit die ze hadden in 1939 (de andere 70% was dan voor Duitsland). Om dit te controleren en sturen werd de Warencentrale opgericht (ook gekend als Textielcentrale, niet te verwarren met de Textielarbeiderscentrale), eerst onder leiding van Verdinaso-lid Donckerwolcke, vervangen in februari 1941 door vnv'er Willem van Hee. Deze verdeelde de bestellingen over de verschillende bedrijven. Zo verkreeg de Warencentrale meteen ook een algemeen beeld van de beschikbare voorraden en productiecapaciteit.

Dit leidde onder andere tot de publicatie van de Textielcentrale *'Repertorium der textielondernemingen in werking'* in december 1942. Dit repertorium stelt dat de schaarste aan grondstoffen eind 1941 de noodzaak tot concentratie van de productie van de textielnijverheid verantwoordde (dit hield dan in dat bepaalde fabrieken verplicht stilgelegd werden). Het repertorium werd opgesteld om handelaars en confectionairs te helpen die het moeilijk hadden nog een overzicht te houden van welke firma's waarmee ze traditioneel zaken deden nog effectief in werking waren of welke voorraden deze nog hadden. Het verschijnen van deze publicatie moet dan ook binnen de context van de taken en werking van de in 1940 opgerichte Textielcentrale gezien worden.⁴⁸

Via het Spinstofbesluit werd de 30%-norm vastgelegd, werd het fabrieken verboden om uit te breiden, konden bepaalde grondstoffen niet meer gebruikt worden (bijvoorbeeld kamgaren) en mochten bepaalde producten (zoals tapijten) niet meer geproduceerd worden.⁴⁹

Bestellingen van de Duitse bezetter riepen vaak juridische vragen op bij ondernemers, vooral met de situatie na de oorlog in het achterhoofd. Op 22 juni 1940 vroeg de bestuurder van de N.V. UNION COTONNIÈRE (Braun) bijvoorbeeld advies aan de Gentse jurist Kluyskens over een bestelling van de Wehrmacht voor zware weefsels om treinwagons mee af te dekken. Die antwoordde dat het zeildoek zowel voor burgerlijke als militaire doeleinden kon dienen en dat bij dergelij-

48 Opnieuw, de Warencentrale/Textielcentrale waarvan hier sprake is werd door de Duitse bezetter geïnstalleerd. Dit mag niet verward te worden met de Textielarbeiderscentrale, opgericht in 1898.

49 NEFORS (F), op. cit., p. 80

ke twijfel de bestelling aanvaard kon worden.⁵⁰ Weigering zou de industrie immers in gevaar brengen, want de fabriek die te moeilijk deed kon gesloten worden waarna de bezetter de werkloze arbeiders elders in kon zetten (men vreesde dat werkloze arbeiders verplicht zouden worden om in Duitsland te werken). Dit soort vragen kwamen vaak voor, van allerlei producenten en over allerlei bestellingen.

Aangezien vlas een grondstof was waar België voldoende van produceerde (katoen, wol en jute moesten ingevoerd worden), mochten vlasspinnerijen en weverijen tot 65% van hun vroegere productie hernemen. Ook voor kunstvezels beschikte België over voldoende grondstoffen, voor de productie van rayon werden geen beperkingen meer gesteld. Doordat de textielindustrie vooral uit onafhankelijke bedrijven bestond, konden die veel minder weerstaan aan de Duitse eisen (in tegenstelling tot bijvoorbeeld de grote holdings in de metaal-industrie). De Société Générale probeerde wel om sluitingen van zijn eigen textielbedrijven (o.a. onderdelen van de UNION COTONNIÈRE) te doen herzien.

Om de beschikbare grondstoffen en de productiecapaciteit zo goed mogelijk op elkaar aan te sluiten werden concentratieplannen gemaakt. Bedrijven die niet in deze concentratieplannen opgenomen werden, moesten sluiten. Criteria om verder te mogen blijven produceren waren o.a. de houding t.o.v. de Textielcentrale, de kwaliteit van de producten en de regionale spreiding.⁵¹ Wat ook zwaar doorwoog was de elektrificatie van het bedrijf. Vanwege de toenemende schaarste van kolen werden bedrijven met stoomaandrijving eerder gesloten dan bedrijven met elektrische aandrijving. Er bleven ook nog enkele kleine bedrijven over die zich nooit bij de Textielcentrale bekend maakten en hun onaangegeven voorraden gebruikten om voor de zwarte markt te produceren.⁵²

Toen in 1944 de bevrijding dichterbij kwam werden steeds meer textielgoederen opgeëist of opgekocht aan hoge prijzen, waardoor 'onbekende' voorraden overal opdoken om opgekocht te worden. Vanwege de snelle bevrijding in september 1944 was de schade vanwege gevechten aan de economische infrastructuur relatief beperkt. Toch bleven niet alle bedrijven buiten schot, getuigt het oorlogsschade-

50 DE WILDE (B.), *'Witte boorden, blauwe kiel. Patroons en arbeiders in de Belgische textielnijverheid in de 19e en 20e eeuw'*, 1997, Ludion, p. 36

51 NEFORS (P.), op. cit., p. 246

52 NEFORS (P.), op. cit., p. 253

dossier⁵³ van de N.V. FILATURE GANTOISE RÉUNIS.⁵⁴ Het werd op 9 en 10 september 1944 door artilleriegeschut zwaar beschadigd.⁵⁵ Ook de gebouwen van de N.V. NOUVELLE ORLEANS alsook een groot aantal machines van de spinnerijen werden beschadigd. Bij een bombardement vatte de spinnerij met verdiepingen vlam, maar de brand kon geblust worden.⁵⁶

De Gentse en Antwerpse havens werden belangrijke aanvoerhavens voor de geallieerden. De invoer van grondstoffen voor de textielnijverheid begon meteen. Een eerste levering van 6.000 ton katoen werd al eind december 1944 geleverd. De spinnerijen bereikten in 1946 reeds 91% van hun vooroorlogse productie. De weverijen doen het nog beter en bereiken zelfs 104%.⁵⁷ In 1948 behaalde de Belgische textielproductie de tiende plaats in de wereld (na de vs, Japan, USSR, Duitsland, India, Frankrijk, Italië en Tsjecho-Slowakije).⁵⁸

De ergste schade aan de machineparken van de textielindustrie was er door inactiviteit vanwege de tijdelijke sluitingen van de fabrieken, door (noodgedwongen) verkeerd gebruik door vervangingsgrondstoffen wegens grondstoffenschaarste en door ontijdige vervanging van onderdelen door metaalschaarste. De schade was dus vrij beperkt, ook al omdat in het geval van een sluiting van de fabriek door ‘concentratie’ er nog steeds drie arbeiders in dienst mochten worden gehouden om het machinepark te onderhouden.⁵⁹ Hierdoor kostte het de textielbedrijven relatief weinig tijd om de productie te hervatten. Dit in tegenstelling met belangrijke buitenlandse concurrenten. Veel Duitse, Franse en Britse fabrieken waren vernietigd of beschadigd tijdens

- 53 De dossiers van geleden oorlogsschade zijn zeer interessante bronnen en bevatten regelmatig fotografisch materiaal, grondplannen, schetsen en beschrijvingen van de inrichtingen en machinale uitrusting van een bedrijf. Ondanks de rijkdom van deze dossiers worden deze maar sporadisch geraadpleegd. Een onderzoek naar de beschadiging van bijvoorbeeld de (Gentse) textielindustrie tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog ontbreekt. Voor meer informatie: ANTOINE (F.), LEMOINE (T.), *‘Het belang van dossiers van geleden oorlogsschade voor de studie van ons industrieel erfgoed’*, in: *‘Tijdschrift voor industriële cultuur’*, 2009, jg. 26, deel 108, nr. 4, p. 40-47
- 54 *‘Algemeen Rijksarchief, Catalogus oorlogsschade’*, in: <http://extranet.arch.be/arch/events/oorlogsschade/catalogus_oorlogsschade_dommages_guerre_nl_fr_web.pdf>, website van Rijksarchief, laatst geraadpleegd 20/04/2014
- 55 FOD Binnenlandse zaken – Rijksarchief, Oorlogsschade aan private goederen, provinciale reeks, n° 4.005.464, Filatures Gantoises Réunies (Gent).
- 56 N.N., *‘Cotonnière Nouvelle Orléans, Naamlooze vennootschap, 282. Nijverheidslaan Gent, 1896-1946’*, Drukkerij L. Vanmelle, Gent, 12 p.
- 57 VERMEERSCH (M.), op. cit., p. 2
- 58 DE BRUYCKER (C.), *‘De evolutie van de textielindustrie in het Gentse’*, Gent, (digitaal uitgegeven licentiaatsverhandeling), 1988, (promotor: Prof. Dr. De Smet L.), p. 28
- 59 DE WILDE (B.), op. cit., p. 42

gevechten en bombardementen. De vraag naar textielproducten nam na de Tweede Wereldoorlog snel toe⁶⁰ Enkele jaren lang konden de Belgische textielbedrijven (en vooral de Gentse katoenfabrieken) profiteren van deze unieke positie. De Koreaanse Oorlog die in 1950 uitbrak, verlengde deze periode van hoogconjunctuur tijdelijk.⁶¹ Deze grote vraag was vermoedelijk meteen ook de aanleiding voor het oprichten van enkele nieuwe textielbedrijven in Gent.

Het nadeel van deze voorspoedige positie volgde al snel toen de buitenlandse textielindustrie hersteld was. Aangezien hun fabrieken vaak grotendeels verwoest waren, moesten zij grote investeringen doen om het bedrijf te herstellen. Meteen werd dan ook gekozen om modernisaties door te voeren; de nieuwste machines in de vernieuwde fabrieken.⁶² Ondertussen had de Belgische textielindustrie, die kon profiteren van een relatief intact productieapparaat na de Tweede Wereldoorlog, weinig tot geen investeringen in modernisatie gedaan. Waarom zouden ze ook, de buitenlandse vraag was er, er waren minder concurrenten, het geld stroomde binnen. De Wet van de remmende voorsprong liet zich hier ook gelden en al vroeg in de jaren '50 verloor de Belgische (en vooral de Gentse) textielindustrie terrein tegenover de buitenlandse producenten. Eén van de weinige inspanning tot modernisatie werd geleverd door de UNION COTONNIERE met de bouw van de nieuwe fabriek Cot. E.J.Braun in de maïsstraat. De fabriek werd in gebruik genomen in 1949 (bouw begon eind 1946).

Daarnaast was ook de afzetmarkt sterk gekrompen. Landen waar voor de Tweede Wereldoorlog naar geëxporteerd werd, begonnen tijdens de oorlog zelf in hun textielproductie te voorzien omdat de Europese textielproductie nagenoeg volledig stilgevallen was. Deze markten konden slechts zeer in zeer beperkte mate herwonnen worden.⁶³ Landen met katoenplantages zoals Turkije konden bijvoorbeeld industrialiseren dankzij financiële hulp uit het Marshallplan. Dit werd een sterke concurrent in de jaren '60.⁶⁴

60 PONTZEELE (J.), *'De hoog- en laagconjunctuur in de textielnijverheid'*, 1952 (promotor: Prof. Dr. Storme J.), p. 103

61 PONTZEELE (J.), op. cit., p. 104

62 VAN DER STRAETEN (J.), *'Gent als een regionale arbeidsmarkt, mobiliteit en segmentering in geografisch perspectief'*, (promotor Prof. Dr. E. VAN HOVE), 1980, Antwerpen, p. 39

63 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 29-30

64 HANET (J.), *'200 jaar geautomatiseerde productie in de Gentse katoenindustrie'*, 2008, Gent, p. 22

1.3 De textielindustrie 1950-2000

Op lange termijn werd de exportmogelijkheden van textiel voor België (zelfs gans Europa) sterk aangetast door het verlies van afzetmarkten tijdens de Tweede Wereldoorlog sterk, landen die nu voor zichzelf produceerden. In de analyse van de financiële structuur van de Oost-Vlaamse textielnijverheid van DE BACKER en KEMPENEERS⁶⁵ uit 1962 besloten ze dat Zuid-Amerika, Afrika, het Nabije en het Verre Oosten in grote mate voor goed verloren zijn voor de goedkope massa-artikelen. Vooral de grootschalige productie werd hierdoor getroffen, in het bijzonder de katoennijverheid die zich hierop had toegelegd. Aangezien de katoenindustrie geconcentreerd was rond Gent waren het vooral de Gentse producenten die het nu benauwd kregen. Het is in deze eerste helft van de jaren '50 dat in de Gentse katoenbedrijven al heel wat sluitingen en faillissementen volgen, zoals N.V. FLORIDA in 1950. Hun fabriek werd opgenomen in de UNION COTONNIÈRE. De naoorlogse binnenlandse vraag stabiliseerde zich in de vroege jaren '50 waardoor expansie via de interne markt ook onmogelijk was.⁶⁶ Ook de weverij van de N.V. FILATURE GANTOISE RÉUNIS gaat rond 1951 failliet.

Om deze problemen te overwinnen ondernam de textielindustrie verschillende stappen. Centexbel werd in 1950 gesticht.⁶⁷ Hier konden industriëlen beroep doen op wetenschappelijk en technisch onderzoek om hun bedrijf te moderniseren. Die modernisatie was noodzakelijk om artikelen te kunnen exporteren naar vroegere afzetmarkten, want vooral gespecialiseerde kwaliteitsartikelen komen nog in aanmerking voor export naar die gebieden.⁶⁸ De structuur van de ondernemingen, tot dan klein tot middelgroot (in vergelijking met andere industrietakken zoals de metaalnijverheid), moest ook veranderen om over voldoende financiële middelen te beschikken om het machinepark te moderniseren. Ook kon er in de kosten uitgespaard worden door administratieve rationaliseringsinspanningen. Hierbij hielp de Belgische wetgeving.

De wet van 24 november 1953 (geldig tot 31 december 1957) heeft fusies tussen bedrijven aangemoedigd. Voordien werd er tot 50% belast (30% mobiliënbelasting en 20% nationale crisisbelasting) bij liquidatie

65 DE BACKER (G.) KEMPENEERS (A.), *'De na-oorlogse toestand van de Belgische textielnijverheid, in het bijzonder haar financiële structuur in Oost-Vlaanderen'*, Gent, 1961, 197 p.

66 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 29-30

67 'Centexbel' in: <<http://www.centexbel.be/nl>>, website van centexbel, geraadpleegd 12/05/2014

68 DE BACKER (G.) KEMPENEERS (A.), op. cit., p. 149

en verdeling van het maatschappelijk vermogen van een bedrijf. De wet van 1953 nam die fiscale belemmering weg door een vrijstelling van belasting op het inkomen te geven (geldig tot de liquidatie van het gefusioneerde bedrijf). Dit bevorderde de opslorping of fusie van vennootschappen.⁶⁹ In geen enkele andere bedrijfstak zijn de samentmeltingen zo talrijk geweest als bij de textielindustrie.⁷⁰ Was dit een buitengewoon interessante kans, of een absolute noodzaak om te overleven? Het valt op dat vooral in het laatste jaar dat de wet geldig was, in 1957 heel wat fusies plaatsvonden.

Zo fusioneerden de textielbedrijven N.V. TEXAS en N.V. LOUISIANA tot N.V. LOUTEX in 1957 (beiden waren in handen van Voortman).

De N.V. UNION COTONNIÈRE fusioneerde in 1957 met N.V. FIL. TIS. VINCENT & AUGER VINCENT tot N.V. FIL. & TIS. UNION COTONNIÈRE.

In 1957 werd N.V. GALLET opgenomen in de N.V. FILATURE DU RABOT, een jaar later sloot ook N.V. VANGHELUWE BROEDERS hierbij aan.

De N.V. NOUVELLE ORLÈANS fuseerde met N.V. FIL. & TIS. L'AVENIR en de N.V. DE WAELE EN RÖTHLISBERGER tot N.V. FILATURE NOUVELLE ORLÈANS (FNO). Een gedetailleerder overzicht (vermelding van kapitalen etc.) van enkele fusies in de Oost-Vlaamse textielnijverheid kan men vinden in de studie van DE BACKER en KEMPENEERS.⁷¹ Niet alle bedrijven overleven de crisis, zo moest de S.A. LINIÈRE GANTOISE sluiten in 1958.⁷² Vanaf 1974 werden op deze site de nieuwe gebouwen van de volksklniek gebouwd, voltooid in 1985. Ook de vlasspinnerijen N.V. LA LIÈVE en N.V. LA LYS moesten sluiten in 1959 en 1960. Zij sloegen de handen in elkaar in een nieuwe fabriek, de N.V. LYS-LIÈVE, op de Singel 22.

Die fusies hoeven ons niet te verbazen, schaalvergroting van de textielbedrijven (via fusie of opslorping) was noodzakelijk om voldoende kapitaal samen te brengen voor modernisaties, en alleen door modernisaties en schaalvergroting zou deze sector overeind kunnen blijven. Vanaf 1955 zien we de textielnijverheid langzaam weer groeien, met 1957 als een topjaar (niet toevallig het jaar met de meeste fusies). De crisis leek bedwongen.

Op 1 januari 1958 trad de Europese Economische Gemeenschap (EEG) in werking. Dit is van groot belang voor de textielnijverheid aangezien er een langzame afbouw komt van de tolrechten tussen de

69 DE BACKER (G.) KEMPENEERS (A.), op. cit., p. 154

70 DE BACKER (G.) KEMPENEERS (A.), op. cit., p. 157

71 DE BACKER (G.) KEMPENEERS (A.), op. cit., p. 157-169: fusies in de Oost-Vlaamse textielnijverheid

72 DE WILDE (B.), *'Gent/Rabot. De Teloorgang van de textielnijverheid'*, Lannoo, 2007, p. 106

zes deelnemende landen.⁷³ De katoennijverheid had het wel nog steeds moeilijk, vooral door het succes en groeiend belang van kunstmatige en synthetische vezels.⁷⁴

Vanaf 1959 zien we een duidelijke transformatie van de textielnijverheid, namelijk van een arbeidsintensieve productie naar een kapitaalintensieve productie. De investeringen om te moderniseren en innoveren moesten hoog worden gehouden. Vooral nu de ontwikkelingslanden groeiden en massaproducten met zeer goedkope arbeid aan dumpingprijzen kon maken.⁷⁵ De investeringen van de Belgische textielnijverheid stegen vanaf het begin van de jaren '60 van 1.291 miljoen BEF tegen 1966 naar 3.260 miljoen BEF. Ook waren meer geschoolde arbeidskrachten nodig (wat resulteerde in loonsverhogingen tot wel 10% per jaar).⁷⁶ De vele textielondernemingen gingen ook nauwer samenwerken. In 1962 ontstond Comitextil, de vereniging van Europese textielindustrieën, die de belangen van de textielsector op Europees niveau zou verdedigen.

Vanaf 1964 verzwakte de textielactiviteit opnieuw sterk. Het is het begin van een grote conjuncturele daling die zijn dieptepunt bereikte in 1967.⁷⁷ Midden de jaren '60 zien we heel wat fabrieken sluiten. Dit kwam vooral doordat de Belgische textielindustrie (en vooral het Gents katoen) steeds afhankelijker werd van internationale overeenkomsten, vooral door de internationale organisaties en overeenkomsten zoals de Benelux, EEG en GATT (General Agreement on Tariffs and Trade)⁷⁸. In 1964 werd 60% van de totale Belgische textielproductie uitgevoerd naar landen van de EEG.

In 1967 fuseerden de grootste Gentse textielproducenten. De N.V. FIL. & TIS. UNION COTONNIÈRE ging samen met de N.V. LOUTEX en N.V. ETABLISSEMENT TEXTILES FERNAND HANUS uit Laarne⁷⁹ (voordien al één van de belangrijkste aandeelhouders van de UNION COTONNIÈRE). Na deze fusie waren de meeste katoenspinnerijen en weverijen in Gent onderdeel van UCO.

73 PAEYE (J.), *'De Belgische textielnijverheid op de wereldmarkt, 1950-1975'*, 2009, Gent, (digitaal uitgegeven licentiaatsverhandeling), p. 27 (promotor: Prof. Dr. Rayp G.)

74 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 31

75 PAEYE (J.), op. cit., p. 28

76 PAEYE (J.), op. cit., p. 28

77 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 31

78 DE WILDE (B.), DE WILDE (B.), *'Witte boorden, blauwe kielen : patronen en arbeiders in de Belgische textielnijverheid in de 19^e en 20^e eeuw'*, Gent, 1997, p. 45

79 Voor meer informatie over de rol van de Etabl. Text. FERNAND HANUS in de UNION COTONNIÈRE en de UCO: HANET (J.), *'200 jaar geautomatiseerde productie in de Gentse katoenindustrie'*, 2008, Gent, 37 p.

Pas in 1968 wist de textielindustrie zich te herstellen. De productie van synthetische continue- en stapelvezels en vooral de export van tapijten begon aan een sterke opmars (vandaag nog steeds een belangrijk exportproduct).⁸⁰ Er was zelfs sprake van economische groei, zelfs bij de Gentse katoenindustrie. In 1971 werd het Belgische belastingsysteem hervormd van cascadesysteem naar btw. Die verandering werd enthousiast onthaald door de Belgische textielnijverheid want hierdoor konden ze hun producten aan een lagere prijs aanbieden.⁸¹ In het cascadesysteem werd er per stap in het productieproces van een afgewerkt product een bepaald percentage getaxeerd. Hoe groter de bedrijfskolom, hoe hoger de uiteindelijke belasting op het product. Aangezien bedrijven als de UCO het volledige productieproces, van katoenvezel tot veredelde stof omvatten, zorgde deze belasting in cascadesysteem voor een significant aandeel van de totale kostprijs van een product. De invoering van een btw stelsel met een vast percentage getaxeerd op het afgewerkte product betekende in dit soort gevallen een lagere totaalprijs dan voor hetzelfde product onder het vroegere cascadesysteem.

Het jaar 1973 zorgde opnieuw voor problemen. Het Bretton-Woods-systeem⁸² in de vs was reeds enige tijd in verval en werd in dat jaar verlaten. Dit beïnvloedde vooral onze katoenindustrie omdat het grootste deel van de geïmporteerde katoen uit de Verenigde Staten kwam. De vs was tevens een belangrijke afnemer van afgewerkte weefsels. Op het eind van datzelfde jaar was er ook de aardoliecrisis, die aardolieprijzen vier maal duurder maakte.⁸³ Dit zorgde dan voor prijsstijgingen van transportkosten, energieprijzen, grondstofprijzen en trof de ganse Belgische textielindustrie. Dit nekte bijvoorbeeld de N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS (FNO), die in 1972 opgenomen werd in de UCO-groep.⁸⁴ Om met lageloonlanden te kunnen blijven concurreren besloot de UCO in 1973 open-end turbinespinmachines aan te kopen die opgesteld werden in de moderne fabriek E.J.BRAUN. De resulterende draden waren van veel hogere kwaliteit en was ideaal om deze landen mee te beconcurreren. Samen met de West Point Foundry in de v.s. stelde UCO een nieuw verfprocedé op om katoengaren indigoblauw te verven (Bluejeans). De productiekosten lagen twee à driemaal lager

80 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 32 en PAEYE (J.), op. cit., p. 31

81 PAEYE (J.), op. cit., p. 31

82 Muntwaardesysteem op basis van een goudstandaard in de vs.

83 DE WILDE (B.), op. cit., p. 46

84 DE WILDE (B.), 'Gent/Rabot. De Teloorgang van de textielnijverheid', Lannoo, 2007, p. 112

dan de toen bestaande procédés. De inkomsten uit dit nieuw procédé waren zeer winstgevend voor de weverijafdeling van UCO.⁸⁵

In 1974 daalde zowel invoer als uitvoer van textiel en raakte de sector weer in een crisis. Vanwege de opeenvolgende tegenslagen voor de textielindustrie wereldwijd werd in 1974 het eerste Multivezelakkoord (tot 1977) ingericht. Deze akkoorden berusten op bilaterale afspraken. Met deze akkoorden kunnen landen de invoer van textiel uit ontwikkelingslanden beperken tot 6%. Zo kunnen ze hun eigen textielindustrie beschermen en op zijn minst competitief maken op de binnenlandse markt, zonder overspoeld te zijn door goedkoop Aziatisch textiel. Deze Multivezelakkoorden werden steeds verlengd (1978-1981, 1982-1986, 1986-1990 ... tot deze uiteindelijk ophielden in 2005). Desondanks bleef de invoer van afgewerkte katoenen garen en stoffen stijgen, wat tot werkloosheid en sluitingen in de spinnerijen leidde. Ondertussen moest de Gentse UCO-katoenspinnerij DESMET-GUÉQUIER sluiten. In 1977 volgde de UCO-LOUISIANE.

Reeds in 1975 werd door de Minister van Economische zaken voorstel gedaan om een comité van vakbonden, werkgevers en de regering samen te stellen om een herstelprogramma voor de textielindustrie uit te dokteren. Dit mondde pas in 1981 uit in het Textielplan.⁸⁶ Dit zou met een grote pot subsidies de Belgische textielnijverheid in het buitenland promoten (denken we aan 'Mode, dit is Belgisch' en de 'Antwerpse zes'). De UCO kreeg in 1982 een tussenkomst van 1.117.614 000 BEF. Het in werking treden en verlengen van het plan liep telkens vertragingen op door kritieken en klachten uit de EEG die dit als oneerlijke concurrentie met andere landen zag. Voor een gedetailleerd overzicht en analyse van de eerste Multivezelakkoorden (tot 1986) en het Textielplan, zie de studie van DE BRUYCKERE.⁸⁷

In 1976 hadden de Verenigde staten de rollen omgedraaid en werd Europa vooral importeur van Amerikaans textiel. In 1978 werd de UCO-LA LOUISIANA gesloten, verkocht aan het bisdom Gent en omgevormd tot de Katholieke Industriële Hogeschool Oost-Vlaanderen.⁸⁸ Het is vooral in deze jaren '70 dat de textielsector in België het imago krijgt van een sector zonder toekomst. Zo stelt Dr. G. VAN GHELUWE reeds in de inleiding van zijn werk *"In het algemeen is men vrij somber*

85 HANET (J.), op. cit., p. 34

86 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 48

87 DE BRUYCKER (C.), op. cit., p. 45-55: Hoofdstuk 3. Het textielplan en het multivezelakkoord

88 DE WILDE (B.), *'Gent/Rabot. De Teloorgang van de textielnijverheid'*, Lannoo, 2007, p. 115

*gestemd omtrent de toekomstperspectieven van de Belgische en de Europese textielnijverheid. Steeds voorziet met een voortzetting van de reeds jaren aan de gang zijnde afloeiing van arbeidskrachten.*⁸⁹

In 1983 sluit UCO-DE HEMPTINNE. In 1988 werden de groep Copeba-Ibel en de groep Vlerick samen de belangrijkste aandeelhouders van UCO in handen. Copeba-Ibel besloot de waardevolle industriegebouwen van de UCO in en rondom Gent te verkopen. Met de verkoop van vier Gentse spinnerijen (in 1988 sluiten o.a. UCO-TEXAS en UCO-FILATURE NOUVELLE ORLÈANS.⁹⁰) werden dat jaar grote winsten gemaakt. In 1989 werden afdelingen voor montage, opleiding technisch personeel, research & development en andere hoogtechnologische afdelingen (TIA & AREB) gesloten. Daarna werden de overblijvende productie-eenheden van UCO Textiles verkopen. In 1999 sloten zo UCO-GALVESTON, maar ook enkele fabrieken buiten Gent. De productie van indigostoffen werd ondertussen ook zwaar beconcurrereerd vanuit lageloonlanden die hetzelfde verfpcedé gebruikten als deze ontwikkeld door de UCO in de jaren '70. Hierna trachtte UCO nog uit te breiden en opnieuw vat te krijgen op de markt door twee fabrieken in de Verenigde Staten over te nemen en in 2006 een fabriek op te richten in Roemenië. Beiden waren weinig tot niet succesvol ...⁹¹

Hier eindigen de (gevonden en geraadpleegde) studies over de economische situatie van de textielnijverheid. We kunnen hier nog aan toevoegen dat de geïnteresseerde een grondig inzicht in de structuur en verschillende vestigingen van de UCO (en de gefusioneerde vestigingen) tot de jaren 80 kan vinden in het 7de hoofdstuk van DE BRUYCKERE.

Ten slotte wens ik het beeld van de textielindustrie als een 'industrie zonder toekomst' nog te nuanceren. Dit bleek inderdaad het geval te zijn voor de vele Gentse textielindustrie en dat vooral wanneer men keek naar de afname in absolute cijfers van het aantal arbeidsplaatsen. Dit vertelt natuurlijk niet het ganse verhaal. De textielsector in België is vandaag nog steeds een belangrijke (wereld)speler. De universiteiten en hun onderzoekers staan aan de top van vernieuwingen in de textielsector. De machinebouwers Picanol en Vandewiele zijn internationale marktleiders bij de bouw, verkoop, installatie en innovatie van

89 VAN GHELUWE (G.), *'De ontwikkeling van de Vlaamse economie in internationaal perspectief'*, 1974, Aurelia Books Brussel, 363 blz. Studie uitgevoerd door de Gewestelijke Economische Raad voor Vlaanderen in opdracht van de Belgische Staat, de Europese Economische Gemeenschap en de Economische Gemeenschap voor Kolen en Staal.

90 DE WILDE (B.), *'Gent/Rabot. De Telooorgang van de textielnijverheid'*, Lannoo, 2007, p. 115

91 HANET (J.), op. cit., p. 34-35

weefmachines. De Vlerick-groep (die de UCO overnam) is een grote internationale textielproducent. Zo zijn er nog talloze voorbeelden, groot en klein. Textiel is zeker nog niet dood in België, alleen minder zichtbaar en heel wat onbekender.

2. CHRONOLOGISCHE RECONSTRUCTIE: DE TIJDSLIJN

In dit hoofdstuk gaan we op zoek naar informatie over de Gentse textielproducenten tussen 1900 en 2000. Op basis van deze informatie maken we dan een chronologische reconstructie van de evolutie van de Gentse textielbedrijven. Eerst worden stuk voor stuk de bronnen en literatuur overlopen die hiervoor geraadpleegd en bestudeerd werden. Hierbij wordt onder andere besproken welke informatie in iedere bron gevonden kan worden, hoe de bron gebruikt werd, waar de bron gevonden werd, enz. Ook de bronnen die een nuttig instrument kunnen zijn, maar voorlopig niet bestudeerd werden, komen aan bod. Hierbij ligt de focus op het potentieel van de niet-gebruikte bron. Dan volgt de effectieve tijdslijn. We motiveren waarom we een tijdslijn kozen als medium om de chronologische evolutie van de Gentse textielbedrijven weer te geven en welke afbakeningen we hiervoor hanteerden. De tijdslijn zelf kon vanwege zijn schaal niet in een leesbaar formaat op ware grote in dit boekje gedrukt worden. De tijdslijn werd op posterformaat afgedrukt en afzonderlijk bij deze masterscriptie ingediend. Bij de tijdslijn hoort ook een handleiding met bijhorende legende en een bedrijvenlijst met informatie. Deze handleiding is het laatste onderdeel van dit hoofdstuk.

2.1 Heuristiek, bronnen en bevindingen

Een deel van de relevantie van het onderzoek in deze masterscriptie is de gebruikte heuristiek voor het verzamelen van de bedrijfsgegevens om de Gentse textielindustrie chronologisch en geografisch mee te reconstrueren. Het opsporen en registreren van bedrijven is de eerste en meest noodzakelijke stap in het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis. Bedrijfshistorici kunnen voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis vertrouwen op het basiswerk van VANCOPPENOLLE: *'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis'*.⁹² In hoofdstuk 3 en 4 van dit werk wordt een uitgebreide lijst van mogelijke bronnen en vindplaatsen van informatie voor bedrijfshistorici opgesomd, gaande van bedrijfsarchieven naar het kadaster, patenten, balansen, handelscatalogi, uitvindingoctrooien, erfenissen, dossiers gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen, ...

Wat men volgens mij over het hoofd ziet is het feit dat voordat een

⁹² VAN COPPENHOLLE (H.), *'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis'*, 2002, Algemeen rijksarchief, Brussel, 376 p.

onderzoeker op zoek kan gaan naar dergelijke informatie, hij eerst moet weten welke bedrijven er nu eigenlijk waren. Dit was bijvoorbeeld mijn grootste struikelblok en frustratie bij het onderzoek voor mijn bachelorproef over de Gentse textielindustrie. Als je de naam van een bedrijf kent kan je inderdaad vrij eenvoudig op zoek naar literatuur, aktes, bedrijfsarchieven, ... Weet je daarnaast ook het adres dan kan je rechtstreeks naar het kadaster. Als je weet van wanneer tot wanneer het bedrijf actief was dan weet je ook in welke historische, economische en sociale context je het bedrijf plaatst en welke periodegebonden bronnen wel of niet van toepassing zijn. Maar wat als je deze informatie niet hebt?

Meestal vertrekken bedrijfshistorici vanuit een bedrijf waarbij ze werken of in wiens opdracht ze een onderzoek uitvoeren. Soms selecteren ze een bedrijf omdat het vrij gekend is, omdat de unieke gebouwen nog rechtstaan of omdat het een rijk gevuld bedrijfsarchief heeft. Maar als bedrijfshistorici enkel vertrekken vanuit de meest gekende of voor de hand liggende bedrijven, riskeren we dat andere potentieel zeer interessante maar onbekende en verdwenen bedrijven vergeten worden, enkel en alleen omdat er niet werd nagegaan welke bedrijven er nog allemaal waren, naast de meest bekende. Door nauwgezet toe te lichten hoe ik te werk ging, welke bronnen ik doornam, wat voor informatie er in te vinden is en hier een kritische reflectie aan toe te voegen wil ik een bijdrage leveren aan deze hoofdstukken uit *'Een succesvolle onderneming'*.

Hierbij moet wel gezegd worden dat een eerste stap in het onderzoek bestond uit het eenvoudigweg lezen van zoveel mogelijk publicaties over dit onderwerp en consequent notities te nemen wanneer informatie over bedrijven vermeld werd. Dit bevatte meestal heel wat tegenstrijdigheden. De geraadpleegde bronnen vermeld in dit hoofdstuk werden gedeeltelijk gebruikt om de verzamelde en soms onjuiste informatie mee te vergelijken en te verifiëren, maar vooral om de weinige informatie die via de publicaties verzameld kon worden aan te vullen.

2.1.1 Wegwijzer der stad Gent, 1900-1948

De belangrijkste bron voor dit onderzoek was de *Wegwijzer der stad Gent (met voorgeborchten en der provincie Oost-Vlaanderen)*. De Wegwijzer is een typische Almanak, uitgegeven sinds het einde van de 18de eeuw (oudste exemplaar die ik tegenkwam werd gepubliceerd in 1790) die netjes jaar na jaar loopt tot 1917. Daarna werd de Wegwijzer nog

gepubliceerd in 1920, 1921, 1922, 1923, 1926, 1927, 1928 en 1932. Er verscheen ook nog een exemplaar in 1948 en in 1972. Het exemplaar uit 1972 had in vergelijking met de andere wegwijzers wel heel wat aan kwaliteit en informatie ingeboet en had bijgevolg geen meerwaarde voor dit onderzoek. Deze wegwijzers vind je vrij eenvoudig. Het Gentse stadsarchief heeft de meest volledige collectie, gevolgd door de provinciale bibliotheek aan het Zuid. De collectie van de universiteitsbibliotheek mist helaas heel wat nummers.

Een almanak is een jaarlijks wederkerende publicatie van allerhande informatie, geordend in categorieën. Deze bevatten meestal kalenders en allerhande astronomische gegevens, maar vaak ook interessante thematische lijsten. De Wegwijzer der stad Gent bevat bijvoorbeeld de feestdagen & verjaardagen van het koningshuis, de uren van het luiden van de werkklok te Gent, tarieven van postzegels (verschillende formaten), maandkalender (lengte dagen, heiligen ...), marktdagen (ook vee-, paard-, foren en jaarmarkt), wisselkoersen van de munten, tarieven voor opslag in de depots (o.a. kostprijs voor opslag ruw katoen per 100 kg.), tarieven van sluizen, treinen, tolleren, enz.

Het interessantste voor dit onderzoek zijn natuurlijk de thematische lijsten in de Wegwijzer. Zo bevat de Wegwijzer een lijst met verenigingen in Gent en een lijst met beroepen uitgeoefend te Gent. Onder verenigingen vind je niet enkel zangkoren, toneelspelers, literaire genootschappen maar ook de geregistreerde Naamloze Vennootschappen. De lijst van beroepen is het omvangrijkste deel van de almanak (al snel zo'n 250 pagina's). De beroepen die we voor ons onderzoek bestudeerden waren: breiwerfabrikanten (bonnetterie), breikatoen- en naaigarenfabrikanten, jutespinnerij, juteweverij, jutespinnerij en twijnderij, katoengaren-twijnders, katoenweverij, katoenspinnerij, katoen- spinnerij en weverijen⁹³, kemp- en werkgaren, lijnwaadweverij, vlas- en werkspinnerijen, jaquardgoedfabrikanten.

De lijst met naamloze vennootschappen⁹⁴ in Gent werd voor iedere wegwijzer gefotografeerd.⁹⁵

De indeling en structuur van deze lijst varieert doorheen de publicaties. In 1900 heet de lijst 'Naamloze Maatschappijen'. De lijst werd niet alfabetisch gerangschikt, maar per sector. De eerste sector die aan bod komt is natuurlijk de textielindustrie.

93 Dit was een aparte categorie van bedrijven die zowel katoen spinden als weefden. Deze categorie bestond naast de categorie katoenspinnerij (enkel spinnen) en katoenweverij (enkel weven).

94 In die periode sprak men niet over een naamloos vennootschap, maar over een naamloze maatschappij.

95 Zie bijlage 1: Naamloze Verenigingen uit Wegwijzer.

Vanaf 1910 wordt de lijst met Naamloze Maatschappijen alfabetisch gerangschikt. Vanaf 1917 is deze ook nog opgedeeld in twee kolommen. In de wegwijzer van 1932 werd teruggegrepen naar de ordening van Naamloze Maatschappijen op sector: de Spin- en Weefnijverheid. Per sector werden de bedrijven dan geografisch geordend (te Gent, te Dronen ...)

De beroepenlijsten bleven doorheen de publicaties nagenoeg onveranderd. Enkel vanaf 1904 verdween de categorie 'katoengaren twijnders' en in 1907 de categorie 'katoenspinnerijen en weverijen'. Dit vormt echter geen enkel probleem aangezien de afzonderlijke categorieën katoenspinnerij en katoenweverij wel blijven bestaan. Wellicht was het onderscheid tussen bedrijven die uitsluitend spinnen, weven of een combinatie van beide deden niet meer noodzakelijk. Bedrijven die zowel spinnen als weven, werden vanaf 1908 in beide categorieën geplaatst en komen dus dubbel voor. Wat de beroepenlijst interessant maakt is dat deze naast de Naamloze Verenigingen ook heel wat kleine bedrijfjes vermeldt. De overgrote meerderheid van deze kleine bedrijfjes bestaan slechts enkele jaren en verdwijnen weer. Enkele uitzonderlijke bedrijfjes weten zich echter staande te houden. Deze werden op termijn ook een Naamloze Vennootschap.

Voor dit onderzoek werden alle gevonden wegwijzers vanaf 1900 doorgenomen. In twee afzonderlijke Excel-tabellen⁹⁶ werden de bedrijven die vermeld werden in de thematische lijsten (Naamloze Maatschappijen & beroepen te Gent) geregistreerd.

Bij de lijst van Naamloze Maatschappijen namen we de bedrijfsnaam en naamswijzigingen, adres en adreswijziging, stichtingsdatum en productieactiviteit over. De Wegwijzer van 1948 vermeldde ook telefoonnummers, dus die werden ook opgenomen in de tabel. Deze telefoonnummers kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden voor verder onderzoek naar de bedrijven. Ze vertellen ons ook meteen iets over de innovatie binnen het bedrijf, lang niet alle naamloze vennootschappen beschikten in 1948 over een eigen telefoonlijn.⁹⁷ Bij elk bedrijf werden ook vermeld wie de voorzitters, commissarissen, bestuursleden, enz. waren. Deze informatie kan nuttig zijn aangezien het vaak dezelfde familieleden waren die in meerdere bedrijven een kaderfunctie

96 Zie digitale bijlage 1

97 Zodra telefoonlijnen en telefoonnummers aangelegd en toegekend werden, waren er ook vroege versies van telefoonboeken. Deze interessante bronnen werden reeds aangeboord door VAN NIEUWENHUYSE in haar doctoraatsstudie *'Potentiële historische bodemverontreiniging als gevolg van industriële activiteiten in de 19de en 20ste eeuwse stad: Een bronnenkritische studie over Gent, 1795-1926'*.

betrokken. Dit kan bijvoorbeeld relevant zijn om bepaalde fusies van bedrijven beter te begrijpen, zoals de fusie van N.V. TEXAS met N.V. LA LOUISIANA tot N.V. LOUTEX, beiden werden op dat moment bestuurd door Voortman.

Voor de lijst van actieve beroepen te Gent namen we alle bedrijven per beroepstype over. Dit bevat de naam van het bedrijf en eventuele naamswijzigingen, adresgegevens en hun productie. Bij deze lijst werd bij de bedrijven geen bijkomstige informatie over een eventuele stichtingsdatum vermeld.

Is de Wegwijzer dan volledig of betrouwbaar? De publicatie van deze vereniging- en beroepslijsten in de Wegwijzers van Gent gebeurde natuurlijk niet zomaar. Het nut en de relevantie van deze Wegwijzers correct inschatten kan ook enkel maar met het besef dat dit één van de weinige instrumenten was om informatie over de bedrijven te verspreiden en op te zoeken. Er was nog geen gouden gids of Kruispuntbank Ondernemingen. Een vermelding in de Wegwijzer betekende dat klanten of potentiële partners jouw bedrijf konden vinden. Deze Wegwijzer werd gepubliceerd in een periode waar de meeste textielpatroons nog voornamelijk moesten vertrouwen op hun persoonlijk netwerk van familie, kennissen en vrienden voor klanten en leveranciers.

De Wegwijzer was ook uitermate nuttig voor het stads- en provinciebestuur. Via deze lijsten had men een overzicht van welke bedrijven er nu allemaal in Gent actief waren, waar ze zaten, wat geproduceerd werd ... Vandaag behoort het bijhouden van dergelijke informatie toe aan de Economische dienst van de stad Gent en EROV, de Economische Raad voor Oost-Vlaanderen (waarvan een deel van de opdracht uitbesteed wordt aan organisaties die deze informatie verzamelen).

Een plaats in het register van de Wegwijzer was betalend. Hierbij bestonden vermoedelijk gradaties: een gewone vermelding aan standaardprijs, een uitzonderlijke vermelding (dikker lettertype, groter kader, meer plaats) tegen extra betaling.⁹⁸ Enkel betalende bedrijven werden dus opgenomen in de Wegwijzer. Een zekere scepsis tegenover deze bron is dus op zijn plaats. De Wegwijzer zal enkel de bedrijven vermelden die kapitaalkrachtig genoeg waren om zich in te laten schrijven. Het gaat ook enkel om bedrijven die gekend wilden zijn. Daarnaast werd de Wegwijzer opgesteld, gedrukt en verspreid met een economisch motief, de drukkerij wilde hier geld aan verdienen. Het is

⁹⁸ Een zoektocht naar meer specifieke informatie over wat zo'n vermelding precies kost en hoe dit gebeurde leverde helaas niets op.

absoluut niet vergelijken worden met een bron geproduceerd door overheidsinstelling zoals het Staatsblad of het handelsregister van de Rechtbank van Koophandel. Desondanks blijkt de wegwijzer vrij betrouwbaar. Bij het verzamelen van informatie uit andere bronnen werd steeds weer vergeleken met de Wegwijzer en omgekeerd. Waar we in andere publicaties soms wel eens grove fouten vonden, is dit bij de Wegwijzer eigenlijk niet voorgekomen. Er werden ook reeds twee onderzoeken naar de Gentse textielindustrie uitgevoerd op basis van deze Wegwijzer der stad Gent, in 1998 door VLEURINCK voor de periode 1790-1914 en in 2008 door VAN NIEUWENHUYSE voor de periode 1795-1926. In beide onderzoeken werden grote tabellen opgesteld en ingevuld, gelijkaardig aan wat voor deze masterscriptie ook gebeurde. Waarom wordt in dit onderzoek dan een deel van dit werk opnieuw gedaan?

Eerst en vooral bleken de tabellen van VLEURINCK⁹⁹ moeilijk leesbaar voor hedendaagse programma's. De bestanden waren nog opgeslagen in Lotus123-formaat. VLEURINCK beschreef in haar licentiaatsverhandeling dat het registreren van al deze wegwijzers een gigantisch karwei was en dat er daarom gekozen werd om slechts om de drie jaar een opname te doen. De tabel stopt ook in 1914, terwijl de wegwijzers nog een hele tijd verder lopen. Voor mij ontbrak hier dus veel informatie.

Een deel van de doctoraatstudie van VAN NIEUWENHUYSE¹⁰⁰ maakte ook gebruik van de Wegwijzers om een inventaris van de Gentse textielnijverheid op te maken. In het kader van het keuzevak oefening Historische Praktijk: Ecologische Geschiedenis aan de UGent werd de Wegwijzer opnieuw geïnventariseerd, deze keer voor de periode 1795-1926. Dit moet een vrij uitgebreide oefening zijn geweest met een fantastisch resultaat, gezien de beschikbare mankracht. Op basis hiervan kon dan de potentiële bodemverontreiniging in kaart worden gebracht. Helaas was de tabel waar deze informatie in verzameld werd en waar in de doctoraatstudie meermaals naar verwezen wordt, niet opgenomen in de digitale bijlagen. Het bestand kon helaas niet gevonden worden, ondanks verscheidene zoekacties door mezelf en de professor die het doctoraat begeleid heeft (deze zoektocht was al

99 VLEURINCK (L.), *'Gent, een stad van fabrieken. Een inventaris van de textielfabrieken in Gent tussen 1790-1914'*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Ugent), 1998, 121 p.

100 VAN NIEUWENHUYSE (L.), *'Potentiële historische bodemverontreiniging als gevolg van industriële activiteiten in de 19de – en de 20de eeuwse stad: Een bronnenkritische studie over Gent, 1795-1926'*, (onuitgegeven doctoraatstudie Ugent), 2008, 698 p.

Kaft van de Catalogus der Belgische Sectie.

begonnen tijdens de bachelorproef in 2013).

Vandaar dat voor dit onderzoek besloten werd om de textielbedrijven in de Wegwijzers nogmaals op te sporen en te registreren. Hier wil ik aan toevoegen dat VLEURINCK en VAN NIEUWENHUYSE het wel bij het rechte eind hadden, dergelijke inventarisatie kost een onderzoeker verrassend veel tijd. Dat VLEURINCK genoodzaakt was om jaren over te slaan om de wegwijzer alleen te inventariseren, en dat VAN NIEUWENHUYSE voor een volledige en grondige inventarisatie de hulp heeft ingeroepen van een team studenten is in dat opzicht zeker te begrijpen. Beiden waren ook overtuigd van de betrouwbaarheid van de Wegwijzer als bron, zeker wanneer deze naast informatie uit andere bronnen werd gelegd.

2.1.2 Catalogus der Belgische Sectie, Wereldtentoonstelling Gent 1913

Voor de Wereldtentoonstelling te Gent in 1913 werd door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid, samen met het *Commissariaat der Regeering* een ‘*Bijzondere ambtelijke catalogus der Belgische afdeling*’¹⁰¹ opgesteld. Deze publicatie omvat zowel een Franstalige als een Nederlandstalige catalogus. Eerst biedt het een overzicht van wie in het *Algemeen Commissariaat der Regeering* zetelde. De Algemeen Commissaris was Jan de Hemptinne, geen onbekende in de wereld van de textielindustrie. De algemeen secretaris was John B. Storms (hij was eveneens secretaris voor de wereldtentoonstelling in Brussel in 1910). Er werd voor elke groep van de tentoonstelling een aparte groepscommissaris aangeduid. De heer Amand Casier (voorzitter van de beheerraad van de Linière Saint-Sauveur) was groepscommissaris voor ‘*Groep XIII – Garen, weefsels en klederen*’. Elke groep werd verder ingedeeld in klassen. De lijsten met deelnemende bedrijven bevat voornamelijk informatie zoals adressen en wat ze stuk voor stuk produceren. Deze lijsten en gegevens werden gebruikt om informatie uit de Wegwijzer mee te verifiëren.

KLASSE 80 – KATOENGARENS EN STOFFEN

Gent was het centrum van de katoenindustrie in België, logisch dan dat de meeste bedrijven uit deze klasse in Gent en omliggende gemeenten gevestigd zijn. We vonden in deze lijst geen bedrijven die nog niet in de tijdslijn opgenomen waren. Bijzonder interessant is dat er bij ieder bedrijf ook gespecificeerd wordt wat ze precies produceren.

¹⁰¹ MINISTERIE VAN ARBEID EN NIJVERHEID, COMMISSARIAAT DER REGERING, ‘*Bijzondere ambtelijke catalogus der Belgische afdeling*’, 1913, Brussel, M. Weissenbruch, 626 p.

De variëteit is enorm (calicots, flanelle, cretonnes, madapolams, turkish towels, gekeperde stof, dimitten, moltons, ribfluweel ...). Het is zeker leerrijk om de afzonderlijke productie per bedrijf eens naderbij te bekijken, zo produceerde het bedrijf N.V. ANCIENS ÉTABLISSEMENTS VANDERHAEGHEN DIOMÉDÉ bijvoorbeeld enkel *'bijzondere stoffen voor den uitvoer naar Kongo, specialiteit in schaamteschorten'*¹⁰² (m.a.w. een soort lendendoek).

KLASSE 81 – DRADEN, GAREN EN WEEFSELS VAN VLAS, HENNEP, ENZ. TOUWSLAGERSWAREN

Hoewel vlas vandaag eerder met Kortrijk geassocieerd wordt, zijn het overwegend Gentse vlasbedrijven die deelnemen aan de Wereldtentoonstelling. Van de 62 bedrijven zijn er slechts 22 niet-Gentse. Opvallend is dat er een collectiviteit gevormd werd voor vlas, jute en hennep door 17 Gentse producenten (kleine bedrijven, geen N.V.'s) om zo ook gezamenlijk deel te nemen aan de Wereldtentoonstelling.

KLASSE 82 – WOL

Hier vinden we enkel bedrijven uit de Verviersche collectiviteit terug met 41 bedrijven. Er kwamen geen Gentse bedrijven in voor.

KLASSE 83 – ZIJDE EN WEEFSELS

Deze lijst bevat enkel vijf niet-Gentse bedrijven. Eén ervan, Lagrange gebroeders uit Deinze, heeft volgens hun beschrijving wel een hulphuis te Gent in de Hoogpoort 2. Dit hulphuis kwam niet voor in de Wegwijzer. De Inventaris Onroerend Erfgoed had voor het gebouw op dat adres, afgezien van een architecturale beschrijving van het gebouw, ook geen informatie. Aangezien het gebouw aan de hoogpoort 2 grenst aan de Groentemarkt en dus ligt langs het fameuze toeristische traject langs de vleeshallen en richting het gravensteen, vermoeden wij dat dit hulphuis te Gent eerder een tijdelijk verkoopkantoor was ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling. Voor meer zekerheid zou hiervoor het kadaster geraadpleegd moeten worden. Moest het gebouw inderdaad tijdelijk als verkoopkantoor hebben gediend, zal het kadaster hierover ook weinig meer informatie kunnen bieden aangezien het pand hoogstwaarschijnlijk verhuurd werd aan het bedrijf uit Deinze, zoals de meeste gebouwen in het centrum.

102 MINISTERIE VAN ARBEID EN NIJVERHEID, COMMISSARIAAT DER REGERING, *'Bijzondere ambtelijke catalogus der Belgische afdeling'*, p. 137

2.1.3 Repertorium der textielondernemingen in werking, 1942

Deze bron, het '*Repertorium der textielondernemingen in werking*' werd al even besproken in de historisch-economische schets uit het eerste hoofdstuk. Deze bron werd gepubliceerd in december 1942 en was een werkinstrument van de Textielcentrale. De Textielcentrale, ook gekend als Warencentrale¹⁰³, werd door de Duitse bezetter opgericht en had als taak de vraag en het aanbod van de Belgische textielindustrie op elkaar af te stemmen. Zij verdeelden de opdrachten, waarvan het merendeel bestellingen van de Wehrmacht, over de bedrijven. Waar nodig lieten ze bedrijven sluiten om de productie af te stellen op de vraag en de resterende grondstoffen optimaal te verwerken. Soms werden bedrijven bijvoorbeeld stilgelegd om de voorraad grondstoffen aan een ander bedrijf toe te kennen. Het repertorium hielp de Textielcentrale een overzicht te houden van welke bedrijven op dat bepaald moment nog actief waren en wat daar precies geproduceerd werd of in stock was.

In de inleiding tevens verantwoording van de publicatie wordt beweerd dat dit repertorium opgesteld werd om handelaars en confectie-onairs te helpen. Vanwege de oorlog, sluitingen of plotse beschadiging van bedrijven waren zij hun contacten met de bedrijven kwijtgeraakt. Het publiceren van deze lijst actieve textielbedrijven zou hen dan helpen om opnieuw handelsrelaties op te bouwen met de resterende producenten. Het repertorium zal wellicht ook effectief deels op deze manier gebruikt zijn. Toch mogen we de oorsprong van dit repertorium, als werkinstrument bij de opdracht van de Textielcentrale, niet vergeten.

Ondanks deze ontstaansgeschiedenis biedt het repertorium ons een interessante doorsnede van de textielindustrie in het vierde kwartaal van 1942, alsook een overzicht van de op dat moment toegelaten types en quota vlasweefsels, woltypes en rayonneweefsels. Opvallend is dat er geen lijst van toegelaten katoenweefsels opgenomen is. Dit heeft vooral te maken met de nadruk die de Duitse bezetters legden op de productie van rayonvezels. De katoenbedrijven moesten wegens gebrek aan ruw katoen vaak overschakelen op het verwerken van alternatieve vezels en garen. Meestal werden ze gedwongen op hun machines rayonne te verwerken. Interessant om te zien is dat heel wat bedrijven tijdens de oorlog ook papieren linten spinnen. Gesponnen papiergaren konden als alternatieve vezel gebruikt worden voor touwen, tapijten en bepaalde stoffen.

¹⁰³ De Warencentrale/Textielcentrale waarvan hier sprake is werd door de Duitse bezetter in bezet België. Dit mag niet verward te worden met de Textielarbeiderscentrale, opgericht in 1898.

Dit repertorium werd in deze masterscriptie gebruikt ter verificatie van de gegevens over Gentse textielbedrijven tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er moeten meer van dit soort repertoria's gepubliceerd zijn, althans, er bestaan zeker aanvullingen op die per kwartaal werden opgesteld. Helaas kon ik behalve deze versie uit december 1942 geen andere exemplaren opsporen.

Men moet ook beseffen dat dit repertorium zeker geen volledig overzicht geeft. Het vermeldt de gesloten bedrijven bijvoorbeeld niet. Het opnemen van een bedrijf in het repertorium hing meestal ook af van de medewerking van het bedrijf. Voor kleine producenten, denk aan de vele kleine onderaannemers uit het interbellum die bestellingen voor grote bedrijven verwerkten in hun loodsjes in de achtertuin of in omgebouwde huizen, kon het vrij winstgevend zijn om onbekend te blijven. Hun onaangegeven producten en grondstoffen konden op de zwarte markt met grote winstmarges verkocht worden.

2.1.4 Belgisch Textielinstituut, 1947

In augustus 1947 publiceerde het Belgisch Textielinstituut een klein boekje over haar werking.¹⁰⁴ Hierin bespreken ze de noodzaak van hun aangepast technisch onderwijs. Er wordt een beschrijving opgesteld van hun huidige school (gebouwen, werking, onderwijzend personeel, uitrusting, programma's en cursussen) en hun wensen en plannen voor de toekomst. Interessant is alvast dat de raad van bevoegdheid der textielafdeling van de Rijkshogerenijverheidsschool in Gent heel wat leden uit de bedrijfswereld kent. De voorzitter, L. Goossens was bijvoorbeeld beheerder bij de N.V. LA LYS, andere leden kwamen uit de N.V. COTONNIÈRE DE L'ESCAUT, N.V. USINES COTONNIÈRES DE BELGIQUE, N.V. ETABL. UYTENHOVE ... De band met de industrietak en de opleidingsschool was dus groot. Logisch ook, de nijverheid had de school nodig voor correct opgeleide arbeidskrachten en de school had de nijverheid nodig om oefenmachines ter beschikking te hebben en op de hoogte te blijven van de laatste technische vernieuwingen.

Het interessantste onderdeel uit de publicatie is de kaart van Gent. Deze uitvouwbare kaart duidt alle Gentse textielbedrijven aan op de kaart, met een uitgebreide legende. Zo wordt een onderscheid gemaakt in kleur en symbool per bedrijfstype (spinnerijen of weverijen van katoen, vlas, rayonne, jute ...) en of het bedrijf dan wel in Gent produceert, of buiten Gent maar met een zetel in Gent. Deze kaart was

¹⁰⁴ BELGISCH TEXTIELINSTITUUT, '*Belgisch Textielinstituut*', 1947, A. Van den Broeck-De Boey, Aalst, 56 p.

bijzonder waardevol als momentopname van de Gentse textielindustrie in 1947 en diende ook ter verificatie van de reeds verzamelde gegevens. Het was zo een schitterende aanvulling op de Wegwijzers, wiens laatste bruikbare publicatie in 1948 was.

De kaart zelf was niet gedateerd. Hoewel de kaart in het bundeltje van het Belgisch Textielinstituut zat, was dit natuurlijk geen garantie dat het kaartje (of de informatie er op) noodzakelijk uit dat jaar stamt. Het kan bijvoorbeeld evengoed een kaartje zijn die de situatie van voor de Tweede Wereldoorlog weergeeft. De kaart werd bijvoorbeeld gebruikt in de recente tentoonstelling van het MIAT 'Straffe Gasten, 50 jaar migratiegeschiedenis'. Hierbij dateerde men de kaart 'begin jaren '50'.

Nu konden wij deze kaart met zekerheid in 1947 situeren, gebaseerd op informatie verzameld in functie van de tijdslijn. In de legende van de kaart werd in de categorie *bijzonderste katoenspinnerijen* bedrijf nr. 17 beschreven als: '*Un. Cot. Filat. (en constr.), rue du Maïs, Gand*'. Dit betekent: spinnerij in opbouw van de UNION COTONNIÈRE in de Maïsstraat in Gent. Dit is de bekende fabriek E.J.BRAUN (waar nu ook een wijkherbestemmingsproject bezig is). De bouw van deze fabriek (de modernste fabriek van de UNION COTONNIÈRE) begon eind 1946. De bouw van de fabriek werd voltooid in begin 1948. In 1949 werd de fabriek ingewijd en startte daar de productie. Aangezien hier nog over 'en construction' wordt gesproken kunnen we de kaart dus met een vrij grote mate van zekerheid dateren in 1947. Dit nam enige twijfel over de gelijktijdigheid van de kaart en de publicatie weg.

2.1.5 De naoorlogse toestand van de Belgische textielindustrie, 1961

In 1961 reageerden G. DE BACKER en A. KEMPENEERS van het Studie- en Onderzoekscentrum voor Sociale Wetenschappen van de Universiteit Gent op de prijsvraag van het Bestuur van de provincie Oost-Vlaanderen. De prijsvraag was beperkt tot een onderzoek over de financiële structuur van de Oost-Vlaamse textielnijverheid. Hun studie getiteld '*De naoorlogse toestand van de Belgische textielnijverheid in het bijzonder haar financiële structuur in Oost-Vlaanderen*'¹⁰⁵ werd bekroond en daarna gepubliceerd met financiële steun van de provincie.

Voor hun analyse baseerden ze zich op de textielondernemingen die beursgenoteerd waren. Dit omdat enkel deze ondernemingen verplicht

¹⁰⁵ DE BACKER (G.), KEMPENEERS (A.), '*De naoorlogse toestand van de Belgische textielnijverheid in het bijzonder haar financiële structuur in Oost-Vlaanderen*', 1961, Studie- en onderzoekscentrum voor sociale wetenschappen, Ugent, 198 p.

zijn door de wet van publicatie om hun balansen vrij te geven. Enkel de balansen van de Naamloze Verenigingen worden in het staatsblad gepubliceerd. Bij de griffie van de Rechtbank van Koophandel kan je ook de P.V.B.A.'s en S.V.'s vinden. Voor beursgenoteerde spelers is het immers belangrijk om goed gedocumenteerde balansen neer te leggen, want eventuele investeerders worden het best aangetrokken wanneer de kredietwaardigheid van het bedrijf vlot geschat kan worden.

Naast de interessante economische analyse (vooral gericht op de kapitaalstructuur, lonen, grondstofprijzen, investeringen en leningen van de ondernemingen en de grote fusiegolf eind jaren '50) bevat dit werk ook heel wat informatie over aanwezige textielbedrijven. Per grondstof (katoen, wol, vlas, jute ...) worden de bedrijven in tabellen geplaatst, in schema's vergeleken en in grafieken verwerkt. Zo wordt in hun onderzoek indirect heel wat informatie meegegeven over de actieve textielbedrijven in en rond 1957 (de balansen waarop de onderzoekers zich baseren zijn die uit 1957). Het gaat weliswaar enkel over de N.V.'s, maar dit was ondertussen de dominante bedrijfsvorm binnen de Gentse textielindustrie. Juist vanwege de focus op N.V.'s bleek dit boek een welkome aanvulling op de gegevens in de tijdslijn. Het bracht een goed referentiepunt tussen de wegwijzer van 1948 en de KOMPASS-bedrijfsids van 1962.

Een ander zeer bruikbaar onderdeel, die zeker vermeld moet worden, is de beschrijving en analyse in van de krediet- en steunverlening van de overheid aan de Belgische textielnijverheid.¹⁰⁶ Dit gaat vooral over de eerste expansiewet: Duvieusart (7 aug. 1953), tweede expansiewet: Liebaert (1 juli 1954), derde expansiewet: Rey I (31 mei 1955) en de vierde expansiewet: Rey II (10 juli 1957). In het besluit werd vastgesteld dat de financiële gunsten en maatregelen aangeboden via deze wetten wel degelijk gebruikt werden door de textielindustrie, maar dat er flink wat minder begunstigde textielbedrijven waren in vergelijking met andere industrietakken zoals de metaalindustrie.

Een bescheiden zoektocht naar andere ingediende publicaties voor de prijsvraag over de financiële structuur van de Oost-Vlaamse textielindustrie leverde geen titels op. Nochtans moeten er toch ook andere kandidaten zijn geweest die hun kans hebben gewaagd.

106 DE BACKER (G.), KEMPENEERS (A.), op. cit., p. 154-192

2.1.6 KOMPASS Bedrijvsgids België/Luxemburg, 1962

De Tweede Wereldoorlog had de interne handelsrelaties binnen Europa en zelfs de handelsrelaties over de hele wereld ernstig verstoord. Vele fabrieken overleefden de oorlog niet, ze gingen failliet, werden omgevormd tot producenten van oorlogsmateriaal of werden strategisch platgebombardeerd. Voor de heropbouw van Europa na de Tweede Wereldoorlog was het nodig dat bedrijven, cliënten en de hele handelswereld elkaar terug konden vinden en opnieuw handel dreven.

Hiervoor was het noodzakelijk om een soort internationale bedrijvsgids samen te stellen. In 1947 werd KOMPASS opgericht in Zwitserland. Het bedrijf ontwikkelde een speciaal classificatiesysteem om de verschillende bedrijven en bedrijfstakken mee in te delen. Een gelijkaardige inspanning werd in Frankrijk reeds ondernomen in 1923 door het 'Directoire Industrielle' die producenten, cliënten en leveranciers in het na-oorlogse Frankrijk samenbracht via gidsen. Dit Directoire kocht in 1948 KOMPASS. Sindsdien publiceert KOMPASS regelmatig nationale bedrijvsgidsen voor vrijwel alle landen. Vandaag telt hun database 4 526 227 ondernemingen voor België en is KOMPASS de wereldwijde go-to voor informatie over bedrijven.

Het MIAT beschikt over een KOMPASS-gids van 1963-64 en 1983-1984. De Universiteitsbibliotheek (Boekentoren) beschikt over de gidsen van 1966-1967, 1970-1971, 1971-1972, 1977-1978 en 1996. De gidsen werden gepubliceerd vanaf 1962. Dit heeft veel te maken met de toenemende handelsintensiteit in de wereld, o.a. binnen Europa zelf. De KOMPASS-gids van België/Luxemburg bevat een handleiding in het Nederlands, Frans, Engels en Duits.¹⁰⁷

Deze gids is op vier manieren doorzoekbaar. Er is een alfabetische lijst van producten en bedrijfsactiviteiten, een repertorium van leveranciers, een repertorium van merken en een repertorium der ondernemingen, gesorteerd per geografische regio (bijv. in Gent). Vooral deze laatste zoekingang bleek bijzonder waardevol voor dit onderzoek en produceert een goede momentopname van de Gentse textielnijverheid. Per bedrijf wordt dan heel wat informatie gegeven: productieactiviteit, bedrijfsleiders, contactgegevens, adres, kapitaal, aantal werknemers...

Hierbij moet de onderzoeker wel enkele zaken in het achterhoofd houden. Opname van een bedrijf in de KOMPASS-gids hing af van de

¹⁰⁷ KOMPASS, *'KOMPASS. Informatiewerk over het Bedrijfsleven in België en Luxemburg'*, Brussel, 1963-1964, 1966-1967, 1970-1971, 1971-1972, 1977-1978, 1983, 1984.

bedrijfs grootte en bedrijfsactiviteit. Kleine bedrijven, of bedrijven met een zeer gespecialiseerd product vinden we hier niet in terug. Daarnaast is de bedrijfsgids ook gebaseerd op advertenties. De bedrijven die in aanmerking kwamen om opgenomen te worden in de gids moesten zichzelf hierin adverteren. Zo werden de kosten voor de publicatie van de bedrijfsgids gedragen. (Gelijkaardig aan de financiering van de Wegwijzer der Stad Gent dus).

Desondanks is de betrouwbaarheid van deze bron vrij groot. Als een bedrijf in de gids staat, dan bestond het zeker. We kunnen enkel niet weten welke bedrijven niet werden opgenomen. Raadpleging van deze KOMPASS-gidsen, waarbij enkel naar de Gentse textielbedrijven binnen het afgebakende gebied (namelijk 9000 Gent, zonder deelgemeentes) gezocht werd, hielp de tijdslijn aanvullen, vooral als extra bevestiging dat bepaalde bedrijven toen nog effectief bestonden.

2.1.7 Lijst van de Industriële bedrijven in de provincie Oost-Vlaanderen, 1985

De *'Lijst van Industriële bedrijven in de provincie'* is een bedrijfsgids¹⁰⁸ opgesteld in 1985 door GOMOV, de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij voor Oost-Vlaanderen (nu POMOV, Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij Oost-Vlaanderen). Deze organisatie heeft als opdracht het versterken en verder uitbouwen van de socio-economische structuur van Oost-Vlaanderen (o.a. via sectoriële promotie, aantrekking buitenlandse investeringen, publicaties, bevordering technologische vernieuwing, enz.). De publicatie ontstond vanuit hun werking en heeft als bedoeling informatie te geven over de aanwezige bedrijven in Oost-Vlaanderen (met vermelding adresgegevens en aantal personeelsleden).

De gids is opgesteld in het Nederlands, Frans, Engels en Duits, net zoals de KOMPASS-bedrijfsgidsen. Er wordt o.a. benadrukt dat een locatie in Oost-Vlaanderen bijzonder interessant is omdat binnen een zone van 300 km zowel Groot-Brittannië (Londen), Frankrijk (Parijs, Lille), Nederland (Amsterdam, Rotterdam), Luxemburg en Duitsland (Köln, Dortmund, Bonn, Frankfurt) vlot bereikbaar zijn. De gids kan alfabetisch doorzocht worden op bedrijfsnaam en per NACE-code¹⁰⁹

Via deze gids had ik een extra bevestiging dat de verzamelde informatie over nog actieve textielbedrijven in 1985 op de tijdslijn correct was. Wellicht zijn er vroegere exemplaren van deze gids die

108 GOMOV, *'Lijst van de industriële bedrijven in Oost-Vlaanderen'*, 1985, Gent, 439 p.

109 De NACE-code is het internationaal gebruikte driecijferige referentiesysteem om bedrijfstakken in te delen. Textiel valt onder NACE-code 431, 436, 437, 438, 439

interessant kunnen zijn, maar voorlopig heb ik geen eerdere versies dan deze uit 1985 kunnen traceren.

2.1.8 Inventaris Onroerend Erfgoed

Op 14 september 2009 werd de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed voor Vlaanderen door de administrateur-generaal van het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed vastgesteld. Op 25 september 2009 werd dit besluit gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Het werd tien dagen later van kracht. Dit was het resultaat van meer dan 40 jaar inventarisatie van onroerend erfgoed in Vlaanderen, gebaseerd op het grootschalige inventarisatieproject *'Bouwen door de Eeuwen Heen in Vlaanderen'*¹¹⁰ (met Waalse evenknie *'Patrimoine monumental de la Belgique: Wallonie'*). De Vlaamse inventaris werd voltooid in 2001 (de Waalse was klaar in 1997).

In 2004 werd het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE) gesticht. Deze organisatie staat sindsdien in voor het onderhoud van de inventaris en het ondernemen van nieuwe inventarisatieprojecten. Geregeld worden nu herinventarisatie-acties per gemeente ondernomen, die dan opnieuw vastgesteld worden via publicatie in het Belgisch Staatsblad. De laatste actualisatie gebeurde in 13 december 2014. Vanaf 2005 wordt deze inventaris gepubliceerd in een online databank, de *'Inventaris van het Onroerend Erfgoed'*.¹¹¹

Deze inventaris kan doorzocht worden op type relict, adres, naam en datering. Veel van de grote Gentse textielfabrieken werden in de inventaris opgenomen als industrieel onroerend erfgoed. Als een (voormalige) textielfabriek opgenomen werd, dan bevat de inventaris vaak heel wat interessante informatie. Naast een schets van de bedrijfs-evolutie en een architecturale beschrijving is vooral de bibliografie interessant. De Inventaris Onroerend Erfgoed is een goed middel om op korte tijd een interessante lijst met bibliografische referenties op te stellen voor een bepaald bedrijf en een eerste beeld te hebben van de historische evolutie van het bedrijf. Daarna kan je vlot aan de slag de relevante publicaties zelf door te nemen en de informatie zelf te verifiëren. De inventaris bevat echter ook fouten (logisch, gezien de

110 Voorlopers hiervan vinden we in het pilootproject van de inventarisatie van het arrondissement Leuven, gepubliceerd in 1971. Maar ook in de reeks *'Repertorium van het belangrijk cultuurbezit. Gebouwen en Kunstwerken'* van het Ministerie van Binnenlandse Zaken in 1955 en zelfs daarvoor met een eerste aanzet via omzendbrief in 1834 tot het inventariseren van Nationale Kunstschaten en de oprichting van de Koninklijke Commissie voor Monumenten in 1835.

111 *'Inventaris Onroerend Erfgoed'*, in: <<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>>, website van de Inventaris Onroerend Erfgoed, laatst geraadpleegd 30/04/2014

grote schaal van het inventarisatieproject). Meestal is deze fout gewoon overgenomen uit een publicatie in de bibliografie, het is dus aan de individuele onderzoeker om te achterhalen hoe de vork in de steel zit. Kritisch onderzoek is hier aangewezen. Wat betreft de huidige adresgegevens van de gebouwen en sites is de Inventaris wel zeer betrouwbaar.

Waar de inventaris weinig tot geen informatie over heeft zijn de kleine textielproducenten. Deze fabriekjes (meestal kleine magazijnen bijgebouwd in de achtertuin) lieten weinig tot geen sporen na en werden bijgevolg niet opgemerkt of kwamen niet in aanmerking voor opname in de lijst onroerend erfgoed. De inventaris kan dus nooit een volledig beeld geven, enkel van de bedrijven wiens gebouwen nog overeind stonden toen de eerste inventarisatie gebeurde.

2.1.9 VDAB

De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) werd in 1989 opgericht. Hun bevoegdheden (arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding) werden van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorzieningen afgesplitst in de derde staatshervorming. Eén van de taken van de VDAB is het verzamelen en bekend maken van vacatures. Dit gebeurt door vacatures aan geschikte werkzoekenden te koppelen via een vacature-databank. Bedrijven werden gevraagd hun vacatures bij de VDAB aan te geven. De VDAB bewaart daartoe een lijst met bedrijven die vacatures bekend hebben gemaakt, om deze regelmatig te kunnen contacteren en mogelijks nieuwe vacatures op te vragen. Ik verkreeg een print-out van dergelijke lijst waarop alle Gentse bedrijven met het label 'textiel' stonden. Deze lijst werd aangemaakt en bijgehouden vanaf 1994. Helaas bevat de lijst voornamelijk confectiezaken, kledingwinkels, naaiateliers, etc. Deze uitgebreide lijst werd stuk per stuk doorzocht op textielproducerende bedrijven. Enkel de N.V. FILATURE DU RABOT, N.V. LYS-LIÈVE, N.V. MILLIKEN EUROPE, UCO-GALVESTON en UCO-BRAUN werden in deze lijst gevonden. Per bedrijf is dan een informatiefiche voorzien met adresgegevens, beschikbare vacatures ... Als een bedrijf sloot werd dit ook in het formulier opgenomen, zo vonden we voor UCO-GALVESTON een verwijzing naar de sluiting van het bedrijf in het Belgisch staatsblad op 14/09/1999. De gegevens die we hier vonden kwamen dus overeen met onze reconstructie op de tijdslijn.

2.1.10 Economische dienst stad Gent & EROV

EROV, de Economische Raad voor Oost-Vlaanderen werd in 1955 opgericht. Het had als doel het beleid van de provincie uit te voeren en bij te sturen om zo de socio-economische structuur van de provincie te verbeteren. In de jaren '50 werden in alle provincies dergelijke raden opgericht, die studies ondernamen en de economische problemen in hun provincie trachten op te lossen, of ten minste te begrijpen via onderzoek. Het is net op dat moment dat Oost-Vlaanderen economisch zwak was. Er was een grote werkloosheidsgraad omdat de textielbedrijven het moeilijk hadden. De economische structuur van Oost-Vlaanderen was vrij eenzijdig gericht op de textielproductie, die toen 54% van de tewerkstelling bedroeg. Vanuit EROV werden dan wellicht studies of acties ondernomen om in die situatie meer inzicht in te krijgen. Op een gegeven moment moet het in kaart brengen van de aanwezige textielindustrie in de provincie toch prioriteit hebben gehad? De dienst moet per slot van rekening weten welke bedrijven er allemaal waren in de zone waarvoor zij bevoegd zijn. Als dit niet door EROV zelf gebeurde, moeten ze dergelijke informatie toch uit een ander kanaal hebben gehaald. Welke was dat dan?

De dienst economie van de stad Gent kent een gelijkaardig verhaal. Ook deze dienst moet voor een goede werking weten welke bedrijven zich allemaal in de stad Gent bevinden. Aangezien computers pas echt ingang in de administratie in de jaren '80, moeten er ooit papieren inventarissen van de aanwezige bedrijven opgemaakt zijn. Ofwel deden EROV of de Economische dienst van de Stad Gent dit zelf, ofwel was er een andere organisatie die dergelijke informatie aanbood.

Helaas konden dergelijke papieren inventarissen niet teruggevonden worden bij beide diensten. Vandaag kan alleen hedendaagse informatie opgevraagd worden, over de op dit moment actieve bedrijven. Dit is hetzelfde probleem waar vrijwel iedere historicus op stuit die informatie zoekt bij economisch gerichte organisaties. In de wereld van de economie denkt men vooruit, niet achteruit (en vaak terecht). Bedrijven die al lang gesloten zijn hebben voor hen geen enkele economische relevantie meer. Wat vandaag wel bijgehouden wordt is een gids met beschikbare bedrijfsgebouwen en terreinen. Deze kan als particulier (en zeker als student) niet zomaar ingekeken worden. Men wil vermijden dat dergelijke informatie in handen van krakers of koperdieven valt. Desondanks kan dit wel een interessante aanvullende bron zijn om te weten wanneer bedrijven gestopt zijn.

2.1.11 Gids bedrijfsarchieven

Er werden reeds heel wat inspanningen gedaan om uitgebreide inventarissen op te maken van beschikbare bedrijfsarchieven en grootschalige speurtochten georganiseerd om onbekende bedrijfsarchieven op te sporen. In 1971 bestudeerde COPPEJANS-DESMEDT de fondsen De Hemptinne en Voortman in het Gentse stadsarchief.¹¹² Dit omvat o.a. materiaal over N.V. TEXAS, N.V. LOUISIANA, N.V. LOUSBERG, N.V. FLORIDA ... Hiervan werd een eerste inventaris gepubliceerd. In 1975 inventariseerde COPPEJANS-DESMEDT voor het Algemeen Rijksarchief de bedrijfsarchieven die in openbare depots bewaard werden.¹¹³ Op basis hiervan volgden doorheen de jaren dan uitbreidingen en zoekacties naar onbekend bedrijfsarchief om deze zorgvuldig te bewaren. Zo werd in 1998 een geüpdatete gids van de bedrijfsarchieven gepubliceerd.¹¹⁴ Recent werd dezelfde oefening opnieuw gemaakt, maar nu op provinciaal niveau. Dit resulteerde in 2011 dankzij de inspanningen van DEHAECK in een gids van bedrijfsarchieven in Oost-Vlaanderen.¹¹⁵

Deze gidsen bevatten telkens ongeveer dezelfde informatie. Eerst is er een korte historische schets van de industrietakken. Hierna volgt dan een uitgebreide lijst met bedrijfsarchieven gesorteerd per industrietak. Per bedrijfsarchief wordt een omschrijving gegeven van het bewaarde archief, een korte geschiedenis van het bedrijf (indien gekend), de uitgeoefende activiteit van het bedrijf, soms ook het (voormalig) adres. Dan wordt kort beschreven waar het bedrijfsarchief bewaard wordt, welke toegangen er zijn, de omvang van het bedrijfsarchief in lopende meter, of het bedrijfsarchief al dan niet raadpleegbaar is, de datering van het archief en de verschillende archiefreeksen.

De Gentse textielindustrie is goed vertegenwoordigd in de bedrijfsarchieven. Maar wanneer we het aantal bewaarde bedrijfsarchieven naast het aantal Gentse textielbedrijven leggen die voor deze master-scriptie opgespoord zijn (77), is het eigenlijk bedroevend weinig. De bewaarde bedrijfsarchieven zijn:

112 COPPEJANS-DESMEDT (H.), *'Bedrijfsarchieven op het Stadsarchief van Gent: inventaris van de fondsen De Hemptinne en Voortman'*, 1971, Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, 52 p.

113 COPPEJANS-DESMEDT (H.), *'Gids van de bedrijfsarchieven bewaard in openbare depots van België'*, 1975, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 358 p.

114 COPPEJANS-DESMEDT (H.), LUYCKX (C.), *'Gids van de bedrijfsarchieven toegankelijk voor het publiek in België'*, 1998, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 661 p.

115 DEHAECK (S.), VANCOPPENOLLE (C.), *'Gids van bedrijfsarchieven in de provincie Oost-Vlaanderen'*, 2011, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 402 p.

- N.V. VANDERHAEGEN DIOMÉDÉ (26m, 1882-1974). Dat er nog bedrijfsarchief is na 1969 (sluiting fabriek aan Ter Platen) is omdat de N.V. ook een spinnerij in Ledeberg en een weverij in Aalter had.
- N.V. FLORIDA (196 nummers, 1780-1911)
- N.V. LINIÈRE ST. SAUVEUR (7m, 1853-1962)
- N.V. LA LOUISIANA (omvang onbekend wegens niet volledig ontsloten, 1780-1912)
- N.V. LOUSBERGS (165 nummers, 1785-1933)
- N.V. UCO (10m, 1980-2000)
- N.V. TEXAS (50m, 1790-1862)
- N.V. COTONNIÈRE DES FLANDRES (73 verhuisdozen, datering 20ste eeuw)

Voor deze masterscriptie werden de bedrijfsarchieven zelf niet opgevraagd en gelezen. De inventaris op zich bood ons de informatie die we nodig hadden. Enkel het archief van de N.V. VANDERHAEGEN in het Gentse stadsarchief werd even bekeken om na te gaan waarom de einddatum van het archiefbestand (1974) verschilde met de einddatum die ik eerder had gevonden (1966). Voorlopig zijn de archiefbestanden van de N.V. COTONNIÈRE DES FLANDRES, N.V. LINIÈRE DE ST. SAUVEUR, N.V. LA LOUISIANA en N.V. VANDERHAEGEN nog niet bestudeerd.

2.1.12 TACB in het AMSAB

De Gentse textielbedrijven en de Gentse vakbonden hebben een lange relatie samen. Sinds 1971 werd het statuut van een vakbondsafgevaardigde onder het personeel van een onderneming vastgelegd in CAO's. Ook hiervoor waren er bij de bedrijven natuurlijk werknemers die bij vakbonden aangesloten waren en kwamen vakbonden bijgevolg tussen in bedrijven, soms via gesprekken, soms via stakingen. Al in 1898 werd de Textielarbeiderscentrale (nu TACB, TextielarbeidersCentrale België) opgericht die de belangen van textielarbeiders verdedigde. Dit liet sporen na in de vorm van verslagen, notulen van vergaderingen, actieplannen ... In het AMSAB, Instituut voor Sociale Geschiedenis, wordt hiervan archiefmateriaal bewaard. Interessant is bijvoorbeeld de inventarismap van de stortingslijst van de Textielarbeiderscentrale van Gent. Dit is de stortingslijst nr. 147: TACB-afdeling Gent (doos 13-29). In deze inventaris zijn alle dossiers netjes gerangschikt per bedrijf met bijhorende datums.

De bedrijven waarvan materiaal bewaard is, zijn:

- N.V. COTONNIÈRE DE FLANDRES (1959-1973 en 1974-1980)
- N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS (1955-1973)
- N.V. LA LOUISIANA (1958-1971)
- N.V. VAN CEULEBROECK (1958, 1961-1963, 1968-1969)
- N.V. MANUFATEX (1947-1948)
- N.V. UCO (1956-1959, 1962-1980)
- N.V. MILLIKEN EUROPE (1961-1971)

Er zijn ook heel wat dossiers over de verschillende productieafdelingen in de UCO. Heel wat fabrieken fuseerden samen in de UNION COTONNIÈRE (later UCO). Elk van deze bedrijven kreeg in de jaren '60 een UCO-label gecombineerd met de oude bedrijfsnaam. De bewaarde dossiers zijn:

- UCO-LA LOUISIANA (1945-1946, 1948-1949, 1951, 1954-1956, 1958-1972, 1972-1979, 1974-1976)
- UCO-TEXAS (1945-1951, 1953-1962, 1965-1973)
- UCO-ROOIGEM (1946, 1948-1951, 1953, 1955-1960, 1956-1973, 1962-1966, 1969-1990, 1973-1974)
- UCO-GALVESTON (1960-1973)
- UCO-DESMET-GUEQUIER (1948-1975)
- UCO-BRAUN (1951-1957, 1958-1974, 1959-1973)
- UCO-DE HEMPTINNE (1954-1955, 1957-1973, 1975-1983, 1979, 1983)
- UCO-UYTENDAELE (1959-1972, 1968, 1973-1978, 1981-1982)

Wat deze inventaris ons in één oogopslag vertelt is tot wanneer bepaalde bedrijven zeker nog actief zijn geweest, of minstens nog bezig waren met onderhandelingen met de vakbonden over de sluiting van het bedrijf. Zonder bedrijf kan er immers geen vakbondsoverleg zijn. De inhoud van de dossiers is voor ons onderzoek minder van belang (tenzij het om een sluiting gaat). De meeste dossiers gaan over arbeidsongevallen of twisten en discussies tussen het personeel en het beleid.

Wij hebben deze informatie gebruikt om opnieuw de gegevens op de tijdslijn te verifiëren en aan te vullen.

2.1.13 Rechtbank van Koophandel

Sinds 1807 (Wetboek van Koophandel) zijn handelsvennootschappen verplicht om hun stichtingsakten en statuutwijzigingen bij de griffie van de Rechtbank van Koophandel neer te leggen. Vanaf 1841 moesten naamloze verenigingen ook een jaarlijkse balans neerleggen, hoewel dit

in de praktijk zelden gebeurde. In 1873 werd het neerleggen van een winst- en verliesrekening verplicht, ook voor vennootschappen, coöperatieven en pvba's. Er werd ook strenger toegezien op het naleven van deze wetten.¹¹⁶ Als bedrijven een faillissement aanvroegen, werd hiervan een falingsdossier opgesteld en bewaard. Het handelsregister houdt ook de stichtingen van vennootschappen bij (uittreksels akten van vennootschappen). Dit betekent dat de Rechtbank van Koophandel heel wat interessante informatie over bedrijven kan hebben.¹¹⁷

Dossiers van de Rechtbank van Koophandel van Gent worden bewaard in het Rijksarchief in Beveren. Het archief werd in delen op drie verschillende momenten overgedragen. Dit betekent dat er verschillende zoekingen zijn, opgesteld na iedere overdracht. Niet alle informatie uit de documenten van de vele activiteiten¹¹⁸ van de Rechtbank van koophandel zijn onmiddellijk publiek beschikbaar voor onderzoek. Voor veel van de gegevens (<100 jaar) moet een schriftelijk verzoek ingediend worden, voor sommige volstaat ook een schriftelijke toestemming van de promotor.

De gegevens in de falingsdossiers en het handelsregister zijn wel openbaar en dus onmiddellijk raadpleegbaar. Voor ons onderzoek volstonden de verschillende inventarissen eigenlijk al om de informatie te verzamelen die we nodig hadden. De inventaris inzien kon vlot, voor het opvragen van een dossier is wel toestemming nodig.

Een eerste inventaris van de falingsdossiers vonden we via toegang R150¹¹⁹. Dit is de inventaris van de Rechtbank van Koophandel te Gent die opgesteld werd op basis van de eerste overdracht van de rechtbank in 1999. Het gaat om een grote variëteit aan dossiers tussen 1799 tot 1980.

Er worden 1360 falingsdossiers in een lijst weergegeven. Deze lijst vermeldt bij elk dossier het inventarisnummer, het nummer dat het dossier had in de Rechtbank van Koophandel, datum, plaats van het bedrijf/persoon (gemeente, geen adres) en de naam van het bedrijf/

116 BRACKE (N.), *'Bronnen voor de industriële geschiedenis: gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1945)'*, Academia Press, 2000, Gent, p. 283

117 Voor meer informatie over de rechtbank van koophandel: MUYS (E.), *'De rechtbank van koophandel (1798-1999). Organisatie, bevoegdheid en archiefvorming'*, (Miscellanea Archivista Studia 121), 1999, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 247 p.

118 Ook gerechtelijke akkoorden, scheidsrechterlijke beslissingen, dagvaardingen, verscheidene vonnissen op verzoekschrift, zittingsbladen, conclusies, klappers, processen-verbaal, getuigenverhooren, akten van borgstelling, verzoeningen ... Zie ook: VAN DEN EECKHOUT (P.), VANTHEMSCHÉ (G.), *'Bronnen voor de studie van het hedendaagse België. 19e – 20e eeuw'*, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2009, Brussel, p. 644-645

119 MUYS (E.), *'Nadere toegang op de faillissementen van de Rechtbank van Koophandel te Gent (1905-0960), (inventarisnummer 851-2211), 1999, Rijksarchief Beveren, 2818 inventarisnummers*

persoon die het faillissement aanvroeg. Al snel werd vastgesteld dat het opsporen van mogelijks failliete Gentse textielbedrijven in deze lijst niet zo eenvoudig is. De grote meerderheid van de dossiers vermelden geen bedrijfsnaam, maar één of twee persoonsnamen. Bij het doornemen van de lijst werden slechts drie Gentse textielbedrijven (N.V.'s) gevonden waarvan het dossier geregistreerd werd op naam van het bedrijf.

Mogelijks zijn er nog dossiers te vinden, maar daarvoor zal een link tussen persoonsnamen en een bedrijf gelegd moeten worden, wat niet zo eenvoudig of evident is. Bij een studie van slechts één bedrijf is dit best haalbaar is, maar om dit voor alle bedrijven in de tijdslijn binnen de tijdspanne van deze masterscriptie na te gaan is dit helaas onmogelijk. De gevonden dossiers van de drie Gentse textielbedrijven waren:

- nr. 2525 S.A. COTONNIÈRE BELGE, 15 oktober 1927, Gent (1050)
- nr. 3240 N.V. HYDROCOTON, 16 november 1938, Gent (1603)
- nr. 3517 N.V. MANUFATEX, 16 april 1952, Gent (1818)

Toegangen R474¹²⁰ en R491¹²¹ bevatten de inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent, overdracht 2002. Dit bevat o.a. een lijst van de staten van akkoorden tot voorkoming van faillissementen 1896-1963. In het repertorium van faillissementen 1912-1959 en 1929-1972 vond ik helaas geen informatie over textielbedrijven uit de tijdslijn.

Daarna doorzocht ik het handelsregister. Nieuw opgerichte vennootschappen zouden hierin opgetekend moeten zijn. Voor het doorzoeken van het handelsregister zijn er ook 3 toegangen. Dit heeft opnieuw te maken met de overdrachten van archiefbestanden op 3 verschillende momenten. Toegang R520¹²² werd opgesteld bij een storting in 2004 en bevat een inventaris van alle handelsregisters op datum en dossiernummer. Deze kan je enkel echt doorzoeken als je het dossiernummer van het bedrijf kent. Toegang R565¹²³ bevat enkel dossiernummers van de herinschrijving van dossiers en de daarbij horende nieuwe dossiernummers. Dit is opnieuw weinig bruikbaar voor

120 ENGHELS (N.), COOPENS (C.), VELLE (K.), *'Inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Overdracht 2002'*, 2003, Rijksarchief Beveren, 935 inventarisnummers

121 MOUTON (E.), VAN DAEL (K.), VELLE (K.), *'Inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Overdracht 2003'*, 2003, Rijksarchief Beveren, 994 inventarisnummers

122 LUYCKX (T.), MOUTON (E.), CARNIER (M.), *'Inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Handelsregister. Overdracht 2004'*, 2004, Rijksarchief Beveren, 870 inventarisnummers

123 BRANDT (S.), TIMMERMAN (J.), CARNIER (M.), *'Inventaris van het rijksarchief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Handelsregister. Overdracht 2006'*, 2006, Rijksarchief Beveren, 1515 inventarisnummers

ons onderzoek. Toegang R566¹²⁴ kon ons wel helpen. Deze toegang werd gemaakt naar aanleiding van het deponeren van de fichebakken uit het archief van de Rechtbank van Koophandel. Deze bevat wel een lijst van de fiches op naam, onderverdeeld in Oud (1928-1969) en Nieuw (1970-2003). Oud telde slechts 92 namen, nieuw had er 199. Helaas vond ik in deze namenlijsten geen enkel van de textielbedrijven uit de tijdslijn terug. Vermoedelijk kan via de Rechtbank van Koophandel wel meer specifieke informatie over bepaalde bedrijven teruggevonden worden, maar daarvoor zal wellicht via persoonsnaam of via ondernemingsnummer gezocht moeten worden.

2.1.14 Industriële Archeologie in België

Industriële Archeologie in België¹²⁵, geschreven door Patrick Viaene (met bijdrage van René De Herdt) is een publicatie van het MIAT uit 1986. Dit werk geeft een overzicht van de belangrijkste sites en initiatieven voor de industriële archeologie in België en het werd een handboek voor vele geïnteresseerden in het industrieel erfgoed. Het werk bevat bovendien heel wat fotografisch materiaal van de verschillende sites. Ieder item kreeg een korte beschrijving. Die omvat meestal informatie over de stichtingsdatum en soms ook over de naamsveranderingen (zoals omvorming tot Naamloze Vereniging). Vaak wordt ook vermeldt welke functie het gebouw op dat moment nog had. Helaas had deze gids slechts zelden informatie over het einde van de ondernemingen.

Deze industrieelarcheologische gids beschrijft enkel de op dat moment nog bestaande fabriekspanden. Uit o.a. de Wegwijzers van de stad Gent leerden we al dat er naast de gekende textielfabrieken ook nog heel wat onbekende zijn die zich gedurende een bepaalde periode wisten te handhaven in het Gentse. Als hun gebouwen verdwenen of nooit gekend zijn, is het ook logisch dat ze in deze gids niet te vinden zijn.

Gezien de schaal van het werk (het industrieel archeologisch patrimonium van België in kaart brengen in één jaar) is het niet uitzonderlijk om hier en daar toch een fout te vinden. De ganse Vynckiersite (waar ooit PARMENTIER-VAN HOEGAARDEN, US. COT. GAND-ZELE-TUBIZE, INDIENNERIE-TEINTURERIE GANTOISE en PIPYN dicht op elkaar zaten) is bijvoorbeeld een waar kluwen. In verscheidene publicaties vinden we verschillende, vaak tegensprekende, informatie

124 BRANDT (S.), TIMMERMAN (J.), CARNIER (M.), 'Inventaris van het rijksarchief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Handelsregister. Overdracht 2006', 2006, Rijksarchief Beveren, 202 inventarisnummers

125 VIAENE (P.), 'Industriële archeologie in België', 1986, Gent, MIAT, 416 p.

over deze bedrijven. In het geval van deze publicatie: de USINES COTONNIÈRES GAND-ZELE-TUBIZE was geen onderdeel van de UNION COTONNIÈRE. De USINES COTONNIÈRES GAND-ZELE-TUBIZE werd in 1928 de USINES COTONNIÈRES DE BELGIQUE. In 1962 werd dit bedrijf stopgezet.

2.1.15 Belgisch Staatsblad

Het Belgisch Staatsblad is de officiële publicatie van de Belgische staat.¹²⁶ Hierin wordt o.a. de oprichting en afsluiting van vennootschappen bekend gemaakt. De jaarrekeningen die verenigingen moeten neerleggen bij de Rechtbank van Koophandel werden ook in het Staatsblad gepubliceerd. Het Belgisch Staatsblad is nu aan zijn 184^e jaargang toe, maar verscheen eigenlijk pas in 1845 in de vorm zoals we die vandaag kennen. Het is een goede bron voor het opsporen van Belgische bedrijven in de tweede helft van de 19e eeuw maar vooral ideaal voor zoekacties naar bedrijven in de 20e eeuw. Het grootste nadeel bij het raadplegen van het Belgisch Staatsblad is dat deze publicaties zeer omvangrijk zijn. Hedendaagse publicaties tellen al snel meer dan 70 à 80.000 bladzijden.

Sinds 1997 wordt het Staatsblad ook, naast een papier versie, digitaal ontsloten (sinds 2003 wordt het Staatsblad uitsluitend online aangeboden). Historici hebben geluk, want er wordt ook zeer actief gewerkt om het Staatsblad met terugwerkende kracht te ontsluiten. Op dit moment zijn alle Belgische Staatsbladen vanaf 22 september 1998 volledig digitaal raadpleegbaar. Bepaalde stukken van het Staatsblad kan je ook al veel verder in het verleden raadplegen. Voor ons onderzoek zijn de bijlagen bij het Belgisch staatsblad over de Rechtspersonen interessant.¹²⁷ Deze zijn voorlopig slechts digitaal ontsloten tot 1983.

De reden waarom in dit onderzoek het Belgisch Staatsblad niet als basis diende is omdat het doorzoeken van deze bron heel wat informatie vooraf vereist. Om in de Referentiedatabank Rechtspersonen op zoek te gaan naar een bepaald bedrijf moet je bijvoorbeeld het ondernemingsnummer of het nummer in het handelsregister (zie Rechtbank van Koophandel) kennen. Door te zoeken op ondernemingsnummer of handelsregisternummer krijg je wel de meest exacte zoekresultaten.

126 'Publicatie van het Belgisch Staatsblad', in: <http://justitie.belgium.be/nl/overheidsdienst_justitie/organisatie/belgisch_staatsblad/>, website van de overheidsdienst justitie, laatst geraadpleegd 2/05/2014

127 Online doorzoekbaar in: 'Bijlage bij het Belgisch Staatsblad – rechtspersonen, referentiedatabank rechtspersonen', vanaf 1983 op <http://www.ejustice.just.fgov.be/tsv_pub/index_n.htm>, website van de overheidsdienst justitie, laatst geraadpleegd 2/05/2014

Er kan ook gezocht worden op adres, bedrijfsnaam, juridische vorm en publicatiedatum. Alleen krijg je dan heel veel resultaten. (bijv. alle verenigingen in die straat, alle bedrijven met een gelijkaardige naam, alle naamloze verenigingen, alle jaarrekeningen ...) Een zoektocht op 'LA LYS-LIÈVE' resulteert bijvoorbeeld in 52 bedrijven. Slechts twee resultaten zijn relevant voor het textielbedrijf. De rest zijn bedrijven met een verwante naam, een gelijkaardig adres, enz. Deze resultaten kunnen eigenlijk enkel en alleen gefilterd worden door zelf op basis van jaar, adres, spelling van de naam ... na te gaan welk zoekresultaat nuttig is en over het gezochte bedrijf gaat. Ieder zoekresultaat bevat een link naar het specifiek onderdeel van het Staatsblad waar dit gepubliceerd stond. Om het specifieke bedrijf waarnaar je op zoek bent te vinden in het Staatsblad moet je dus eigenlijk al op voorhand heel wat informatie over het bedrijf kennen.

Het is net dit soort informatie die ik via deze masterscriptie wil aanbieden. Via de tijdslijn en de bijhorende handleiding wordt informatie over de bedrijfsnaam, adresgegevens, jaar van stichting, statuutverandering en sluiting samengebracht. Op basis hiervan is een zoektocht in het Belgisch Staatsblad dan mogelijk en kan bijvoorbeeld het ondernemingsnummer worden gevonden. Met dat ondernemingsnummer kan dan snel in de dossiers van de rechtbank van koophandel gezocht worden.

Aangezien de digitale ontsluiting van oudere publicaties van het Staatsblad nog lang niet afgewerkt is, moet een onderzoeker wel nog de papieren versies raadplegen als hij op zoek is naar informatie gepubliceerd voor circa 1980. De manier van zoeken is echter hetzelfde, dus de verzamelde informatie uit deze scriptie is hierbij zeer waardevol. Het doornemen van de papieren versie van het Belgisch Staatsblad kan in de Koninklijke bibliotheek te Brussel of in het Rijksarchief te Gent (1931-2002).¹²⁸ Dit vergt wel betrekkelijk veel tijd en kon helaas niet voor alle bedrijven in deze masterscriptie binnen het tijdsbestek van deze scriptie uitgevoerd worden.

2.1.16 Kruispuntdatabank Ondernemingen (KBO)

In de kruispuntdatabank Ondernemingen kan iedere particulier de publieke gegevens, ingeschreven in de KBO, doornemen. Deze kruispuntbank is een register met alle basisgegevens van Belgische onderne-

¹²⁸ Toegang BE-A0514/999/STA (*Archieven Belgisch Staatsblad in Rijksarchief België*, in: <http://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0514_108195_106791_DUT>, laatst geraadpleegd 01/05/2014)

mingen en hun vestigingen en werd met de wet tot modernisering van het handelsregister van 16 januari 2003 opgericht. Alleen ondernemingen die hun statuten neergelegd hebben bij een Rechtbank van Koophandel en gepubliceerd zijn in het Belgisch Staatsblad kan je hier terugvinden.

Dit betekent dat je hier in principe alle Belgische ondernemingen die ook in het Staatsblad gepubliceerd werden kan opzoeken. Het is echter een tool ontwikkeld voor hedendaags gebruik en niet voor historisch onderzoek. De mogelijkheden om terug in de tijd te gaan zijn dan ook beperkt. Opnieuw, net zoals bij EROV, de Economische Dienst van Stad Gent en vrijwel alle andere economische organisaties, de zakenwereld kijkt enkel vooruit, niet achteruit. Per toeval vonden we hier toch soms informatie over bepaalde bedrijven uit de jaren 60' die ambtshalve nog niet geschrapt waren uit de databank.

2.1.17 Kadaster

Het kadaster vormt eigenlijk een perceelsgewijs register van alle onroerende goederen in België. De basis van kadasterkaarten zijn de gemeentes. Per gemeente werden alle percelen met hun eigenaar opgetekend. Het opstellen van de eerste versie van de kadasterkaarten begon in 1808 en werd tussen 1830 en 1840 afgerond. Sindsdien worden wijzigingen ieder jaar bij de gemeente bijgehouden in mutatieregisters. Het boek van VAN COPPENOLLE, *'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis'*¹²⁹ heeft het Kadaster en diens bruikbaarheid voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis al uitgebreid behandeld. Via de kadastrale legger nr. 212 kan het perceel van een eigenaar opgespoord worden. Van dat perceel wordt het type, de ligging, kadastraal nummer, oppervlakte, klasse, belastbaar inkomen en verwijzingen naar andere kadastrale artikelen gegeven. Via de oorspronkelijke aanwijzende tafel (nr. 208) en de supplementaire aanwijzende tafels (nr. 209) kan de evolutie van een specifiek perceel achterhaald worden. Dan zijn er ook nog de mutatie-dossiers die een gedetailleerd beeld geven van de wijzigingen en veranderingen aan het perceel en de onroerende goederen die er op gebouwd werden, enz. Deze dossiers bevatten vaak ook schetsen van de veranderingen en verbouwingen.

129 VAN COPPENOLLE (H.), *'Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis'*, 2002, Algemeen rijksarchief, Brussel, p. 122

Een onderzoek in het kadaster kan echter enkel starten wanneer je over enkele basisgegevens over dat bedrijf beschikt. Hoe heette dat bedrijf en waar lag het? Zonder bedrijfsnaam of adres kan je nu eenmaal in het kadaster moeilijk doeltreffende opzoeken doen. De informatie die voor deze masterscriptie over de reconstructie van de Gentse textielindustrie 1900-2000 werd verzameld is in die zin misschien slechts een eerste voorbereidende stap.¹³⁰

2.2 Motivatie tijdslijn

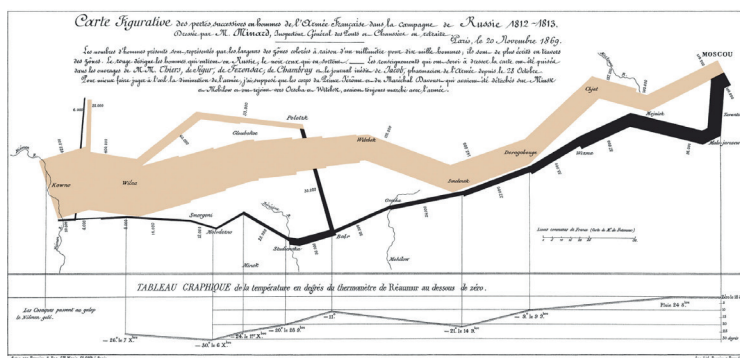
Bij de onderzoeksvraag motiveerden we al waarom een reconstructie van de Gentse textielindustrie tussen 1900-2000 bijzonder interessant is en een grote meerwaarde heeft voor het onderzoek rond dit thema. Waarom kiezen we bij deze reconstructie dan voor een tijdslijn? Welke meerwaarde heeft deze tijdslijn tegenover bijvoorbeeld een klassieke tabel?

Hoewel onze hersenen de grote informatieverwerkers zijn, zijn onze ogen het voornaamste kanaal waarmee die informatie tot ons komt. Geschreven tekst en netjes gesorteerde Excel-tabellen zijn prima informatiedragers. Door aandachtig te lezen en nauwgezet de verschillende kolommen in de tabel te overlopen en met elkaar te vergelijken kan je informatie tot je nemen. Het werkt, maar is dit de beste, of meest efficiënte manier om informatie over te dragen? Zeker in het geval van tabellen wordt het steeds moeilijker om een duidelijk overzicht te houden naarmate de tabel groter is en meer informatie bevat. Je raakt de onderlinge samenhang kwijt en ziet bepaalde patronen niet ...

Bij datavisualisatie tracht men de informatie zodanig te presenteren dat deze op een visuele manier eenvoudig, eenduidig en overzichtelijk gezien wordt. Door informatie te visualiseren en slim weer te geven maak je informatielandschappen. Daarin zien we sneller patronen en connecties. In één oogopslag heb je een totaalbeeld, maar tegelijk kan je ook heel wat gedetailleerde opnames weergeven. De interessantste visualisaties zijn diegene die meerdere variabelen op een duidelijke manier weten te verenigen. Dit verhoogt niet alleen het gemak waarmee

¹³⁰ Helaas weet iedere onderzoeker die al opzoeken in het kadaster heeft gedaan dat dit een zeer tijdrovend werk is. Alle 77 bedrijven bestuderen via het kadaster zou binnen het kader en tijdsbestek van deze masterscriptie onmogelijk zijn. Desondanks hoop ik dit misschien zelf in de nabije toekomst in een diepgaand onderzoek uit te kunnen voeren, als een volgende stap in de reconstructie van de Gentse textielindustrie?

je informatie brengt, het maakt het ook duidelijker. Dit leidt tot meer inzicht in de informatie. De ruwe data in tabellen werkt slechts op één niveau, dat van cijfers en letters. Gevisualiseerde data werkt op meerdere niveaus (dankzij het gebruik van kleuren, vorm, diepte, ...), dit zorgt voor een snellere opname, een beter begrijpen en het 'zichtbaar' worden van informatie. *"By visualizing information, we turn it into a landscape which you can explore with your eyes, a sort of information map."*¹³¹ Bij het bestuderen van de tijdslijn valt bijvoorbeeld de gelijktijdigheid van vele fusies rond 1957 haast onmiddellijk op. Dit leidde vorig jaar tot een uitdieping waarbij op zoek werd gegaan naar een verklaring voor deze plotse golf van fusies. Dit bleek samen te vallen met een wet die tot eind 1957 liep die het fiscaal zeer interessant maakte voor bedrijven om te fuseren. Toeval of niet? Dit is een voorbeeld van zaken die in een grote doorlopende tabel niet meteen op zouden vallen en misschien over het hoofd zou worden gezien. Op de tijdslijn zie je bijvoorbeeld ook in één oogopslag over welke bedrijven nog weinig geweten is aan de hand van de uitdovende lijnen met vraagtekens.

'Carte figurative des pertes successives en hommes de l'Armée Française' van Charles Joseph Minard, vrij beschikbaar via Wikimedia Commons.

Datavisualisatie, ook gekend als infographics is niet nieuw. Een zeer bekend voorbeeld is de 'Carte figurative des pertes successives en hommes de l'Armée Française' van Charles Joseph Minard. In 1869 produceerde hij een statistische weergave van Napoleon's Campagne in Rusland in

¹³¹ David McCandless in zijn TEDTalk 'The beauty of data visualization', <http://www.ted.com/speakers/david_mccandless>, laatst geraadpleegd 03/05/2014

1812. Hij weet zowel de troepensterkte, geografische informatie, locatie van het leger op bepaalde tijdstippen, richting van troepenbewegingen en weersomstandigheden (en temperatuur) weer te geven in één beeld.¹³² Dit is een schitterend voorbeeld van hoe met datavisualisatie heel wat verschillende historische informatie samengevat kan worden op één blad in één figuur zonder daarbij betekenis te verliezen, integendeel.

Vandaag wordt datavisualisatie vooral gebruikt voor ‘big data-analyses’, om grote hoeveelheden onoverzichtelijke data, verzameld uit honderden databases, websites, sociale media ... samen te brengen op een visuele en toegankelijke manier en zo patronen zichtbaar te maken en nieuwe zaken te ontdekken. We kunnen deze technieken zeker ook toepassen als historicus.

In deze masterscriptie wilde ik verder experimenteren met datavisualisatie in. Hoe kan zoveel mogelijk informatie over de evolutie binnen de Gentse textielindustrie tussen 1900-2000 samengebracht worden in één beeld? In de afgelopen twee jaar (bachelorproef) heb ik flink wat literatuur bestudeerd en studies gelezen, naast mijn eigen onderzoek over de Gentse textielindustrie. Ik vond hierbij slechts één

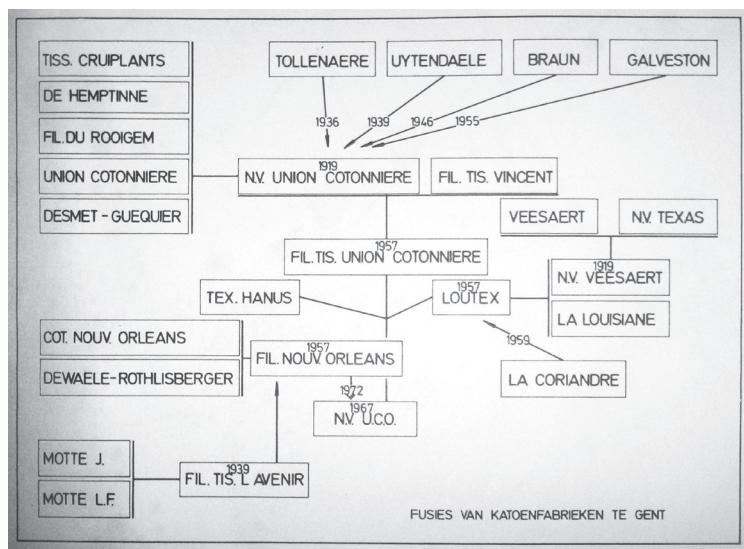

Foto van de tijdslijn uit 'Hun werk, hun leven' op pagina 63

¹³² Door James Grime (wiskundige verbonden aan het Millennium Mathematics project van de universiteit van Cambridge) in Numberphile beschreven als één van de beste infographics.

poging tot het visueel maken van informatie over de Gentse textielbedrijven, in dit geval de verschillende fusies waaruit uiteindelijk de N.V. UCO ontstond, in de publicatie *'Hun werk, hun leven'*¹³³ waar een beknopt overzicht wordt gegeven van de Gentse textielfabrieken op het einde van de 19de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw.

Dit is geen slecht overzicht, maar het kan beter. De organisatie van informatie kan overzichtelijker, het volledige verhaal wordt er niet in verteld en het schema werd sterk beperkt door de technologische mogelijkheden in 1981.

Vandaag kan zoveel meer. Het was dit schema die mij ertoe motiveerde om in 2013 een eerste poging te ondernemen tot het samenvatten van de evolutie van de Gentse textielindustrie via tijdslijn. Toen was ik echter sterk beperkt in mijn opzet, omdat de bachelorproef uitsluitend een literatuurstudie was. Bronnen kwamen niet aan bod. Hierdoor was de informatie over de Gentse textielbedrijven die ik kon verzamelen en gebruiken te beperkt. De masterscriptie bood meer vrijheid voor dergelijke onderneming. Dit onderzoek was de ideale gelegenheid om de opgedane ervaring en kennis uit de eerste tijdslijn van de bachelorproef te gebruiken om een nieuw, verbeterde en veel uitgebreidere tijdslijn te maken van de Gentse textielindustrie 1900-2000 en deze zo op papier chronologisch te reconstrueren. Mijn tijdslijn brengt eenvoudig heel wat informatie samen: fabrieksnamen (en hun evolutie), de bestaansperiode van ieder bedrijf (stichting en sluiting), organisatiestructuur van de bedrijven (N.V. of niet), over welke bedrijven weinig geweten is (de bedrijven met uitdovende lijn en vraagteken) en welke bedrijven met elkaar fuseren (samenvloeiende lijnen).

Ik hoop dat de tijdslijn na deze masterscriptie nog verder ontwikkeld kan worden. Er is nog zo veel potentieel voor het toevoegen van variabelen, die helaas wegens tijdbeperking niet in deze scriptie onderzocht konden worden. Nu we via de reconstructie weten om welke bedrijven het allemaal gaat zou het bijvoorbeeld perfect mogelijk zijn om een extra dataset op te maken waarbij van ieder bedrijf het bedrijfskapitaal per jaar van 1900-2000 verzameld is. Dan zou de dikte van de lijn van een bedrijf in de tijdslijn kunnen variëren in breedte naargelang de hoeveelheid kapitaal. De lijnen van bedrijven die fuseren

133 DE HERDT (R.), *'De Gentse textielfabrieken op het einde van de negentiende eeuw en in de eerste helft van de twintigste eeuw'*, in: *'Hun werk, hun leven: getuigenissen uit de Gentse textielwereld 1900-1950'*, 1981, MIAT, p. 63

en kapitaal samenbrengen zie je dan bijvoorbeeld plots verdubbelen in omvang. Van bedrijven die het jaar na jaar moeilijk hebben zou de lijn jaar na jaar dunner en dunner worden, tot deze plots ophoud wanneer het bedrijf sluit. Ingebrachte leningen zouden zo'n vermagerende lijn plots weer kunnen aandikken.

Een dergelijke oefening zou bijvoorbeeld ook gemaakt kunnen worden met het aantal tewerkgestelde arbeiders per bedrijf, waarbij de lijndikte het aantal arbeiders representeert. Of de hoeveelheid verwerkt katoen/vlas/jute, het aantal spoelen, het aantal pk's aandrijvingskracht ... Het zou eveneens mogelijk zijn om de tijdslijn met 100 jaar verder uit te breiden naar het verleden, van 1800-2000. De 'roots' van bedrijven uit de 19de en soms zelfs 18de eeuw worden nu al in de tijdslijn opgenomen, maar dit zou zeker uitgebreid kunnen worden tot een volwaardig onderdeel van de tijdslijn.

Stuk voor stuk zouden dit bijzonder interessante varianten op de tijdslijn zijn, die tot diepere en nieuwe inzichten in de evolutie van de textielbedrijven in deze periode kan lijden.

2.2.1 Afbakening tijdslijn

Voor de opmaak en afbakening van de tijdslijn moesten ook enkele keuzes gemaakt worden. Welke informatie stellen we voor, welke informatie niet. Bij het doornemen van de Wegwijzer en het registreren van de vele bedrijven werd het aantal al snel een probleem. We verzamelden 93 vennootschappen uit de lijst van verenigingen en 272 bedrijven uit de beroepenlijst. Het is natuurlijk onmogelijk om een tijdslijn op te stellen die al deze bedrijven samen op papier toont (althans, het kan technisch gezien wel, maar dit is niet praktisch, compleet onoverzichtelijk en vrij prijzig om af te drukken).

Niet alle bedrijven die we verzamelden, hebben een belangrijke rol gehad in het textielverleden van Gent. Heel wat van de 272 bedrijven in de beroepenlijst bestaan maar enkele jaren, waarna ze weer verdwijnen. Dit zijn de kleinere bedrijven die, vaak in onderaanneming, op kleine schaal textiel verwerkten. De bedrijfsnaam is ook niet meer dan de familienaam. Deze bedrijven lieten ook geen significante historische sporen na in de vorm van een fabrieksgebouw, straatnamen of sites. Een studie uitsluitend gefocust op deze bedrijven zou natuurlijk wel interessant kunnen zijn. Zoals aangehaald in het vorige hoofdstuk zou een onderzoek naar de relatie tussen de nieuwe kleinschalige aandrijvingmethodes (elektrische motor, gasmotor, brandstofmotor) en deze kleine bedrijven en de periodes waarin heel wat van deze bedrijven ontstaan of

sluiten best interessante informatie naar boven kunnen brengen.

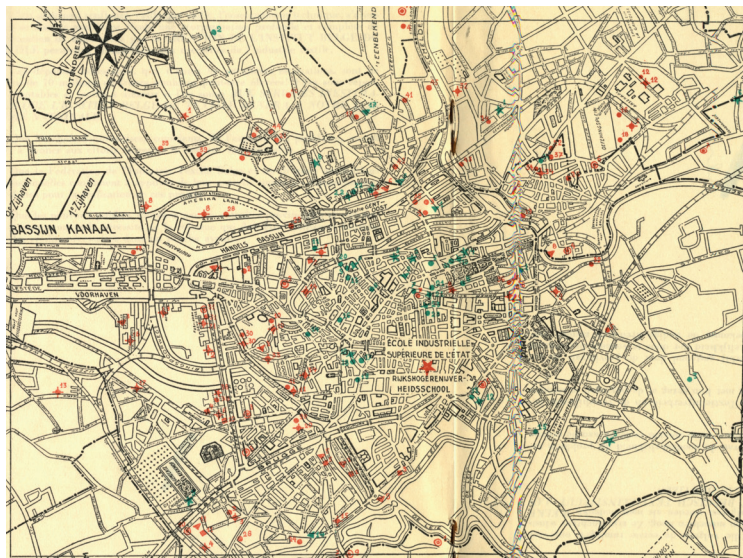
Dit neemt niet weg dat een tijdslijn met alle bedrijven moeilijk haalbaar is. Dus moesten we afbakenen. Een eerste afbakening gebeurt op basis van de bedrijfsstructuur. We kozen ervoor om enkel bedrijven op te nemen die een Naamloze Vereniging zijn, werden of met een n.v. fuseerden.

Ten eerste beperken we zo het aantal bedrijven dat in de tijdslijn voorkomt significant, zonder dat we daarbij een te beperkt beeld geven. Concreet gaat het om 77 bedrijven. In de lijst met 93 Naamloze Vennootschappen bleken toch een aantal bedrijven gesloten te zijn waarvan de fabriek in een deelgemeente van Gent lag en die dus buiten de afbakeningen van enkel 'Gent' (postcode 9000) vielen. De belangrijkste Gentse textielbedrijven, met de grootste gebouwen, die de meerderheid van de textielarbeiders tewerkstelden en waar vandaag de dag nog talrijke sporen van overblijven, waren of werden allemaal n.v.'s. Dit zijn de bedrijven waarvan de gebouwen en hun schoorstenen het stadsbeeld van Gent tot op vandaag nog steeds bepalen, waar straten en wijken naar vernoemd zijn en waarmee de vakbonden hun strijd voerden. Kleinere bedrijven die succesvol waren, werden na verloop van tijd ook een Naamloze Vereniging. Meestal werd de overgang naar een n.v. gemaakt wanneer het bedrijf geld nodig had om wegens succes of tegenslag uit te breiden of te moderniseren.

Daarnaast zijn het de n.v.'s die een publicatieplicht hadden in het Belgisch Staatsblad, die ingeschreven moesten worden in het handelsregister en normaal jaarlijks ook balansen moesten bekend maken. Dit betekent dat wanneer we een tijdslijn maken van Naamloze Verenigen een onderzoeker in principe van elk van deze bedrijven documenten moet kunnen opsporen. In enkele gevallen zelfs volledig bewaarde bedrijfsarchieven en belansreeksen. Zo is onze tijdslijn onmiddellijk een handig instrument voor iedere onderzoeker of organisatie (bijvoorbeeld het MIAT) die zich voor dit onderwerp of deze periode interesseert. Ik wil hierbij opnieuw benadrukken dat een dergelijk overzicht die al deze bedrijven verzamelt en samenbrengt op dit moment niet bestaat en een zeer bruikbaar werkinstrument zal blijken te zijn.

Een tweede afbakening houdt in dat bedrijven die geen vestiging meer hebben in Gent uit de tijdslijn verdwijnen. Zo verdwijnt de n.v. VANDERHAEGEN DIOMÉDÉ uit de tijdslijn in 1969, het jaar waarin de fabriek langs Ter Platen gesloten wordt. Het bedrijf hield echter in dat jaar niet op te bestaan en bleef verder produceren op 2 andere sites in Ledeberg en Aalter.

Als derde afbakening besloten we dat bedrijven met een adres in Gent, maar zonder Gentse fabriek ook niet opgenomen worden in de tijdslijn. Aangezien Gent een belangrijke textielstad was, vond je hier ook de grote handelaars die textiel exporteerden en grondstoffen importeren. Klanten of partners vond je ook sneller in Gent dan in een kleine landelijke gemeente. Het was voor heel wat bedrijven dus interessant om een verkoopskantoor in Gent op te richten, zeker wanneer de fabrieken buiten de stad lagen. In de Wegwijzers en veel andere bronnen wordt echter geen specifiek onderscheid gemaakt tussen een fabriek of een verkoopsbureel. We hebben dit voor zoveel mogelijk bedrijven uitgezocht en enkel de bedrijven die effectief produceerden en een fabriek hadden in Gent opgenomen in de tijdslijn. Dit was echter niet voor alle bedrijven even goed mogelijk om na te gaan. Vooral bij de bedrijven waarvan slechts enkele data bekend zijn is het best mogelijk dat het enkel om een verkoopskantoor gaat en geen fabriek. Het viel ons eveneens op dat de meeste van deze verkoopskantoren meer naar het centrum gevestigd zijn, langs de boulevards, pleinen en grote straten. De Gentse textielfabrieken hadden eerder de neiging steeds meer uit de binnenstad weg te trekken.

Kaart uit de publicatie van het Belgisch Textielinstituut uit 1947. De rode markeringen zijn textielproducenten, de groene markeringen zijn verkoopskantoren van textielproducenten buiten Gent.

2.3 Handleiding tijdslijn

Zoals eerder vermeld, brengt de tijdslijn vijf variabelen op een eenvoudige en goed zichtbare manier samen. De tijdslijn bevat een overzicht van de belangrijkste fabrieksnamen en hun evolutie van 1900 tot 2000. Binnen deze periode vertelt het ons hoe lang een bedrijf bestaan heeft (van stichting tot sluiting) en hoe de bedrijven structureel georganiseerd zijn (N.v. of niet). Ook onderlinge fusies tussen bedrijven werden in de tijdslijn opgenomen. Ten slotte wordt het in de tijdslijn ook in één oogopslag duidelijk gemaakt van welke bedrijven nog informatie ontbreekt om een volledig beeld te kunnen schetsen. Maar hoe lees je dit nu af in de tijdslijn? In dit onderdeel worden stap voor stap beschreven uit welke elementen de tijdslijn is opgebouwd en wat ze betekenen.

2.3.1 Legende tijdslijn

1 De schaalverdeling 1900-2000

De twee zwarte horizontale assen van de tijdslijn werden gebruikt voor de datering. Zowel bovenaan als onderaan vindt u een tijdsbalk die loopt van 1900 tot 2000. Bedrijven die na 1 januari 2000 nog bestaan worden buiten het raster van de tijdslijn benadrukt door af te sluiten met een uitdovende lijn. Voorafgaand aan het jaar 1900 werd ook ruimte voorzien voor uitbreiding van de tijdslijn. Ieder decennium werd aangeduid met een dikke verticale lijn. De jaren tussen elk decennium worden van elkaar gescheiden met negen dunne verticale lijnen.

2 De kleuren

Met de gebruikte kleuren geven we de organisatiestructuur van de bedrijven weer. Een oranje lijn betekent dat het bedrijf georganiseerd is als Naamloze Vereniging. Dit betekent dat in het Belgisch Staatsblad een vermelding van de stichting van deze N.v. te vinden moet zijn, dat de Rechtbank van Koophandel in principe dossiers over dit bedrijf moet hebben en dat meerdere investeerders kapitaal samenbrachten voor dat bedrijf. Elk van deze bedrijven had ook een eigen regeling voor de verdeling van zijn winsten en jaarlijks werden boekhoudkundige balansen vrijgegeven

Een blauwe lijn werd gebruikt voor bedrijven die nog geen Naamloze Vereniging zijn. In alle gevallen ging dit om textielfabrie-

ken die vanuit privékapitaal van één persoon of één familie gefinancierd werden. De winsten hoefden bijgevolg ook niet verdeeld en behoorden toe aan die privépersoon.

Telkens wanneer de naam van een bedrijf veranderde, werd een kleurovergang van lichtoranje naar donkeroranje en omgekeerd gebruikt om het onderscheid duidelijk te maken. Deze naamsveranderingen gebeuren bijvoorbeeld wanneer twee of meer bedrijven met elkaar fuseren. Soms verandert een bedrijf van naam zonder dat wij hiervoor een verklaring vonden. Zo veranderde de N.V. UNION LINIÈRE, gesticht in 1907, plots van naam in 1912 en nogmaals in 1922.

3 De bedrijven in de gekleurde horizontale balken

Elk bedrijf wordt in de tijdslijn met een eigen balk voorgesteld. Het begin en einde van deze balk geeft aan wanneer het bedrijf gesticht werd en wanneer het bedrijf sloot. Wanneer er onduidelijkheid is over het exacte tijdstip van stichting of sluiting werd een uitdovende lijn met een vraagteken (?) geplaatst. Op deze manier ziet de lezer ogenblikkelijk over welke bedrijven nog informatie ontbreekt. Twee of meer lijnen die naar elkaar toe buigen en samengaan in één lijn geven de fusies tussen bedrijven weer.

4 De periode voor 1900

Veel van de bedrijven in de Tijdslijn werden gesticht in de 19de en zelfs 18de eeuw. Ik vond het belangrijk dat het mogelijk was om van deze bedrijven hun wortels in het verleden ook weer te kunnen geven. Dit is een interessant extra perspectief. We kozen ervoor om dit te doen door een periode van 10 jaar voor het begin van onze tijdslijn in 1900 aan te maken. Bedrijven die vlak voor 1900 ontstaan zijn starten in dit stuk van de tijdslijn. Zo is er bijvoorbeeld de N.V. FILATURE DE ROYGEM die gesticht werd in 1897. Dit lijn van dit bedrijf start dus netjes 3 jaar voor 1900.

Voor bedrijven uit de 19de en 18de eeuw die voor 1890 ontstonden moest echter een andere oplossing worden gezocht. Het zou nu eenmaal niet handig zijn om de tijdslijn met een extra 110 jaar uit te breiden (het oudste bedrijf in de tijdslijn werd gesticht in 1790). Er werd gekozen om de lijnen symbolisch in te korten en samen te drukken door het invoegen van een kreukelzone in de lijn. Deze kreukelzone drukt de tijdslijn op deze plaats symbolisch samen waardoor deze korter voorgesteld kon worden.

5 Sluitingen bij de N.V. UCO

De opeenvolgende sluitingen van afdelingen bij de N.V. UCO illustreren in de literatuur vaak het verval van de Gentse textielindustrie. Welke afdeling wanneer sluit is echter niet altijd geweten. Vandaar dat in het geval van de N.V. UCO ook de afzonderlijke sluitingen van afdelingen een eigen smallere lijn krijgen die losbreekt van het bedrijf en de tijdslijn verlaat. Hierbij wordt telkens vermeld om welke afdeling het gaat.

2.3.2 Lijst van bedrijven in de tijdslijn

Dit is de lijst met bedrijven die bij de chronologische reconstructie in de tijdslijn voorkomen en in het volgende hoofdstuk over de geografische reconstructie van de Gentse textielindustrie op de kaart worden aangeduid. Per bedrijf wordt enige informatie gegeven over de evolutie van het bedrijf en de ligging. Het adres dat gegeven wordt, is het adres waar de fabrieksgebouwen stonden. Dit komt niet altijd overeen met wat in de Wegwijzer aangegeven werd omdat de nummering van straten doorheen de tijd gewijzigd is. Zo vermelden bedrijven soms het adres van hun verkoopkantoor in plaats van hun fabriek. Soms is de nummering in de straat ook compleet gewijzigd als gevolg van herbestemmingen, verkaveling en andere stedelijke evoluties.¹³⁴ We besloten om de hedendaagse straatnamen en straatnummers ook te vermelden bij de situering van de bedrijven. Soms grenst het fabrieksgebouw bijvoorbeeld aan meerdere straten, in dat geval vermelden we dus ook meerdere straatnamen.

We geven voor zoveel mogelijk bedrijven ook nog de relevante GPS-coördinaten.¹³⁵ Deze coördinaten kunnen in gelijk welke GPS of bijvoorbeeld Google Maps ingegeven worden om exact op de site van de fabriek terecht te komen. Deze coördinaten zijn veel duidelijker en preciezer dan adressen, omdat adressen vaak alleen bij benadering kunnen worden gegeven omdat de toegangsweg naar de voormalige fabriek bijvoorbeeld weg is. Het is de bedoeling dat als een geïnteres-

134 Interessante instrumenten wanneer met oude adressen/straatnamen in Gent gewerkt wordt: VICTOR (F.), *'De oude straatnamen van Gent: een prijsboek voor de schooljeugd 1877-1925'*, Gent, Volksdrukkerij, 1825, 234 p.

DE CLOET (J.P.), *'De oude straatnamen van Gent'*, vzw Geschiedkundige Heruitgeverij, 260 p. (enkel uitgegeven op CD-Rom)

135 De GPS-coördinaten die we vermelden vonden we via 'Google maps coordinates'. Deze coördinaten kunnen in google maps ingegeven worden zodat de gebruiker onmiddellijk op de juiste locatie terecht komt. Deze coördinaten kunnen ook rechtstreeks in een GPS ingegeven worden die dan naar de correcte plaatst navigeert.

seerde deze locaties zou bezoeken, hij/zij in principe vlak voor het (voormalig) fabrieksgebouwen komt te staan.

Soms weten we ook niet precies wanneer een bedrijf gesticht werd of stopte. In dat geval geven we de eerste of laatste datum van vermelding in bronnen met een vraagteken erbij, om aan te geven dat het ook enkele jaren eerder of later kan zijn. In de beschrijving wordt hierover meer specifieke informatie gegeven. Het zijn vooral bedrijven die tijdens het interbellum opgericht werden dat er zeer weinig informatie te vinden was. Meestal gaat het om enkele vermeldingen in de Wegwijzer en daar blijft het bij. Veel van deze bedrijven uit het interbellum verdwenen vermoedelijk tijdens de Tweede Wereldoorlog. Door in de tijdslijn en in deze handleiding duidelijk te maken over welke bedrijven zeer weinig geweten is, tonen we meteen ook de hiaten in de verzameling kennis van en over de Gentse textielindustrie in de 20ste eeuw.

1 N.V. FLORIDA (1873-1950)

Adres (huidig): Molenaarstraat 113-125

Adres (Wegwijzer): Molenaarstraat 64

GPS-coördinaten: 51°03'49.6"N 3°43'06.0"E

De N.V. FLORIDA groeide rond 1823 uit twee katoenfabrieken die tegenover elkaar lagen (een katoendrukkerij van LOUSBERGS, een spinnerij van de HEMPTINNE). In 1873 werd het bedrijf de NAAMLOZE VERENIGING FLORIDA. Het bedrijf moest sluiten in 1950, ondanks de korte succesperiode voor de Gentse textielindustrie vlak na de Tweede Wereldoorlog. De gebouwen werden opgenomen in de N.V. UCO.

2 N.V. FILATURE DE ROYGEM (1897-1919)

Adres (huidig): Rooigemlaan 2 of Kaarderijstraat 29

Adres (Wegwijzer): Drongestraat 167

GPS-coördinaten: 51°03'17.4"N 3°41'50.3"E

De N.V. FILATURE DU ROYGEM (Rooigem) werd gebouwd in 1897 aan de Drongensesteenweg, net voordat de Rooigemlaan aangelegd werd. Het bedrijf fuseerde in 1919 met zes andere textielbedrijven (waarvan vijf Gentse) tot de N.V. UNION COTONNIÈRE, de latere N.V. UCO. In 1989 werd de fabriek gesloten. De gebouwen werden herbestemd en bevatten vandaag o.a. een fitnesscentrum, meerdere lofts en een FUN speelgoedwinkel. Ook de schoorsteen bleef bewaard.

3 N.V. FILATURE SUPPES (1907-1919)

Adres (huidig): Nieuwland 32

Adres (Wegwijzer): Nieuwland 32

GPS-coördinaten: 51°03'40.6"N 3°43'49.1"E

De N.V. SUPPES werd op 28 november 1907 gesticht. In 1919 fuseerde dit bedrijf met zes andere (waarvan vijf Gentse bedrijven) tot de N.V. UNION COTONNIÈRE. Het grootste deel van de vroegere fabrieksgebouwen werden afgebroken. Hier is nu o.a. de parking van de VDAB-dienst in de Kongostraat gelegen.

4 N.V. GALVESTON (1910-1919)

Adres (huidig): Wiedauwkaai 52

Adres (Wegwijzer): Nijverheidskaai 96

GPS-coördinaten: 51°04'26.4"N 3°43'30.1"E

N.V. GALVESTON werd opgericht in 1910. In 1919 fuseerde het samen met 6 andere bedrijven (waarvan vijf Gentse) tot de N.V. UNION-COTONNIÈRE. Pas in 1999 werd deze fabriek, als één van de laatste, door UCO gesloten. Vandaag hebben heel wat kleinere ondernemingen zich in het gebouw gevestigd, zoals de bokscub Golden Gloves, Restaurant & Bar Gaston, Paintball Gent, Gia-Catara, Alphacleaning, Artcube, Pretland, Finale (eventcomposer), Onetowin, Add-On Publishing en NatlanCo.

5 N.V. DE SMET – GUÉQUIER (1895-1919)

Adres (huidig): Oudevest 32 of Minnemeers 9

Adres (Wegwijzer): Oude Vest 32

GPS-coördinaten: 51°03'34.9"N 3°43'44.6"E

Vandaag vinden we op deze locatie het MIAT (Museum van Industrie, Arbeid en Textiel) die in de voormalige katoenspinnerij gevestigd werd. Op deze site werd al katoen verwerkt in 1819, maar de fabriek zoals we ze nu kennen kreeg pas vorm rond 1864 met de nieuwe vennootschap van Pierre Guequier en schoonzoon Adolphe Desmet. Pas in 1910 wordt dit bedrijf vermeld in de lijst Naamloze Verenigingen in de Wegwijzer. Het bedrijf was één van de zes bedrijven (vijf bedrijven in Gent en de COTONNIÈRE RENAISSANCE in Ronse) die in 1919 met elkaar fuseerden tot de N.V. UNION COTONNIÈRE.

6 N.V. COTONNIÈRE DE GAND (1905-1919)

Adres (huidig): Kantienberg 28

Adres (Wegwijzer): Muinkbrugstraat 46

GPS-coördinaten: 51°02'28.7"N 3°43'43.5"E

De N.V. COTONNIÈRE DE GAND werd gesticht in 1905 aan de Muinkbrugstraat 46. Hiervoor werden de gebouwen van de katoenspinnerij en -weverij AUGUST HOOREMAN opgekocht in 1895. Het bedrijf lag parallel met de schelde. De vlasspinnerij LINIÈRE ST. PIERRE lag er vlak naast. Op de site waar vroeger beide bedrijven lagen, staat nu de Artevelde Hogeschool. In 1919 fuseerde het bedrijf wegens financiële moeilijkheden met de zes andere bedrijven (waarvan vijf Gentse) tot de N.V. UNION COTONNIÈRE (later UCO). De fabriek werd later, samen met enkele omliggende bedrijven (o.a. N.V. CRUYPLANTS) gegroepeerd tot de productieafdeling UCO TER PLATEN. Deze werd in 1969 gesloten.

7 FILATURE JULES DE HEMPTINNE (1853-1920)

Adres (huidig): Kolveniersgang 17 of Opgeëistenlaan 8

Adres (Wegwijzer): Blaisantvest 2

GPS-coördinaten: 51°03'41.3"N 3°42'52.6"E

In 1853 stichtte Jules De Hemptinne een katoenspinnerij op de hoek tussen de Lieve, de Opgeëistenlaan en de kolveniersgang. In 1920 werd deze fabriek ingebracht in de N.V. UNION COTONNIÈRE. In de fabriek werd in 1920 ook een afdeling van de FILATURE HANUS ondergebracht. Het bedrijf was op dat moment nog geen Naamloze Vennootschap geworden.

8 FILATURE HANUS (1919-1920)

Adres (huidig): Kolveniersgang 17 of Opgeëistenlaan 8

Adres (Wegwijzer): Blaisantvest 2

GPS-coördinaten: 51°03'41.3"N 3°42'52.6"E

In 1920 werd in de FILATURE JULES DE HEMPTINNE een afdeling van de FILATURE HANUS uit Laarne ondergebracht. Deze werd samen met de FILATURE JULES DE HEMPTINNE onderdeel van de N.V. UNION COTONNIÈRE. In Laarne had Ferdinand Hanus een grote katoenfa-

briek. Hij was een belangrijk investeerder in de UNION COTONNIÈRE en bezat naast de Société Général een groot deel van de aandelen. Zijn fabriek in Laarne, de N.V. ETABLISSEMENTS TEXTILES FERNAND HANUS fuseerde in 1967 met de N.V. FIL. ET TIS. UNION COTONNIÈRE en de N.V. LOUXTOT de N.V. UCO.

9 N.V. UNION COTONNIÈRE – N.V. FIL. ET TIS. UNION COTONNIÈRE – N.V. UCO (1919-2000)

Vlak na de Eerste Wereldoorlog waren veel van de Gentse textielbedrijven erg beschadigd. De bezetter had vele machines gedemonteerd voor metalen voor de Duitse oorlogsindustrie, zoals koper en lood (munitiefabricage). De bedrijven moesten grote financiële inspanningen leveren om opnieuw te kunnen produceren. Toen besloten vijf Gentse bedrijven (ROYGEM, SUPPES, GALVESTON, DESMEDI-GUEQUIER en de COTONNIÈRE DE GAND) en de COTONNIÈRE RENAISSANCE te Ronse om de handen in elkaar te slaan. Ze fuseerden tot de N.V. UNION COTONNIÈRE. Op 26 januari 1920 sloten hier nog enkele bedrijven¹³⁶ bij aan, waaronder de Gentse N.V. FILATURE JULES DE HEMPTINNE. In deze fabriek werd ook een afdeling van de FILATURE HANUS uit Laarne ondergebracht. Tot dan verzamelde de UNION COTONNIÈRE enkel spinnerijen. In 1935 werden enkele weverijen aangekocht om de spinnerijen te verzekeren van een bepaalde afzet van hun garens. Dit waren o.a. de N.V. CRUYPLANTS en de N.V. UYTENDAELE.¹³⁷ Rond december 1946 begon de UNION COTONNIÈRE met de bouw van een nieuwe fabriek, de COTONNIÈRE EMILE JEAN BRAUN. Begin 1949 werd deze ingehuldigd. In datzelfde jaar werden de gebouwen van de N.V. FLORIDA ook aangekocht. De N.V. FILATURE ET TISSAGE VINCENT & AUGER VINCENT fuseerde op 1 april 1957 met de N.V. UNION COTONNIÈRE. Voor de gelegenheid werd de naam van de vennootschap aangepast naar N.V. FILATURES ET TISSAGES UNION COTONNIÈRES. Dit gaf meteen aan dat de nadruk nu niet enkel meer op spinnerijen lag, maar ook op de verschillende weverijafdelingen die ondertussen verzameld waren.

In 1967 fuseerde de N.V. UCO met de N.V. ANCIEN ETABLISSEMENTS F. HANUS en de N.V. LOUXT. Dit bracht veel van de oudste en grootste textielbedrijven uit Oost-Vlaanderen samen in één bedrijf: de N.V. UCO. Er volgde nog één grote overname in 1972 toen de FNO

¹³⁶ De COTONNIÈRE TOURNAISIENNE in Doornik en de COTONNIÈRE D'ASSEBROUCK uit Assebroek

¹³⁷ Ook de N.V. TISSAGES DE GAND, te Gentbrugge en de TISSAGE DE SAITE CROIX te Sint-Kruis bij Brugge.

(Filature Nouvelle Orleans) aangekocht werd. Ondertussen moest de N.V. UCO wel hier en daar, meestal wegens veroudering of minder gunstige economische ligging, afdelingen sluiten. Zo werd in 1968 de afdeling Ter Platen gesloten, in 1975 de fabriek DESMET-GUESQUIER, in 1976 LA LOUISIANA ...

Vandaag bestaat N.V. UCO nog steeds, maar de productie in Gent zelf is helemaal verdwenen. Er werd een aparte kaart gemaakt bij de geografische reconstructie van alle fusies die uiteindelijk tot de N.V. UCO leidden.

10 N.V. CRUYPLANTS (1900-1935)

Adres (huidig): Stalhof 6

Adres (Wegwijzer): Stalhofstraat 67

GPS-coördinaten: 51°02'23.9"N 3°43'41.9"E

N.V. CRUYPLANTS werd gebouwd in 1895, werd een Naamloze Vennootschap op 1 april 1909 en werd onderdeel van de N.V. UNION COTONNIÈRE in 1935. Op de plaats waar vroeger de katoenweverij stond, resideren nu studenten in de site Overpoort en Kantienberg. Bij zijn ontstaan verenigde de UNION COTONNIÈRE katoenspinnerijen. Om een vaste afzet voor hun garen te verzekeren kocht de UNION COTONNIÈRE al snel weverijen op die de producten uit de spinnerijen verplicht moesten afnemen. Het bedrijf werd later onderdeel van de productieafdeling UCO TER PLATEN die in 1969 gesloten werd.

11 N.V. UYTENDAELE (1903-1935)

Adres (huidig): Stropkaai 39 of Sint-Julienstraat 56

Adres (Wegwijzer): Stropkaai 30

GPS-coördinaten: 51°02'00.9"N 3°43'59.5"E

De N.V. UYTENDAELE werd gesticht in 1903 langs de stropkaai. De weverij werd in 1935 opgekocht door de UNION COTONNIÈRE. Dit paste binnen hun strategie om weverijen te verzamelen die dan verplicht werden het katoengarens van de vele spinnerijen die de UNION COTONNIÈRE verenigde te gebruiken. Zo waren de spinnerijen immers verzekerd van een afzet van hun garens.

12 N.V. LINIÈRE ST. PIERRE (1905-1932?)

Adres (huidig): Kantienberg 5 of Voetweg45

Adres (Wegwijzer): Voetweg 210

GPS-coördinaten: 51°02'27.8"N 3°43'41.4"E

De N.V. LINIÈRE ST. PIERRE (voorheen J. DEVOS & CIE) ontstond in 1905 en werd een Naamloze Vereniging in 1915 op de hoek van wat nu de Voetweg en Kantienberg is. Van dit bedrijf werd in de Wegwijzer vermelding gemaakt tot 1932. Hier stopten de wegwijzers met het vermelden van het bedrijf. We weten dus niet wat er met de fabriek gebeurde. Hoogstwaarschijnlijk werd deze opgenomen in de UNION COTONNIÈRE aangezien het grenst aan zowel de N.V. COTONNIÈRE DE GAND en de N.V. CRUYPLANTS. Het zou best kunnen dat dit bedrijf aangekocht werd en omgevormd tot katoenverwerkend bedrijf (de LINIÈRE ST. PIERRE was een vlasspinnerij) binnen de UCO-TER PLATEN afdeling. Vandaag staat hier de Artevelde Hogeschool.

13 COTONNIÈRE E.J.BRAUN (1946-2009)

Adres (huidig): Maïsstraat 207-213

GPS-coördinaten: 51°04'18.0"N 3°42'47.1"E

Aan de bouw van de COTONNIÈRE E.J.BRAUN werd eind 1946 begonnen. De werken waren voltooid eind 1948 en in 1949 werd de fabriek ingehuldigd. Het werd de belangrijkste en modernste fabriek van de UNION COTONNIÈRE. In tegenstelling tot de meeste andere fabrieken in de UNION COTONNIÈRE was dit geen fabriek met etages. Het was een fabriek met één verdiep over een gigantische oppervlakte. Het was ook één van de weinige fabrieken die over voldoende ruimte beschikte om steeds de modernste machines onder te brengen. De fabriek sloot in 2009. Er wordt momenteel volop ingezet op de herbestemming van de fabriek tot sociale economiecluster. Zo is het Opleidings- en Tewerkstellingscentrum (OTC) van de OCMW Gent hier ondertussen gevestigd en engageerden Ateljee, Con Brio, De Sleutel en Labeur zich ook voor de herontwikkeling van de site.¹³⁸

138 'Vier sociale economiebedrijven verhuizen naar de voormalige UCO-fabrieksgebouwen in de Maïsstraat', SoGent, in: <<http://www.sogent.be/nieuws/vier-sociale-economiebedrijven-verhuizen-naar-de-voormalige-uco-fabrieksgebouwen-de-ma%C3%AFsstraat>>, laatst geraadpleegd 12/05/2014

14 N.V. FILATURE ET TISSAGES VINCENT & AUGER VINCENT (1828-1957)

Adres (huidig): Korianderstraat 15-19

Adres (Wegwijzer): Huidevettershoek 17-18

GPS-coördinaten: 51°02'57.3"N 3°43'41.7"E

De N.V. FILATURE ET TISSAGES VINCENT & AUGER VINCENT ontstond in 1828 en werd een Naamloze Vereniging in 1896. In 1957 fuseerde het met de N.V. UNION COTONNIÈRE tot N.V. FILATURE ET TISSAGE UNION COTONNIÈRE. Het gebouw staat er vandaag nog steeds en is opgenomen in de inventaris onroerend erfgoed als particuliere woning.¹³⁹

15 N.V. LA CORIANDRE (1898-1959)

Adres (huidig): Korianderstraat 14

Adres (Wegwijzer): Corianderstraat 14

GPS-coördinaten: 51°02'57.1"N 3°43'44.1"E

De N.V. LA CORIANDRE ontstond in 1898 langs de Muinschelde, dicht in de buurt van het vroegere Zuidstation. Het bedrijf sluit zich in 1959 aan bij de pas opgerichte N.V. LOUTEX (uit fusie N.V. TEXAS en N.V. LA LOUISIANA). Vandaag is deze hoek een drukke bouwwerf, onderdeel van het stadsontwikkelingsproject 'De Krook'. Op de locatie waar LA CORIANDRE ooit stond komt een nieuwe bibliotheek.

16 N.V. TEXAS (1790-1957)

Adres (huidig): Vogelenzangkaai 18 of Berouw 99

Adres (Wegwijzer): Vogelenzangkaai 28

GPS-coördinaten: 51°03'56.7"N 3°43'22.8"E

N.V. TEXAS is één van de weinige bedrijven die een uitgebreid archiefbestand naliet en bijgevolg uitgebreid onderzocht werd. Het bedrijf groeide uit de Voortman-drukkerij opgericht in 1790. In 1876 was het bedrijf sterk gegroeid (katoen- spinnerij, weverij, blekerij én drukkerij) en werd het de N.V. TEXAS. In 1957 fuseerde het bedrijf met N.V. LA LOUISIANA tot N.V. LOUTEX. Dit is nu onderdeel van de site van het AZ-Sint Lucas Gent.

¹³⁹ 'Vincent & Auger Vincent in de inventaris onroerend erfgoed', in: <<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/20610>>, laatst geraadpleegd 12/05/2014

17 N.V. LA LOUISIANA (1805-1957)

Adres (huidig): Guldenvliesstraat 17

Adres (Wegwijzer): Kerkstraat & Brugschepoort

GPS-coördinaten: 51°03'38.4"N 3°42'27.0"E

De N.V. LA LOUISIANA werd een Naamloze Vereniging in 1876, maar het bedrijf op zich ontstond in 1805. In 1957 werd het samen met N.V. TEXAS de N.V. LOUTEX. Vandaag is de KAHO-Sint-Lievens Technologicampus gevestigd op deze site. Enkele bedrijfsgebouwen zijn hiervoor hergebruikt en bewaard.

18 N.V. LOUTEX (1957-1967)

De N.V. TEXAS en de N.V. LA LOUISIANA fuseerden in 1957 tot de N.V. LOUTEX. Deze fusie gebeurde vooral uit praktische overwegingen aangezien beide bedrijven op dat moment geleid werden door Voortman. In 1959 werd de N.V. LA CORIANDRE ook opgenomen. In 1967 volgde dan een veel grotere fusie waarbij drie van de grote spelers in de Oost-Vlaamse textielindustrie elkaar vonden: N.V. FILATURE et Tissages UNION COTONNIÈRE, N.V. LOUTEX en N.V. ANCIEN ETABLISSEMENT F. HANUS werden samen de N.V. UCO. Er werd een aparte kaart gemaakt bij de geografische reconstructie van alle fusies die uiteindelijk tot de N.V. UCO leidden.

19 N.V. LA NOUVELLE ORLEANS (1896-1957)

Adres (huidig): Roggestraat 70

Adres (Wegwijzer): Nijverheidslaan 289a

GPS-coördinaten: 51°04'04.3"N 3°42'42.4"E

De katoenspinnerij N.V. LA NOUVELLE ORLEANS werd in 1896 gesticht langs de Nieuwe Vaart, het verbindingskanaal tussen de kanalen Gent-Oostende en Gent-Terneuzen. In 1957 fuseerde het bedrijf met de N.V. WAELE & RÖTHLISBERGER & FIL. ET TIS. L'AVENIR tot de N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS (FNO).

20 N.V. FILATURE ET TISSAGE L'AVENIR

Adres (huidig): Wielewaalstraat 4-114

Adres (Wegwijzer): Toekomststraat 23

GPS-coördinaten: 51°03'54.8"N 3°41'38.0"E

De N.V. FIL. & TIS. L'AVENIR ontstond uit de Firma Motte, die gesticht werd in 1911 aan de Wielewaalstraat. Dit bedrijf kreeg later ook een weverij bij in de Forelstraat, vroeger Toekomststraat in Gent. Dit verklaart meteen de verschillende adressen. Helaas kon ik de weverij in de Forelstraat niet situeren. De ligging van het bedrijf in de Wielewaalstraat was wel bekend bij de Inventaris Onroerend Erfgoed. In 1957 fuseert het met de LA NOUVELLE ORLEANS tot N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS.

21 N.V. WAELE & RÖTHLISBERGER (1918-1957)

Adres (huidig): Einde Were 1-9

Adres (Wegwijzer): Boulevard d'Akkergem 139

GPS-coördinaten: 51°03'00.1"N 3°42'08.3"E

De N.V. WAELE & RÖTHLISBERGER is een moeilijk geval om te situeren. De Boulevard d'Akkergem bestaat vandaag niet meer. Het bedrijf is niet gekend in de Inventaris Onroerend Erfgoed, staat niet op de kaart van Victor Compijn en Alfons Soenen, daar is enkel in de buurt van waar de Akkergemlaan liep een Juteweverij 'Tissage De Waele' te vinden schuin tegenover de kerk van Ekker-gem, waar nu een Peugeot Garage zit. De naam 'Waele' en Röthlis-berger komen wel afzonderlijk voor in Gent als investeerders en medefinanciers van bedrijven. De locatie aangeduid op de kaart met de reconstructie van de Gentse textielbedrijven toont de locatie van de Juteweverij.

22 N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS (FNO)

De N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS ontstond in 1957 uit de fusie van drie bedrijven. De belangrijkste, N.V. LA NOUVELLE ORLEANS fuseerde met de N.V. FILATURE ET TISSAGE L'AVENIR en de N.V. WAELE & RÖTHLISBERGER. In 1972 had het bedrijf het economisch moeilijk en werd de groep opgekocht door de N.V. UCO. Er werd een aparte kaart gemaakt bij de geografische reconstructie van alle fusies die uiteindelijk tot de N.V. UCO leidden.

23 N.V. MANILLA (1909-1961)

Adres (huidig): Manilastraat 6

Adres (Wegwijzer): Groendreef 254

GPS-coördinaten: 51°04'05.4"N 3°41'38.7"E

De N.V. MANILLA, ontstaan in 1909, was een spinnerij van hennep en jute maar produceerde ook koorden. Het bedrijf sloot in 1961 waarna de TEXTILES DU CANAL het bedrijf overnamen. Nadat ook dit bedrijf verhuisde (naar Sint-Truiden) werd op de site een residentieproject genaamd 'Manilla' uitgewerkt door de Sociale Huisvestingsmaatschappij. Vooral de namen verwijzen naar de textielbedrijven die hier zaten: Kempstraat, Linnenstraat, Manillastraat, Tapijtstraat, Textielstraat ...

24 ETABLISSEMENT TH. ANNEZ & STEINKUHLER (1912-1957)

Adres (huidig):?

Adres (Wegwijzer): Lousberglaan 6-7

GPS-coördinaten: ?

We weten dat N.V. MANILLA fuseert met ETABL. TH. ANNEZ & STEINKUHLER in 1957, maar konden niet terugvinden waar dit exact bedrijf gelegen was. Een eerste vermelding van dit bedrijf kwam in de Wegwijzer van 1912, maar dit betekent niet noodzakelijk dat het bedrijf dan pas ontstond. Daarnaast weten we ook niet wanneer het bedrijf precies een N.V. werd. In de Wegwijzer van 1948 staat hij als N.V. aangeduid, maar in die van 1932 nog niet. Verder onderzoek naar dit bedrijf kan interessant zijn.

25 N.V. TEXTILES DU CANAL (1961-nu)

Adres (huidig): Manilastraat 6

Adres (Wegwijzer): Groendreef 254

GPS-coördinaten: 51°04'05.4"N 3°41'38.7"E

De N.V. TEXTILES DU CANAL nam de gebouwen van N.V. MANILLA in 1961 over. Het bedrijf bestaat vandaag nog steeds en produceert gordijnstoffen, alleen niet meer op de locatie van Manilla, maar in een nieuwe fabriek in Sint-Truiden.

26 N.V. LA LYS (1838-1960)

Adres (huidig): Groenevalleipark

Adres (Wegwijzer): Leikaai 92

GPS-coördinaten: 51°03'20.8"N 3°42'19.5"E

De VLASSPINNERIJ LA LYS was de grootste vlasspinnerij van Gent. Gesticht in 1838 bleef het bedrijf telkens groeien en innoveren. LA LYS was het eerste Gentse bedrijf dat volledig elektrisch verlicht werd. In 1845 werd het een Naamloze Vereniging: de NAAMLOZE VLASAATSCHAPPIJ DER LEY. In 1900 veranderde de bedrijfsnaam naar N.V. LA LYS. Het bedrijf overleefde beide wereldoorlogen, maar moest sluiten in 1960. Daarna ging het samen met N.V. LA LIÈVE een nieuwe vennootschap aan: N.V. LA LYS-LIÈVE op de Singel 22. Het bedrijf bestond tot kort na 2000. Op de site van de vroegere LA LYS ligt nu het Groenevalleipark. Enkel het transformatorhuis van de vroegere fabriek bestaat nog en kreeg een nieuwe invulling als restaurant/bar Volta.

27 N.V. LA LIÈVE (1866-1959)

Adres (huidig): Wiedauwkaai 152

Adres (Wegwijzer): Nijverheidskaai 97 - 102

GPS-coördinaten: 51°04'31.3"N 3°43'25.5"E

In 1866 werd de fabriek LA LIÈVE gebouwd, het werd omgevormd tot een Naamloze Vennootschap in 1888. Het bedrijf sloot in 1959 en gaat samen met N.V. LA LYS een nieuwe vlasfabriek oprichten op de Singel 22 onder de naam N.V. LA LYS – LIÈVE. De oorspronkelijke gebouwen van LA LIÈVE werden door TEXTILE DÉCHETS betrokken, maar in 1976 verwoeste een zware brand grote delen van de fabriek. De rest van de gebouwen werd gesloopt, behalve twee magazijnen, die enige jaren door het nabijgelegen GALVESTON gehuurd werden.

28 N.V. LA LYS-LIÈVE

De N.V. LA LIÈVE moest in 1959 zijn deuren sluiten aan de Wiedauwkaai. Het jaar daarop sloot ook de N.V. LA LYS, gelegen langs de Nieuwe Wandeling, zijn poorten. LA LIÈVE was de belangrijkste aandeelhouder van N.V. LA LYS. Er werd beslist om samen op een nieuwe locatie de productie te hervatten. Een nieuwe n.v. werd

opgericht, de N.V. LA LYS-LIÈVE. Hun nieuwe fabriek bevond zich op de Singel nummer 22. Het bedrijf specialiseerde zich in nat gesponnen vlasdraad. Op wereldvlak haalde LA LYS-LIÈVE in 1995 nog de vijfde plaats.¹⁴⁰ Op 19 juli 2000 werd het bedrijf gesloten.

29 N.V. FILATURE DU RABOT (1899-1999)

Adres (huidig): Frans van Ryhovelaan 2

Adres (Wegwijzer): Nijverheidslaan 251

GPS-coördinaten: 51°03'58.9"N 3°42'31.7"E

De jutespinnerij FILATURE DU RABOT werd in 1899 gebouwd aan de Nieuwe Vaart. Het breidde tien jaar later uit met een tweede fabriek op de hoek Nieuwe Vaart-Frans van Ryhovelaan. Het nog staande gebouw en schoorsteen waren onderdeel van deze fabriek. In 1957 volgde een belangrijke fusie met nabijgelegen jutespinnerijen N.V. GALLET, in 1958 met de vlasweverij N.V. GEBROEDERS VANGHELUWE en in 1960 met N.V. PLASCOBEL (geen textielbedrijf). De FILATURE DU RABOT sloot zijn deuren pas in 1999. Op de site loopt nu een nieuwbouwproject van Ghelamco, een internationale vastgoedinvesteerder en ontwikkelaar. Een klein deel van het oorspronkelijke fabriekspand en de fabrieksschouw blijven behouden als herinnering aan de oorspronkelijke functie van het terrein.¹⁴¹

30 N.V. ROBERT GALLET (1897-1957)

Adres (huidig): Roggestraat 116 - 138

Adres (Wegwijzer): Roggestraat 2

GPS-coördinaten: 51°04'01.5"N 3°42'33.0"E

De Jutespinnerij GALLET werd in 1897 opgericht op de hoek tussen de Frans Van Ryhovelaan en de Roggestraat en lag dus vlak naast de FILATURE DU RABOT. Het bedrijf werd een Naamloze Vereniging

¹⁴⁰ N.N., 'Vlasspinnerij Lys-Liève positioneert zich sterk in kleine sector', in: De Tijd, 28/12/1995 (plaats in krant onbekend wegens artikel uitgeknipt in krantenknipselmap)

¹⁴¹ Website van Ghelamco: <<http://www.ghelamco.be/site/be/nl/project-detail/71/8/gent-filature-du-rabot.html>>, laatst geraadpleegd 13/05/2014
Website Architectenbureau: <<http://www.bontinck.biz/nl/projects/shopping/2016-filature-du-rabot>>, laatst geraadpleegd 13/05/2014

in 1923 en fuseerde met de FILATURE DU RABOT in 1957. Vandaag zijn alle gebouwen afgebroken om plaats te maken voor een nieuwbouwproject.

31 N.V. GEBROEDERS VANGHELUWE (1906-1958)

Adres (huidig): Nieuwevaart 180

Adres (Wegwijzer): Nijverheidslaan 234

GPS-coördinaten: 51°04'01.3"N 3°42'39.3"E

De vlasweverij N.V. GEBROEDERS VANGHELUWE ontstond in 1906 als VANGHELUWE BROEDERS & DUCHÈNE. In 1923 werd het omgevormd tot een Naamloze Vereniging. Het grensde net als GALLET aan de N.V. FILATURE DU RABOT en werd in 1958 door hen opgekocht. Vandaag zijn er geen sporen meer van het bedrijf vanwege het nieuwbouwproject op de Rabot-site.

32 N.V. COTONNIÈRE DE FLANDRES (1923-1978)

Adres (huidig): Kempstraat 66

Adres (Wegwijzer): Kempstraat 66

GPS-coördinaten: 51°04'09.1"N 3°41'35.1"E

De N.V. COTONNIÈRE DE FLANDRES werd in 1923 opgericht op de hoek van de Kempstraat en de Groendreef. Het bedrijf grensde aan de N.V. FILATURE MODERNE en nam deze over in 1927. In 1978 sloot de fabriek. In het bebouwingspatroon van de wijk die er vandaag ligt is het onderscheid tussen de percelen van de COTONNIÈRE DE FLANDRES en de FILATURE MODERNE nog steeds duidelijk zichtbaar (halve boogvorm).

**33 N.V. UNION LINIÈRE – N.V. NOUVELLE UNION LINIÈRE –
N.V. FILATURE MODERNE**

Adres (huidig): Linnenstraat 19-39

Adres (Wegwijzer): Groendreef 213

GPS-coördinaten: 51°04'06.7"N 3°41'36.5"E

De N.V. UNION LINIÈRE was een vlasfabriek. In 1912 veranderde de naam naar N.V. NOUVELLE UNION LINIÈRE. In 1922 veranderde de

naam opnieuw toen het bedrijf overschakelde van vlas naar katoen, deze keer naar N.V. FILATURE MODERNE. Het bedrijf werd overgenomen door de naastgelegen N.V. COTONNIÈRE DE FLANDRES in 1927.

34 N.V. LA LINIÈRE GANTOISE (1838-1958)

Adres (huidig): Vogelenzang 1-2

Adres (Wegwijzer): Vogelenzangkaai 2

GPS-coördinaten: 51°03'50.0"N 3°43'13.0"E

LA LINIÈRE GANTOISE werd gesticht op 6 april 1838. Vermoedelijk onmiddellijk als een société (vroegere vorm van Naamloze Vereniging), maar hierover is nog geen zekerheid. Het bedrijf groeide gestaag en breide zich verder uit. Zo had ze een eigen spoorlijn die de site aan de vogelenzangkaai (de rivier was toen nog niet overkapt) verbond met de Blaisantvest aan de overkant en dan links naar het Rabotstation (nu Rabotpark). De site werd na de sluiting in 1958 gebruikt voor de nieuwbouw en uitbreiding van de Volkskliniek, het huidige AZ-Sint Lukas. De directeurswoning met toegangspoort tot de fabriek zijn de enige overgebleven elementen van de LINIÈRE GANTOISE. Vandaag zit hier Rabotvins, een wijnhandelaar.

35 N.V. J.J. DIERMAN (1911-1965)

Adres (huidig): Ham 39

Adres (Wegwijzer): Ham 66

GPS-coördinaten: 51°03'27.8"N 3°44'02.0"E

N.V. J.J. DIERMAN werd gesticht in 1911 aan de Ham, vermoedelijk zat hier wel al eerder een textielbedrijf. Het bewandelde voor de 20ste eeuw een vrij zelfstandige koers en fuseerde met geen andere bedrijven. Het overleefde vlot de twee Wereldoorlogen maar moest in 1965 sluiten. De bedrijfsgebouwen werden overgenomen door MILLIKEN EUROPE die zich nu specialiseert in vezels voor banden en weefsels voor industriële toepassingen. Het gebouw van DIERMAN werd door MILLIKEN wel met twee verdiepingen verlaagd.

36 N.V. MILLIKEN EUROPE (1965-nu)

Adres (huidig): Ham 39

GPS-coördinaten: 51°03'27.8"N 3°44'02.0"E

MILLIKEN EUROPE nam in 1965 de bedrijfsgebouwen van N.V. J.J. DIERMAN over. Hier produceren ze gespecialiseerde vezels voor banden en industriële processen. Het bedrijf heeft zes vestigingen wereldwijd (vs (2), Frankrijk (2), India (1) en in België te Gent.

37 N.V. COTONNIÈRE BELGE (1913?-1927)

Adres (huidig): ?

Adres (Wegwijzer): Dokplaats 5

GPS-coördinaten: ?

De N.V. COTONNIÈRE BELGE wordt vanaf 1913 vermeld in de Wegwijzer van de stad Gent. Daarvoor komt de naam niet voor in de lijst met verenigingen, maar mogelijks bestond het bedrijf al langer onder een andere naam en veranderde de bedrijfsnaam pas toen het een Naamloze Vereniging werd. Het was een katoenspinnerij die rond 1920 uitbreidde met een katoenweverij. Het adres gegeven in de wegwijzer is Dokplaats 5. Helaas slaagde ik er niet in om te achterhalen waar dit precies ligt. Het bedrijf is niet vermeld in de inventaris onroerend erfgoed, de historische kaart van Gent in 1913 door Victor Compijn en Alfons Soenen (die nagenoeg alle bedrijven uit die periode bevat) kon mij ook niet helpen. Het bedrijf werd in 1927 gesloten.

38 N.V. FEYERICK (1844-1928)

Adres (huidig): St. Pietersnieuwstraat41-45 (ook gekend als Site St. Pietersnieuwstraat)

Adres (Wegwijzer): St. Pietersnieuwstraat 49

GPS-coördinaten: 51°02'46.1"N 3°43'40.1"E

De N.V. FEYERICK, een vlaspinnerij, ontstond in 1844 en kende een gestage groei tussen de Sint-Pietersnieuwstraat en Schelde. In 1908 wordt het bedrijf voor het eerst vermeld in de lijst met Naamloze Verenigingen in de Wegwijzer. Het bedrijf overleefde de Eerste Wereldoorlog, maar de fabriek sloot tijdens het interbellum, wellicht rond 1928. De Universiteit Gent kocht de gronden op en

bouwde hier in 1932 het Technicum met technische laboratoria en thermische centrale. In de collectie van het MIAT zit een portret van het bedrijf N.V. FEYERICK, het is voorlopig de enige afbeelding van dit bedrijf die ik vond.

39 N.V. VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN – N.V. FILATURES GANTOISES RÉUNIS(1910-1962)

Adres (huidig): Vliegtuiglaan 10

Adres (Wegwijzer): Metserstraat 239-241 (niet adres van fabriek in Gent)

GPS-coördinaten: 51°04'25.9"N 3°44'26.7"E

De VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN was een vennootschap, opgericht in 1910, waarbij arbeiders geld samen legden, een fabriek aankochten, bestuurders en personeel aanduiden en de winst van deze fabriek via aandelen onder de deelnemende arbeiders verdeelde. Het ging uit van de Socialistische Vakbeweging en werd financieel ondersteund door de Vooruit en de Bank van de Arbeid. Dit concept was vrij succesvol. In Gent had de VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN twee grote fabrieken. Rond 1911 begon de bouw van een grote katoenspinnerij aan de Vliegtuiglaan (later uitgebreid in 1925 met een weverij in de Afrikalaan, de COTONNIÈRE DE BRAINE-LE-CHATEAU). Ook kochten ze in 1912 de N.V. LA NOUVELLE LINIÈRE DU CANAL langs de Groendreef aan. In 1935 werden alle fabrieken van de Vereenigde Spinnerijen en Weverijen (de Vooruit-bedrijven) geliquideerd wegens financiële moeilijkheden. De fabriek aan de Vliegtuiglaan en de Groendreef werden gesloten rond 1939. Een deel van de fabrieken van de VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN werd via de nieuwe financiële groep N.V. FILATURES GANTOISES RÉUNIS verdergezet tot 1962. Althans voor zover ik kon nagaan. Vandaag gebruikt de meubelwinkel de fabrieksgebouwen aan de Vliegtuiglaan voor hun meubelwinkel.

Hier mag opgemerkt worden dat de evolutie van de VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN vrij onduidelijk is en er weinig specifieke informatie over te vinden is. De bedrijfspublicatie 'Geschiedenis der Socialistische Naamloze Vennootschap Vereenigde Spinnerijen en Weverijen 1904-1929' van HANNINCK (P.), uitgegeven in 1929 door de Volksdrukkerij te Gent ter gelegenheid van het 25 jarig bestaan leert ons bitter weinig. Over de bedrijven tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt bijvoorbeeld niets gezegd. Er wordt geen

oorlogsschade vermeldt, het boekje springt van het ontstaan gewoon meteen naar de jaren '20. Dit in grote tegenstelling tot bedrijfspublicaties van de vele andere Gentse textielfabrieken die wel informatie over het bedrijf tijdens de Eerste Wereldoorlog geven.

40 N.V. FILATURE DU NORD – LINIÈRE DU CANAL – LA NOUVELLE LINIÈRE DU CANAL (1870-1939)

Adres (huidig): Groendreef 181

Adres (Wegwijzer): Groendreef 252

GPS-coördinaten: 51°04'03.5"N 3°41'48.3"E

De N.V. FILATURE DU NORD werd gesticht rond 1870 (nadat in 1860 de tolrechten voor toegang tot de stad afgeschaft werd), maar werd pas een Naamloze Vereniging in 1899. In 1903 veranderde het bedrijf van naam naar de N.V. LINIÈRE DU CANAL. In 1912 werd het bedrijf opgenomen in de VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN en kreeg het de naam NOUVELLE LINIÈRE DU CANAL. Na de Eerste Wereldoorlog volgde in 1935 de liquidatie van de bedrijven van de VEREENIGDE SPINNERIJEN EN WEVERIJEN. De fabriek werd in 1939 definitief gesloten. Kort daarna werd het gebouw opgekocht door de overheid en sinds 1945 is de mobiele Rijkswacht er ondergebracht.

41 N.V. FILATURE ET TISSAGE LA LIVONIE (1919-1932?)

Adres (huidig): Desiré Fiévéstraat 54

Adres (Wegwijzer): Fiévéstraat 30

GPS-coördinaten: 51°03'46.2"N 3°44'01.8"E

De N.V. FILATURE ET TISSAGE LA LIVONIE, gelegen in de Fiévéstraat was eerst de ANCIEN ETABLISSEMENT VANDEN BULCKE & CIE, ontstaan rond 1838 (als we de Wegwijzer mogen geloven). In 1919 werd het een Naamloze Vennootschap en veranderde de naam naar LA LIVONIE. We weten niet wanneer het bedrijf gesloten wordt. In 1932 wordt het bedrijf nog vermeld, in de Wegwijzer van 1948 niet meer.

42 N.V. LINIÈRE DE FLANDRES (1900-1932?)

Adres (huidig): Ham 68

Adres (Wegwijzer): Wollestraat 105

GPS-coördinaten: 51°03'35.7"N 3°44'05.3"E

De LINIÈRE DE FLANDRES werd gesticht als Naamloze Vereniging in 1900 en bestond zeker tot 1932. Opnieuw weten we dat het bedrijf in de Wegwijzer van 1932 wel nog vermeld werd, maar niet meer in die van 1948. Op deze plek werd vanaf 1924 gebouwd aan de krachtcentrale aan Dok-Zuid. Hiervoor werden bedrijfsterreinen onteigend. In 1930 werd de turbinezaal uitgebreid. Mogelijks werden de bedrijfsgebouwen van de LINIÈRE DE FLANDRES toen onteigend en vervangen? Vandaag staan op de locatie waar de LINIÈRE DE FLANDRES ooit zat bureelgebouwen van de SPE-centrale.

43 N.V. LINIÈRE ST. SAUVEUR (1853-1962)

Adres (huidig): Dok Noord 10 of Muidelaan 1

Adres (Wegwijzer): Oude sasschepoortstraat 76

GPS-coördinaten: 51°04'06.0"N 3°43'55.5"E

In 1883 zag de N.V. LINIÈRE ST. SAUVEUR het licht. Het werd bedrijf in de Kompass-bedrijvengids van 1962 nog vermeld op deze locatie. Dit is meteen ook het laatste jaar dat de onderneming bestond, aangezien het bewaarde bedrijfsarchief loopt van 1853 tot 1962.

44 N.V. F. LOUSBERG (1785-1933)

Adres (huidig): Reep 21

Adres (Wegwijzer): Reep 30

GPS-coördinaten: 51°03'09.2"N 3°43'49.4"E

Op 15 november 1873 werd de NAAMLOZE VENNOOTSCHAP FERDINAND LOUSBERG opgericht, maar de fabriek gaat terug tot de stichting ervan in 1785. Over de eigenaars en de fabriek is al heel wat onderzoek gebeurd. De fabriek was ooit één van de grootste (meest werknemers) en modernste van Gent. Maar innovatie en vernieuwing bleef uit in de fabriek. Het bedrijf kwam de Eerste Wereldoorlog niet te boven en moest vanwege de sterke veroudering van de fabriek sluiten in 1933. Vandaag is het Sint-Bavo

Humaniora gevestigd op de site. Grote delen van de fabrieksgebouwen, alsook de toegangspoort aan de Keizer Karelstraat zijn bewaard gebleven.

45 N.V. MANUFACTURE TEXTILES GAND D'HAESE & VERCAUTEREN (1919?-1932?)

Adres (huidig): ?

Adres (Wegwijzer): Kasteellaan 385

GPS-coördinaten: ?

Over deze fabriek is afgezien van de vermeldingen in de Wegwijzer geen bijkomende informatie gevonden. Op het adres Kasteellaan 385 staan vandaag rijhuizen, er waren geen zichtbare aanwijzingen dat hier een fabriek stond. De grootte van de fabriek is ook niet gekend. Het bedrijf werd vermeld van 1919 tot 1932. In 1942 is er geen vermelding meer van het bedrijf in de Wegwijzer.

46 N.V. MOREL & VERBEKE (1903-1966)

Adres (huidig): Leiekaai 201

Adres (Wegwijzer): Rue de la Lys 22

GPS-coördinaten: 51°03'23.0"N 3°42'08.2"E

Aan de overkant van LA LYS was vanuit een verkoopbureau voor vlasfabrikanten een kleine fabriek die vlas en jute verwerkte gegroeid. Het was gekend als de 'kleine Lys'. In 1903 werd hier de NAAMLOZE VENNOOTSCHAP ANCIENS ETABLISSEMENTS MOREL-VERBEKE gesticht. De jutespinnerij werd in 1948 gesloten, de vlasspinnerij in 1966. In de studie van VANDENHEEDE werden de kadasterplannen onderzocht en de verschillende stappen in de uitbreiding van dit bedrijf beschreven.¹⁴²

¹⁴² VANDENHEEDE (L.), *'De bouwgeschiedenis van een aantal belangrijke XIXe eeuwse Gentse textielbedrijven'*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 1981, 264 p. (Promotor prof. VAN TIEGHEM)

47 N.V. ANCIEN ETABLISSEMENT PIPYN (1888-1937)

Adres (huidig): Vijfwindgatenstraat 5 en Nieuwevaart 101

Adres (Wegwijzer): vijfwindegat 2-4

GPS-coördinaten: 51°02'42.1"N 3°44'06.7"E en 51°04'07.5"N 3°43'20.8"E

In 1888 werd de kleine kerk op de hoek van de Vijfwindgatenstraat en de Lange Violettelaan omgebouwd tot spinnerij. Hieruit ontwikkelde de N.V. ANCIEN ETABLISSEMENT PIPYN in 1910. In 1923 breidde het bedrijf uit met een nieuwe vesting langs de Nieuwevaart. Dit was bijzonder grote spinnerij en een grote investering voor het bedrijf. Toen het economisch moeilijker werd eind jaren '20 kon het bedrijf zijn schulden niet goedmaken. In 1931 werden de gebouwen verkocht. De site werd vanaf 1937 (tot vandaag) gebruikt door Vynckier, producent van elektrisch schakelmateriaal.

Op de kaart kon helaas slechts één van de twee vestigingen aangeduid worden. Ik koos voor de fabriek aan de Nieuwevaart aangezien deze vandaag nog steeds bestaat, in tegenstelling tot die aan de Vijfwindgaten waar nu rijhuizen en een appartementsgebouw staan.

48 N.V. VANDERHAEGEN DIOMÉDÉ (1872-1969)

Adres (huidig): Ter Platen 12

Adres (Wegwijzer): Terplatenkaai 13 en Hundelgemsesteenweg 1

GPS-coördinaten: 51°02'26.5"N 3°43'50.7"E

Vandaag is dit de gekende Kinopolis, tot 1969 was dit de katoenfabriek N.V. VANDERHAEGEN DIOMÉDÉ. Het bedrijf werd gesticht in 1872, in 1911 werd het een Naamloze Vereniging. Het bedrijf sloot in 1969. Sinds 1981 staat op deze site de Gentse Kinopolis.

49 N.V. VAN ACKER & BRAUN (1907-1923?)

Adres (huidig): Dok-Noord 2

Adres (Wegwijzer): Dok 68

GPS-coördinaten: 51°03'54.9"N 3°43'55.3"E

De katoenweverij N.V. VAN ACKER & BRAUN werd gesticht in 1907. Het bedrijf lag vlak naast de ateliers van de grote machinefabrikant CARELS en deelde met die fabriek een spoorlijn richting de kaai.

Verder weten we weinig over wanneer het bedrijf stopt. Het bedrijf komt voor in de Wegwijzers tot 1923. In 1926 wordt het bedrijf niet meer vermeld. De wegwijzers tussen 1923 en 1926 ontbreken. Vandaag wordt de site ontwikkeld tot wijk in het stadsontwikkelingsproject Oude Dokken – Dok Noord.

50 N.V. RENSON (1918-1956)

Adres (huidig): Wiedauwkaai 24-28

Adres (Wegwijzer): Nijverheidskaai 68

GPS-coördinaten: 51°04'18.5"N 3°43'28.2"E

N.V. RENSON ontstond in 1918 en sloot in 1956. Het was een kleine katoenverwerkende fabriek langs de wiedauwkaai en lag naast de N.V. SAVANNAH en de USINES COTONNIÈRES DE BELGIQUE. De locatie aangeduid op de kaart is helaas slechts een vermoedelijke locatie. Op de kaart van 1947 uit de publicatie van het Belgisch Textielinstituut¹⁴³ werd RENSON op deze plaats aangeduid. Dit is een zeer waarschijnlijke ligging, tussen de locatie van de N.V. SAVANNAH en ANGLO BELGIAN CORPORATION. Het kan zeker niet op de bedrijfsterreinen van de ANGLO BELGIAN COMPANY zijn, aangezien deze teruggaan op de ATELIERS ONGHENA die hier al motoren produceerde voor N.V. RENSON bestond.

51 N.V. GRENIER (1852-1932?)

Adres (huidig): Nieuwland 64

Adres (Wegwijzer): Nieuwland 140

GPS-coördinaten: 51°03'46.7"N 3°43'51.5"E

In 1909 werd GRENIER (opgericht in 1852) een Naamloze Vereniging. Het bedrijf grensde aan N.V. LA LIVONIE (voorheen ANCIEN ETABLISSEMENTS VANDEN BULCKE & CIE). Het bedrijf werd consequent vermeld in de Wegwijzers tot 1932. In de Wegwijzer van 1948 komt het bedrijf niet meer voor. Wanneer het bedrijf precies sluit weten we voorlopig niet.

143 BELGISCH TEXTIELINSTITUUT, 'Belgisch Textielinstituut', 1947, A. Van den Broeck-De Boey, Aalst, 56 p.

52 N.V. SAVANNAH (1899-1926?)

Adres (huidig): Wiedauwkaai 24-28

Adres (Wegwijzer): Nijverheidskaai 69 (tot 1903), Nijverheidskaai 68 (vanaf 1903)

GPS-coördinaten: 51°04'17.7"N 3°43'29.0"E

De n.v. SAVANNAH werd gesticht in 1899. Tot 1917 komt het bedrijf voor in de Wegwijzer van Gent. Er is geen vermelding van n.v. SAVANNAH in 1920, 1921, 1922 maar wel weer in de Wegwijzer van 1926-1928. Daar wordt het bedrijf vermeld als 'EN LIQUIDATION'. In de tijdslijn bestaat het bedrijf dus tot 1926. Aangezien we niet weten wanneer het bedrijf effectief sloot kon er geen specifieke einddatum op worden geplakt. We weten enkel dat het vanaf 1926 tot 1928 in vereffening gaat. Het bedrijf wordt niet meer vermeld in de Wegwijzer van 1932. Het bedrijf lag tussen de n.v. USINES COTONNIÈRES DE GAND-ZELE-TUBIZE de ateliers van gasmotorproducent ONGHENA. Later kwam n.v. RENSON naast het bedrijf. Het bedrijf verwerkte oorspronkelijk textielafval, de keuze voor een ligging in de buurt van enkele grote textielfabrieken langs de Wiedauwkaai en Nieuwe Vaart is in dat opzicht vrij logisch.

53 N.V. TISSAGE VAN CEULEBROECK (1927-1962?)

Adres (huidig): Eendrachtstraat 40

Adres (Wegwijzer): Eendrachtstraat 40

GPS-coördinaten: 51°02'56.8"N 3°44'29.5"E

N.V. TISSAGE VAN CEULEBROECK werd in 1927 gesticht. Het bedrijf lag achter de huizenrij van de Eendrachtstraat (dit verklaard o.a. waarom de huisnummers aan de straatkant zo verspringen). Het bedrijf werd in de Wegwijzer van 1948 vermeld, maar zou nog langer bestaan. In de stortingslijst van de Textielarbeidscentrale van Gent, bewaard in het AMSAB, zitten nog documenten van tussenkomsten door het TACB bij n.v. TISSAGE VAN CEULEBROECK in 1968. Wanneer de fabriek precies stopt weten we niet. Wel zou het magazijn nog enige tijd gebruikt zijn geweest als opslaglocatie voor DRUKKERIJ HET VOLK te Gent, althans tot de overname in 2000 waarop de drukkerij verhuisde naar Groot-Bijgaarden.

54 **N.V. ETABLISSEMENT DÛCHENE & FILS (1926-1948?)**

Adres (huidig): Port Arthuurlaan 18

Adres (Wegwijzer): Port Arthuurlaan 18

GPS-coördinaten: 51°04'29.6"N 3°44'03.2"E

N.V. ETABLISSEMENT DÛCHENE & FILS verscheen voor het eerst in de Wegwijzer van 1932. Hier werd ook vermeld dat het bedrijf in 1926 gesticht werd. Het bedrijf stond ook in de Wegwijzer van 1948, als één van de weinige zonder telefoonnummer. Wanneer het bedrijf sloot blijft voorlopig een raadsel. Een onderzoek van de percelen in de buurt van dit adres via het kadaster lijkt mij de aangewezen manier om hierachter te komen aangezien vandaag op het aangegeven adres geen fabrieksgebouw meer staat. Vermoedelijk lag het bedrijf op de plaatst waar nu een autogarage gevestigd is.

55 **N.V. ANCIEN ETABLISSEMENT FELIX BEERNAERTS (1884-1962)**

Adres (huidig): Nieuwevaart 128-151 (geschat adres) of

Adres (Wegwijzer): Graaf van Vlaanderenplein 7

GPS-coördinaten: 51°04'04.7"N 3°42'53.2"E

De N.V. ANCIEN ETABLISSEMENT FELIX BEERNAERTS heeft een geschiedenis die teruggaat tot de stichting in 1884. Het bedrijf werd een Naamloze Vereniging in 1926. In de Wegwijzer werd als adres Graaf van Vlaanderenplein 7 gegeven. Dit adres was hoogstwaarschijnlijk enkel het verkoopskantoor, toen interessant gelegen aan het Zuidstation (dat in 1928 definitief gesloten werd). De fabriek zelf lag langs de Nieuwe Vaart, in de buurt van de N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS. Het bedrijf werd nog vermeld in de KOMPASS-bedrijfsgids van 1962. Helaas vond ik geen specifieke informatie over de sluiting van het bedrijf. We konden het bedrijfsnummer achterhalen (400.123.713) via de Kruispuntbank Ondernemingen. Daaruit blijkt dat het bedrijf op 19 mei 1962 ontbonden werd. In 2013 werd het bedrijf uit de kruispuntbank ambtshalve geschrapt. Dit werd gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 2013/10/25 – 2013205806.

56 N.V. SARGA (1929-?)

Adres (huidig):

Adres (Wegwijzer):

GPS-coördinaten:

De N.V. SARGA (Soie Artificielle De Gand) werd in 1929 opgericht door de Belgische Bank van den Arbeid. Het was een rayonnepinnerij (kunstvezel). N.V. SARGA bleef niet lang bestaan omdat het produceerde met verlies. De gebouwen werden verkocht aan de groep Fabelta (Union des Fabriques Belges de Textiles Artificiels).¹⁴⁴ We vonden helaas geen exacte datum wanneer deze verkoop plaatsvond, de laatste vermelding van het bedrijf in de Wegwijzer is in 1932. De wegwijzer vermeldt spijtig genoeg ook geen adres van het bedrijf en zelf konden we de exacte locatie ook niet achterhalen. Het bedrijf kon bijgevolg niet opgenomen worden in de geografische reconstructie.

57 N.V. TISSAGE ARKANSAS (1920-1932?)

Adres (huidig): Koopvaardijlaan ?

Adres (Wegwijzer): Boulevard du petit dock 3

GPS-coördinaten: ?

N.V. TISSAGE ARKANSAS werd gesticht in 1920 en wordt vermeld in de Wegwijzer tot 1932. Daarna vonden we in bronnen geen enkele vermelding meer. Vermoedelijk overleefde het bedrijf de Tweede Wereldoorlog niet. De straat Boulevard du Petit dock bestaat vandaag ook niet meer. Dezelfde straat heet nu de Koopvaardijlaan. Hierdoor komen de straatnummers wellicht niet meer overeen en kan het bedrijf niet precies aangeduid worden.

144 DEHAECK (S.), VANCOPPENOLLE (C.), *'Gids van bedrijfsarchieven in de provincie Oost-Vlaanderen'*, 2011, Algemeen Rijksarchief, Brussel, p. 215.

58 N.V.ETABLISSEMENT G. DESMET & CIE (1921-1947?)

Adres (huidig): Belgradostraat 24

Adres (Wegwijzer): Belgradostraat 24

GPS-coördinaten: 51°03'00.9"N 3°43'52.3"E

In 1921 werd de N.V. ETABLISSEMENT G. DESMET & CIE gesticht. Het bedrijf komt voor in de wegwijzers tot 1932. Het werd ook nog aangeduid op de kaart uit de publicatie van het Belgisch Textielinstituut uit 1947. Het bedrijf werd niet meer vermeld in de Wegwijzer uit 1948. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat het bedrijf tussen 1947 en 1948 gestopt is, daar kan de vermelding in één bron zoals de Wegwijzer onmogelijk uitsluitend over geven. Helaas konden we geen bijkomende informatie over dit bedrijf opsporen.

59 N.V. SCHAETSAERT & VAN MAELE

Adres (huidig): Nieuwpoort ?

Adres (Wegwijzer): Nieuwpoortstraat 3

GPS-coördinaten: 51°03'23.1"N 3°43'43.3"E

Het bedrijf N.V. SCHAETSAERT & VAN MAELE werd gesticht in 1919, volgens de Wegwijzer in de Nieuwpoortstraat 3, vandaag Nieuwpoort. We vonden geen exacte aanwijzingen over de precieze locatie van deze fabriek die, vermoedelijk, vrij kleinschalig was. Vandaar dat we als huidig adres 'Nieuwpoort ?' noteren. Het bedrijf werd dan ook niet in de geografische reconstructie aangeduid. Dit is één van de vele kleine bedrijfjes die tijdens het interbellum uit de grond schoten. Vanwege hun beperkte omvang en vaak ook vrij korte levensduur is het zeer moeilijk hier precieze informatie over te vinden.

60 N.V. TISSAGE DU PETIT DOCK (1909-1932?)

Adres (huidig): Koopvaardijlaan ?

Adres (Wegwijzer): Boulevard du petit dock 44-45-46

GPS-coördinaten: ?

In 1909 werd MOENTACK J. & DE VOS gesticht. Dit bedrijf werd in 1920 N.V. TISSAGE DU PETIT DOCK. Het bedrijf werd vermeld in de Wegwijzer tot 1932. Daarna vonden we geen verdere informatie

meer. Vermoedelijk sloot ook dit bedrijf tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het bedrijf lag aan de Boulevard du Petit Dock. Vandaag ligt deze straat er nog, maar ze heeft een nieuwe naam, de koopvaardijlaan. Hierdoor kan ik niet zeker zijn over de correcte straatnummers en kan ik geen precieze aanduiding van het bedrijf maken. Het bedrijf werd niet in de geografische reconstructie opgenomen.

61 N.V. HYDROCOTON (1925-1938)

Adres (huidig): Ballenstraat

Adres (Wegwijzer): Rue de la balle 25

GPS-coördinaten: 51°03'26.4"N 3°43'18.7"E

De N.V. HYDROCOTON werd opgericht in 1925. Het bedrijf werd failliet verklaard in 1938. Dit is één van de zeldzame bedrijven waarvan we een falingsdossier bij de rechtbank van koophandel konden terugvinden.

62 N.V. ABBELOOS & FILS (1909-1962?)

Adres (huidig): ?

Adres (Wegwijzer): tentoonstellingslaan 52?

GPS-coördinaten: ?

In 1909 werd het bedrijf ABBELOOS & FILS opgericht. Het werd een N.V. in 1927. De laatste vermelding van dit bedrijf vonden wij in de KOMPASS-bedrijvengids van 1962. Wanneer het bedrijf gesloten werd is voorlopig onbekend. Ook het exacte adres van de fabriek is onzeker. Het adres in de tentoonstellingslaan is hoogstwaarschijnlijk ook niet van de fabriek, eerder van burelen of een verkoopkantoor.

63 N.V. FILATURE & TISSAGE ATLANTA (1926-1947?)

Adres (huidig): Dok-Noord 2

Adres (Wegwijzer): Dok 40

GPS-coördinaten: 51°03'55.0"N 3°43'56.5"E

Deze n.v. werd gesticht in 1926. Het lag vlak naast de ateliers van Carels. Op de kaart uit 1947 uit de publicatie van het Belgisch Textielinstituut wordt de fabriek aangeduid in de buurt van waar voorheen de N.V. VAN ACKER & BRAUN gevestigd was (1907-1923?). Mogelijks gaat het om hetzelfde fabrieksgebouw die nieuwe eigenaars heeft gevonden? De vermelding van het bedrijf op deze kaart is meteen ook de laatste vermelding die we konden vinden.

64 N.V. FILATURE & TISSAGE AD. STORY (1926?-1932?)

Adres (huidig): ?

Adres (Wegwijzer): ?

GPS-coördinaten: ?

Van dit bedrijf vond ik uitzonderlijk weinig. Het werd vermeld in de Wegwijzer van 1932 waarbij beschreven stond dat het gesticht zou zijn in 1926. De wegwijzers van 1926, 1927, 1928 vermelden het bedrijf niet. Ook een adres ontbreekt. Mogelijks kan meer informatie gevonden worden via de papieren versies van het Staatsblad (de digitale zoekopties vinden geen resultaten voor dit bedrijf).

65 N.V. SMART A. & POLYDORE TOCH (1926-1932?)

Adres (huidig): Ballenstraat ?

Adres (Wegwijzer): Rue de la balle 23

GPS-coördinaten: 51°03'26.2"N 3°43'18.9"E

Opnieuw een bedrijf in de Ballenstraat. Het moet naast of tegenover de N.V. HYDROCOTON gevestigd zijn geweest. Het werd opgericht in hetzelfde jaar, 1925. De laatste vermelding van het bedrijf is in de Wegwijzer van 1932. Wanneer het bedrijf precies sluit kon ik voorlopig niet achterhalen.

66 N.V. COTONNIÈRE DE LA COLLINE (1926?-1947?)

Adres (huidig): Stropstraat 23

Adres (Wegwijzer): Stropstraat 3

GPS-coördinaten: 51°02'10.7"N 3°43'42.4"E

In 1926 werd de N.V. COTONNIÈRE DE LA COLLINE gesticht in de stropstraat 3, althans volgens de Wegwijzers. Het werd op de kaart van het Belgisch Textielinstituut op dezelfde locatie aangeduid in 1947.

67 N.V. GANDCIA (1922-1932?)

Adres (huidig): ?

Adres (Wegwijzer): Rue des prêtes 15

GPS-coördinaten: ?

De N.V. GANDCIA wordt vermeld in de Wegwijzers vanaf 1922 tot 1932. Het bijhorende adres, Rue des prêtes 15 te Gent blijft voor ons een groot vraagteken. Dit bedrijf werd ook niet opgenomen in de geografische reconstructie wegens onvoldoende gegevens.

68 N.V. BÉNARÈS (1930-1962?)

Adres (huidig): Ham 115

Adres (Wegwijzer): Ham 115

GPS-coördinaten: 51°03'32.9"N 3°43'59.5"E

N.V. BÉNARÈS werd gesticht in 1930 (volgens de Wegwijzer van 1932). We vonden vermeldingen van deze fabriek terug in 1947 (kaart Belgisch Textielinstituut) en 1948 (Wegwijzer). In 1962 wordt het bedrijf nog vermeld in de KOMPASS-Gids. Het stelde toen nog 75 personen te werk.

69 N.V. DE LANDSHEER (1921?-1962?)

Adres (huidig): Raas van Gaverestraat 59

Adres (Wegwijzer): Zilverstraat 9 (1948), Raas van Gaverestraat 59 (1962)

GPS-coördinaten: 51°03'04.5"N 3°42'27.4"E

Vanaf 1921 tot 1932 wordt in de beroepenlijst in de Wegwijzer een bedrijf 'De Landsheer' vermeldt. In de wegwijzer van 1948 komt het bedrijf voor als N.V. DE LANDSHEER. Wanneer de omvorming tot Naamloze Vereniging gebeurde, blijft voorlopig onbekend. Het bedrijf bleef zeker bestaan tot 1962, aangezien het bedrijf opgenomen werd in de KOMPASS-bedrijfsuids. Opvallend is wel dat de adressen veranderd zijn tussen 1948 en 1962. Wat hier precies achter steekt is vooralsnog onbekend.

70 N.V. DULIEU-VAN STEENKISTE (1948?)

Adres (Wegwijzer): Brabantdam 71

Deze n.v. werd enkel vermeld in de Wegwijzer van 1947. Er werd geen bijkomende informatie over gevonden. Het bedrijf is een groot vraagteken. De exacte plaats waar dit bedrijf gevestigd was konden we ook niet terugvinden, vandaag staan hier alleen huizen.

73 N.V. LEJOUR-VANDE CAPELLE

Adres (Wegwijzer): Oude Schaapmarkt 10

Deze n.v. werd ook enkel vermeld in de Wegwijzer van 1947. Er werd eveneens geen bijkomende informatie over gevonden en dus blijft het bedrijf eveneens een groot vraagteken. We konden de locatie van het bedrijf ook niet met zekerheid vaststellen, vandaag zijn op deze locatie net zo goed alleen rijhuizen te zien.

74 **N.V. MAERE**

Adres (huidig): Tempelhof

Adres (Wegwijzer): Cour des Templiers

N.V. MAERE werd enkel in de Wegwijzer van 1948 vermeld. We vonden dit bedrijf niet terug in andere bronnen. In de straat van het Tempelhof vond ik ook geen aanwijzingen dat hier een fabriek was.

75 **N.V. MANUFATEX (1948?-1952)**

Adres (huidig): prinsenhof 54

Adres (Wegwijzer): prinsenhof 54

GPS-coördinaten: 51°03'33.2"N 3°42'56.7"E

Net zoals de voorgaande bedrijven werd N.V. MANUFATEX voor het eerst vermeld in de Wegwijzer van 1948. Van dit bedrijf konden we wel falingsdossiers van de Rechtbank van Koophandel vinden waaruit blijkt dat het bedrijf in 1952 stopt.

76 **N.V. USINES COTONNIÈRES GAND-ZELE-TUBIZE (& INDIENNERIE TEINTURERIE GANTOISES) – USINES COTONNIÈRES DE BELGIQUE (1898-1966)**

Adres (huidig): Wiedauwkaai 8, Nieuwe Vaart 8-51

Adres (Wegwijzer): geen (want zetel van bedrijf zit in Brussel)

GPS-coördinaten: 51°04'11.3"N 3°43'27.8"E

In 1860, toen Gent de tolrechten van de stad afbouwde, werd net buiten de muren de textielfabriek PARMENTIER-VAN HOEGAARDEN & CIE gesticht. Deze fabriek was gekend in de volksmond als de 'grasfabriek' omdat deze net buiten de stad in de groene Wondelgemse Meersen lag. Al snel zouden andere fabrieken zich ook in dit gebied vestigen. In 1898 werd de fabriek omgevormd tot de N.V. INDIENNERIE-TEINTURERIE GANTOISE. Dit was een filiaal (in de Wegwijzer een 'hulphuis' genoemd) van de op 5 november 1898 gestichte N.V. USINES COTONNIÈRE DE GAND-ZELE-TUBIZE die katoenfabrieken in allerlei hoeken van het land rechtstreeks en onrechtstreeks (via investeringen en als aandeelhouder) verenigde. In de tijdslijn werd geen onderscheid gemaakt tussen het filiaal, de N.V. INDIENNERIE-TEINTURERIE GANTOISE, en de hoofdfabriek de N.V.

USINES COTONNIÈRES DE GAND-ZELE-TUBIZE. Dit is omdat in de praktijk de gebouwen van beide fabrieken zodanig met elkaar vergroeid zijn dat een onderscheid eigenlijk overbodig is. In 1928 wordt de N.V. USINES COTONNIÈRES DE GAND-ZELE-TUBIZE, met filiaal, omgevormd tot de N.V. USINES COTONNIÈRES DE BELGIQUE. Het bedrijf werd voor het laatst vermeld in de KOMPASS-bedrijfsgids van 1962 want het sloot definitief in datzelfde jaar. Vandaag is een deel van het fabriekscomplex in gebruik door de elektrische schakelproducent VYNCKIER en het transportbedrijf ZIEGLER. De resterende delen zijn sinds 1996 beschermd als monument.

77 VAN ACKER G. & M. (1911-

Adres (huidig): Rabotstraat 94 of Lodewijk van Malestraat

Adres (Wegwijzer): Rabotweg 1-2-3

GPS-coördinaten: 51°03'34.0"N 3°42'51.5"E

Het bedrijf VAN ACKER G. & M. (Georges & Max) is vermoedelijk gegroeid uit het in 1825 gestichte VAN ACKER – VANDEN BROECKE. De fabriek was gelegen aan de hoek tussen de Rabotstraat en Bachtenwalle. In 1911 veranderde het bedrijf van naam in VAN ACKER G. & M. Volgens de gids 'Industriële Archeologie in België' werd het in 1911 een Naamloze Vereniging. Dit klopt volgens ons niet omdat dit bedrijf nooit in de lijst van verenigingen opgenomen werd in de Wegwijzer. (het werd wel vermeld in de beroepenlijst, maar nooit als N.v.) Het bedrijf kreeg wel een plaats in deze tijdslijn omdat een deel van de fabriek vandaag nog steeds bestaat en beschermd is. Het gaat om de stookruimte met zeldzame vierkante schoorsteen. Het bedrijf werd voor het laatst vermeld in de beroeplijst in de Wegwijzer van 1922. Daarna vonden we geen vermeldingen meer.

3. GEOGRAFISCHE RECONSTRUCTIE: DE KAARTLAAG

In 2000 publiceerde de Dienst stedenbouw en ruimtelijke planning drie publicaties genaamd '*Gent Gisteren, Vandaag en Morgen*'.¹⁴⁵ Dit zijn drie bundeltjes van elk ongeveer 25 pagina's per stuk die de ruimtelijke evolutie van Gent toelichten. Gent was op dat moment al enige tijd (sinds 1997) bezig met het bestuderen en ontwikkelen van een nieuw ruimtelijk structuurplan. Een belangrijk onderdeel van dit onderzoek was het in kaart brengen van de ruimtelijke evolutie van Gent doorheen de eeuwen.

Wie vandaag door de stad wandelt beseft dat Gent overal allerlei zichtbare en tastbare raakvlakken heeft tussen de vele eeuwen geschiedenis van de stad. Er zijn tal van plaatsen waar het verleden met het heden in contact komt, meestal in de vorm van gebouwen en bebouwing, façades, straatpatronen en plaatsnamen ... Er is een middel-euws kasteel met een 19de en 20ste eeuwse facelift, er zijn indrukwekkende torens met rondom flink wat open ruimte voor een ooit sterk dichtgebouwde stad, er zijn kaarsrechte wegen die uitgeven op kronkelende steegjes ...

Wie hier ook maar een beetje aandacht voor heeft, weet instinctief dat de structuur van de stad niet alleen vandaag werd aangelegd, maar evengoed in het verleden werd ontworpen. Het nieuwe ruimtelijk structuurplan dat Gent ontwikkelde onderscheidde zich van de vele voorgaande stadsontwikkelingsprojecten omdat het niet enkel gericht was op de toekomst maar ook wilde weten waar het hedendaagse Gent vandaan komt en hoe dit een rol kan spelen in de stad van morgen. De kleine bundeltjes '*Gent Gisteren, Vandaag en Morgen*' waren een eerste schriftelijke neerslag van deze studie vanuit de dienst stedenbouw en ruimtelijke planning.

Voor de historische en stedenbouwkundige analyse van de stadsontwikkeling vertrouwde de dienst stedenbouw echter op André Coene en Martine De Raedt. Zij waren het die de vele oude kaarten en plannen bestudeerden, analyseerden en met elkaar vergeleken. Nog voor de ontwikkeling van het nieuw ruimtelijk structuurplan waren zij al aan het werk om de ruimtelijke evolutie van Gent in kaart te brengen. Hun werk werd verder ondersteund en aangemoedigd door de dienst Stedenbouw en ruimtelijke planning. Hun 'vlekkenplannen' die ze eerder al hadden uitgebracht werden zo een onderdeel van het nieuwe ruimtelijk structuurplan van Gent. In 2011 werd dit hele

145 LACOERE (P.), LALEMAN (M.C.), STEYVERS (M.), '*Gent Gisteren, Vandaag en Morgen*', 2000, Gent, Dienst stedenbouw en ruimtelijke planning, 3 x 20 à 25 p.

onderzoeksproject afgerond met de publicatie van *'Kaarten van Gent, plannen voor Gent 1534-2011'*¹⁴⁶, een publicatie die zijn gelijke niet kent. Met oog voor detail wordt aangetoond hoe de verschillende historische periodes de stadsontwikkeling sterk hebben getekend.

In het kader van mijn onderzoek naar de Gentse textielindustrie werden deze publicaties ook doorgenomen. De textielindustrie heeft, als belangrijkste industrietak van de stad, een grote rol gespeeld in de stadsontwikkeling zowel direct (het bouwen van de fabrieken) als indirect. Wat echter meteen opviel is dat wanneer er in deze publicatie over de textielindustrie wordt gesproken, het zoals in vrijwel alle andere literatuur over de Gentse textielindustrie enkel gaat om ofwel 'de textielindustrie' in het algemeen ofwel enkele typerende fabrieken die dan representatief zijn voor de evolutie van alle textielbedrijven. Steenvast wordt in vrijwel alle publicaties La Lys aangehaald.

Ik vermeld dit absoluut niet als een kritiek. Het kan ook moeilijk anders. Zoals al meermaals beklemtoond werd in deze masterscripte; een overzicht van welke bedrijven er allemaal precies waren bestond tot nu toe gewoon nog niet. Dat een werk als *'Kaarten van Gent, plannen voor Gent'* voltooid raakte met heel wat aandacht voor de textielindustrie, ondanks de beperkte informatie over de bedrijven en hun ligging, getuigt al van de buitengewone en jarenlange inzet van deze gepassioneerde mensen.

Met de informatie verzameld voor de chronologische reconstructie van de Gentse textielindustrie beschikken we nu wel over een vrij volledig overzicht van de Gentse textielindustrie.¹⁴⁷ Kunnen we deze informatie dan niet meteen gebruiken voor een geografische reconstructie?

3.1 De Gentse textielbedrijven en hun ligging, al gedaan?

Het is niet de eerste keer dat iemand zich toelegt op het lokaliseren van de Gentse textielbedrijven.

In 1952 schreef PONTZEELE de licentiaatverhandeling *'De hoog- en laagconjunctuur in de textielnijverheid'*.¹⁴⁸ Hier wordt in enkele bladzijde een belangrijke analyse gemaakt van de lokalisatiefactoren van de

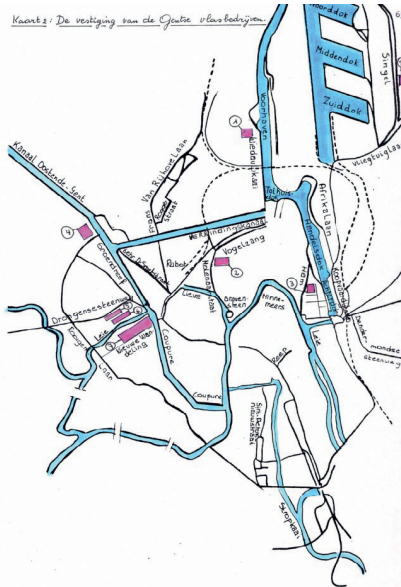
¹⁴⁶ COENE (A.), DE RAEDT (M.), *'Kaarten van Gent, plannen voor Gent 1534-2011'*, 2011, Gent, Snoeck, 483 p.

¹⁴⁷ Zie het onderdeel over de afbakening van de tijdslijn.

¹⁴⁸ PONTZEELE (J.), *'De hoog- en laagconjunctuur in de textielnijverheid'*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 1952, Gent, 167 p. (promotor: prof. Dr.STORME J.)

textielbedrijven. Dit werk bleef echter vrij algemeen en beperkte zich tot de situering van slechts een paar bedrijven. Gezien de context (in 1952 was de textielindustrie nog steeds de belangrijkste industrie van Gent) is het ook normaal dat deze situering van textielbedrijven nog vrij beperkt is.

Kaart 2: De vestiging van de Gentse vlasbedrijven.

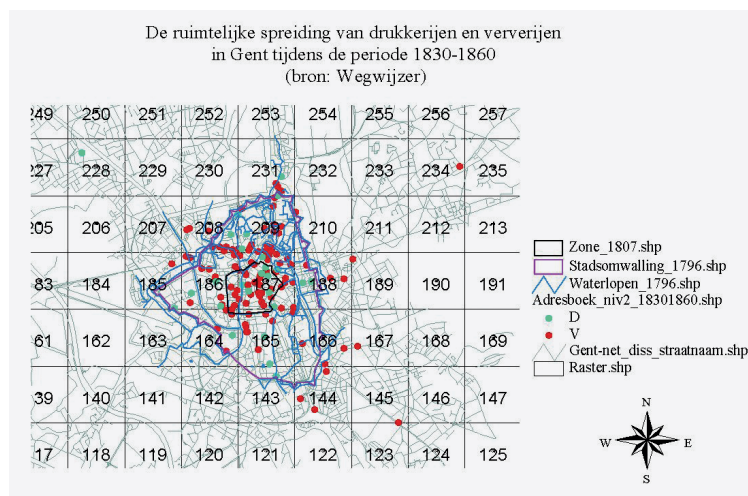
De vestigingen van de Gentse vlasbedrijven uit de licentiaatverhandeling van DE BRUYCKER, p. 65

In 1988 voltooide DE BRUYCKER een fantastische licentiaatverhandeling *'De evolutie van de textielindustrie in het Gentse'* waarbij onder andere de fabrieken van verschillende textielsectoren in Gent op kaart werden geplaatst.¹⁴⁹ De kaarten op zich zijn zeer goed gemaakt, maar helaas wel beperkt door de technologische mogelijkheden uit die tijd. De kaarten brengen de noodzakelijke informatie over, maar de ligging van bedrijven kan veel preciezer aangeduid worden. Vandaag kunnen we via Geografische Informatie Systemen (GIS) veel preciezer werken en veel meer potentieel uit een kaart halen.

Recentier in 2008 ondernam VAN NIEUWENHUYSE een groot-schalige inventarisatie van de Gentse industrie van 1795 tot 1926 voor de doctoraatstudie *'Potentiële historische bodemverontreiniging als gevolg van industriële activiteiten in de 19de en 20ste eeuwse stad: Een bronnenkritische studie over Gent 1795-1926'* op basis van de Wegwijzer van de stad Gent. Op basis van de verzamelde gegevens werden verschillende kaarten gemaakt die de potentiële industriële vervuiling van de textielbedrijven in kaart brengt. Het onderzoek had dan ook een focus op industriële activiteiten waarvan de kans op bodemvervuiling, door het lozen van vervuilende en giftige stoffen in de bodem, vrij hoog was. Voor de textielindustrie gaat dit

149 DE BRUYCKER (C.), *'De evolutie van de textielindustrie in het Gentse'*, (digitaal gepubliceerde licentiaatsverhandeling UGent), 1988, Gent, 209 p. (promotor: prof. Dr. DE SMET L.)

voornamelijk om blekerijen, ververijen, wasserijen, enz. Deze gebruikten allerlei chemische bleekmiddelen, verfverduunners en andere producten om de weefsels te bewerken. De spinnerijen en weverijen op zich produceerden in vergelijking weinig industriële vervuiling. De kaarten die voor deze studie geproduceerd werden, op basis van een grote inventarisatie van de Gentse textielindustrie, zijn bijzonder interessant. Ze werden echter met een ander doel opgesteld (namelijk het in kaart brengen van potentieel vervuilde bodems) in vergelijking met wat we bij deze geografische reconstructie willen bereiken. Wij willen namelijk de evolutie in de ligging van de Gentse textielindustrie in kaart brengen. Daarnaast bevatten de digitale bijlages van de doctoraatsstudie ook enkel afbeeldingen van de kaarten, niet de kaartbestanden zoals ze in GIS opgesteld werden. Dit is jammer, want met de kaartbestanden op zich kan vaak meer gedaan worden dan enkel een eenvoudige kaart opmaken. De gegevens van de inventarisatie van de Gentse textielindustrie bleken helaas ook verdwenen te zijn.

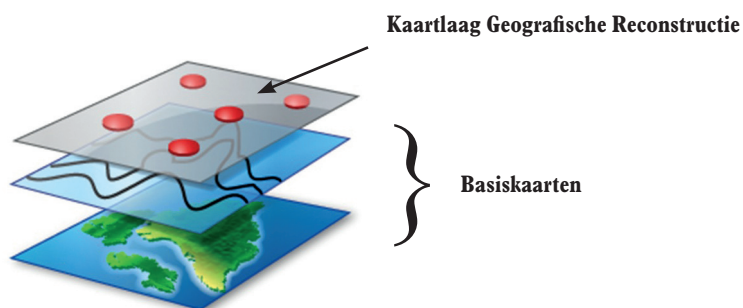
Kaart met beschrijving en legende uit de digitale bijlagen van de doctoraatsstudie van VAN NIEUWENHUYSE

Dit was een kort overzicht van de belangrijkste publicaties die volgens mij echt werk hebben gemaakt van het lokaliseren van de Gentse textielindustrie. Het was een combinatie van de verschillende aanpakken uit deze publicaties die een inspiratie waren voor de geografische

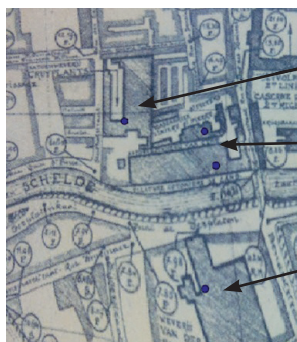
reconstructie uit deze masterscriptie. Bekijk de bedrijven in relatie tot de lokalisatiefactoren (en de evolutie in het belang van bepaalde lokalisatiefactoren), lokaliseer de bedrijven via kaarten en zorg dat daarin bepaalde selecties mogelijk zijn (bijvoorbeeld zoals bij DE BRUYCKERE op het type vezel die er verwerkt wordt: katoen, jute, vlas ...), en maak gebruik van GIS om digitaal met de kaarten aan de slag te kunnen zoals VAN NIEUWENHUYSE. Ik zal hierbij geen definitieve papieren kaarten afleveren als eindresultaat. Dat beperkt het resultaat van mijn geïnvesteerde tijd tot slechts één tijdelijke momentopname. In de plaats maken we een werkinstrument dat vrij gebruikt kan worden voor andere onderzoeken, dat open staat en blijft voor aanvulling en die veel mogelijkheden openlaat voor specifieke uitbreidingen.

3.2 De Geografische Reconstructie via kaartlaag

De geografische reconstructie uit deze masterscriptie bestaat uit een eenvoudige kaartlaag die in elk GIS-programma gebruikt kan worden. De laag bevat alle textielbedrijven uit de tijdslijn waarvan we over exacte locatiegegevens beschikten. Fabriekscomplexen werden eenvoudig met punten aangeduid op de kaart.

Deze laag met punten (je kunt deze misschien nog het best voorstellen als een transparant van een overheadprojector) kan boven eender welke basiskaart gelegd worden. Dit kan bijvoorbeeld de *'nouveau plan parcellaire de la ville de Gand et d'une partie de sa banlieu à l'échelle de 1/2500 d'après les plans cadastraux et des derniers projets de l'administration communale'* van Gevaert en Vanimpe zijn uit 1878 of de verschillende topografische kaarten van Gent uit 1897, 1912, 1934, 1948.

Kantienberg en Site Overpoort

(Voorheen N.V. CRUYPLANTS)

Artevelde Hogeschool

(Voorheen N.V. LIN. ST. PIERRE &

N.V. COTONNIÈRE DE GAND)

Kinopolis

(Voorheen N.V. LVANDERHAEGEN D.)

Dit is dan het resultaat als bijvoorbeeld de 'Plattegrond van Gent met peilen opgemaakt door den dienst van de stadswerken' uit 1912 door Victor Compijn en Alfons Soens in GIS als basiskaart wordt ingeladen. De blauwe stippen zijn de aangeduide textielbedrijven uit de kaartlaag Geografische Reconstructie.

We moeten hier toegeven dat het onze oorspronkelijke bedoeling was om dergelijke basiskaarten, zoals in de afbeelding hierboven gebruikt werd, ook op te nemen in deze masterscriptie. Het was onze bedoeling om verschillende kaarten van Gent in de 20ste eeuw op te sporen, daar de textielbedrijven op aan te duiden en deze dan met elkaar te vergelijken. Op basis van die kaartenbundel zou dan een analyse van de geografische evolutie van de Gentse textielindustrie worden uitgevoerd. Helaas bleek dat kaartmateriaal vrijwel zonder uitzondering met auteursrechten beschermd te zijn. Indien deze kaarten aangekocht zouden worden dan nog mogen deze niet zomaar verspreid worden via een masterscriptie, tenzij hiervoor ook betaald wordt.¹⁵⁰

De kaartlaag, die we 'kaartlaag Geografische Reconstructie van de Gentse textielspinnerijen en weverijen 1900-2000' doopten is in die zin een soort tussenoplossing. Iedere onderzoeker die de textielbedrijven op een kaart wil situeren mag deze kaartlaag vrij gebruiken. De onderzoeker kan hierbij eender welke basiskaart gebruiken, kaarten waarover hij zelf beschikt of kaarten aangekocht bij een specifieke dienst. Daarna hoeft de onderzoeker enkel de basiskaart en de 'kaartlaag Geografische Reconstructie van de Gentse textielspinnerijen en weverijen 1900-2000' in te laden in een Geografisch Informatie Systeem¹⁵¹ naar keuze. Beide lagen

¹⁵⁰ Aangezien het niet onze bedoeling was om papieren kaarten als resultaat te hebben, maar om digitale en dus bewerkbare kaarten als potentieel werkinstrument voor andere onderzoeken beschikbaar te maken. Digitaal betekent echter ook kopieerbaar, dit bleek een groot struikelblok te zijn voor het verkrijgen van kaartmateriaal.

¹⁵¹ Onze kaartlaag werd opgesteld in QGIS.

komen dan automatisch op elkaar te liggen (mits het coördinaatsysteem van de basiskaart ook wgs-84 is) en de onderzoeker kan aan de slag.

Wat is nu het verschil tussen deze *'kaartlaag Geografische Reconstructie van de Gentse textielindustrie 1900-2000'* en gewone afbeelding van een kaart zoals we zagen in de werken van DE BRUYCKERE en VAN NIEUWENHUYSE?

Overzicht van de 'kaartlaag Geografische Reconstructie van de Gentse textielspinnerijen en weverijen 1900-2000' (de blauwe punten) met als basiskaart een hedendaagse kaart van Gent.

Deze kaart duidt in principe net zoals bij hun kaarten bepaalde punten aan. Een eerste verschil is dat ieder punt een exacte coördinaat vertegenwoordigt. Er kan ingezoomd worden op details voor een exacte locatie, of uitgezoomd voor een overzicht. Bij een papieren kaart blijf je beperkt tot de schaal waarop de kaart is afgedrukt. Ieder fabrieksgebouwen, aangeduid met een punt op de kaart, is gekoppeld aan een attributentabel. Zo kunnen we aan ieder bedrijf specifieke informatie koppelen.

Momenteel bevat de attributentabel informatie over de bedrijfsnaam, stichtingsdatum, het jaar waarin het bedrijf een n.v. werd, het jaar wanneer het bedrijf sluit en het type bedrijf (jute, vlas, katoen). Dit lijkt op het eerste zicht weinig, maar dit levert al snel heel wat mogelijkheden op.

Via een query kan eenvoudig een selectie worden gemaakt waarbij de kaart slechts bepaalde bedrijven laat zien. Stel dat een onderzoeker enkel de bedrijven wil zien die in 1921 bestonden. Dan kan dit door volgende formule in de query in te vullen:

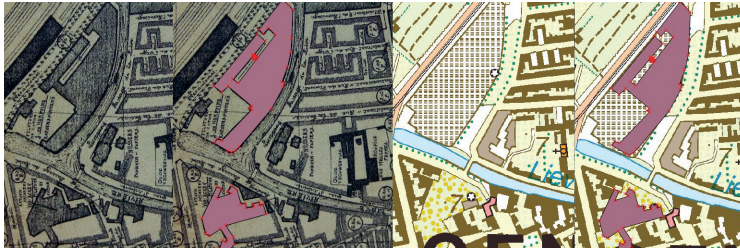
`("beginjaar" <= '1921') AND ("eindjaar" >= '1921')`

Als resultaat toont de kaartlaag dan enkel de bedrijven die ontstaan zijn *voor* 1921 en die pas *na* 1921 gesloten worden, m.a.w. enkel de bedrijven die in 1921 bestonden. Deze selectie kan dan meteen ook opgeslagen worden als nieuwe kaart en afgedrukt worden.

Op deze manier is het dus perfect mogelijk om een kaart te maken die de aanwezige textielbedrijven lokaliseert voor een bepaald jaar of binnen een bepaalde periode (bijv. tijdens het interbellum tussen 1918-1939). Verschillende van deze kaarten kunnen gebruikt worden om evoluties te bestuderen. (bijvoorbeeld om het aantal textielbedrijven in 1938 vergelijking met het aantal textielbedrijven na 1945). Er kan net zo goed een query gemaakt worden om enkel bedrijven die katoen verwerken aan te duiden. Dit soort selecties op type of jaar kan ook gecombineerd worden tot een query om bijvoorbeeld enkel bedrijven te tonen die vlas bleven verwerken na 1918 (toen door de Russische Revolutie de import van goedkoop Russisch vlas stil viel). De query ziet er dan als volgt uit:

`("type" = 'vlas') AND ("eindjaar" >= '1918')`

Via labels kan deze informatie uit de attributentabel ook rechtstreeks op de kaart getoond worden.

De gebruikte basiskaart 'Plattegrond van Gent met peilen opgemaakt door den dienst van de stadswerken' focust op de fabriekscomplexen in 1912. De kaart was o.a. bedoeld voor de Wereldtentoonstelling van 1913 om aan bezoekers te tonen waar een bepaald bedrijf lag. Op basis van dergelijke kaart kan de omtrek van een fabriek in plaats van een punt met een polygoon worden voorgesteld (paars). Als we deze polygoon dan op een hedendaagse kaart leggen (waar de fabrieksgebouwen reeds gesloopt en vervangen zijn) wordt de ligging van het bedrijf weer zichtbaar. In dit geval gaat het om de fabrieken J. DE HEMPTINNE en VAN ACKER G. & M.

Deze 'kaartlaag Geografische Reconstructie van de Gentse textielspinnerijen en weverijen 1900-2000' is dus duidelijk bedoeld als een werkinstrument die andere onderzoekers kunnen en mogen gebruiken. De attributentabel zou bijvoorbeeld kunnen worden uitgebreid met jaarlijkse winstcijfers per bedrijf of het aantal arbeiders per fabriek in een bepaald jaar. Op basis daarvan kan dan via GIS met een query geselecteerd worden op bedrijfsgrootte (aantal werknemers). Men zou ook het winstpercentage per arbeider per fabriek automatisch kunnen laten berekenen en tonen. Dit cijfer is dan meteen een eerste indicatie van de mechanisatiegraad van dat bedrijf want bedrijven met weinig arbeiders die sterk gemechaniseerd zijn zullen per arbeider hogere winsten genereren dan bedrijven met veel meer arbeiders maar verouderde machines.

Een andere mogelijkheid is het berekenen van de afstanden tussen de fabriek en bepaalde lokalisatiefactoren zoals toegangswegen, sporen of kaaien ... Hiervoor moet dan een tweede kaartlaag worden toegevoegd die de ligging van deze transportwegen in een bepaald jaar aanduidt. Dan wordt deze laag onder de selectie van bedrijven voor dat specifiek jaar gelegd. GIS kan daarna berekenen wat de afstand tussen ieder bedrijf en bijvoorbeeld het meest nabije station is.

Voor onze 'kaartlaag Geografische Reconstructie van de Gentse textielspinnerijen en weverijen 1900-2000' zijn we voorlopig nog beperkt

tot gebruik van punten om een bedrijf aan te duiden. Met meer kaartmateriaal om als basiskaart te gebruiken kan bijvoorbeeld perfect de omtrek van het fabriekscomplex overgenomen worden (via polygo-nen) als referentie voor het bedrijf. Dit is handig om bijvoorbeeld de positie en inplanting van een verdwenen fabrieksgebouw voor te stellen. Stadskaarten zijn natuurlijk minder precies dan bijvoorbeeld kadaster-kaarten van dat perceel. Stel dat in een vervolg van dit onderzoek de kadasterplannen per bedrijf verzameld kunnen worden, dan is het perfect mogelijk om deze te georefereren en op basis daarvan bijvoor-beeld de verschillende groeifases van de fabriek over te tekenen en die groeifases te koppelen aan jaartallen in de attributentabel.

Hiermee wil ik vooral aantonen dat de geografische reconstructie die in deze masterscriptie werd opgesteld, op basis van de gegevens uit de chronologische reconstructie, slechts een eerste, maar wel belangrij-ke stap is naar iets veel omvangrijker. Voorlopig zijn de mogelijkheden om de voorbeelden uit te voeren beperkt omdat ik van het gebruikte programma QGIS nog maar net de basis beheers. Verder was het gebruik van specifiek kaartmateriaal sterk beperkt. Voor de voorbeelden kon ik enkel fotografisch materiaal van de kaarten uit de publicatie *'Kaarten van Gent, plannen voor Gent 1534-2011'* gebruiken, wat eigenlijk ook al een lichte vorm van overtreding van de auteursrechten is. Ten slotte is er voor het verder uitwerken van dergelijke analyses via GIS nog heel wat meer informatie nodig dan verzameld werd voor deze masterscrip-tie. Het kadaster zou voor alle 77 bedrijven¹⁵² geraadpleegd moeten worden, cijfers over het kapitaal van de onderneming, tewerkgestelde arbeidskrachten, totale productie, aantal spindels, hoeveelheid PK's aandrijving ... zou per bedrijf onderzocht moeten worden en dit dan allemaal ingevoerd in de attributentabel. Dergelijke onderneming is gewoon onmogelijk uit te voeren binnen een eenvoudige masterscriptie.

Daarom heb ik mij toegelegd op wat wel mogelijk was: een eenvoudig te gebruiken kaartlaag die de zoveel mogelijk van de 77 bedrijven uit de tijdslijn op een kaart weergeeft. Ik besprak hierbij wat de mogelijkheden waren van deze eenvoudige kaartlaag voor allerlei soorten onderzoek en ging hier dieper op in door aan te kaarten wat voor fantastische mogelijkheden er nog allemaal zijn indien deze kaartlaag verder ontwikkeld zou worden.

¹⁵² Bij enkele van de 77 bedrijven kon een exacte locatie ook niet gevonden worden wegens niet vermelde adresgegevens.

3.3 De relatie tussen de textielbedrijven en de ruimtelijke structuur van Gent

De ligging van de textielindustrie en de groei van de stad Gent zijn zeker met elkaar verweven. Toen in de 19de eeuw de industrialisatie van Gent in de startblokken stond hadden de textielfabrieken een aantal noodzakelijke factoren om aan de slag te kunnen. De bedrijven hebben grote overdekte ruimtes met veel lichtinval nodig. In de buurt moet een aanzienlijke hoeveelheid vers en schoon water zijn. Dit water werd gebruikt om de bijvoorbeeld het katoen te wassen en zo onzuiverheden te verwijderen of om vlas nat mee te spinnen. Vuil water zorgde voor een lagere kwaliteit van het eindproduct. Het bedrijf moet ook vlotte toegang hebben tot belangrijke transportwegen, zijnde kanalen, spoorwegen en later autostrades.

Een fabriek had ook voldoende arbeidskrachten nodig. Zij moesten in de nabijheid van de fabriek wonen aangezien de pendelmogelijkheden voor arbeiders tot ver in de 20ste eeuw vrij beperkt bleven. Meestal ontwikkelden zich op de terreinen in de buurt van de fabriek spontaan arbeiderswijken.¹⁵³ In de meeste gevallen werden deze wijken niet opgericht door de fabriekseigenaars, maar door de middenklasse die wat extra verdiende als huurbaas. Dat het leefcomfort binnen deze arbeiderswijken vreselijk was hoeven we niet verder uit te leggen. Alleen al deze arbeidershuisvesting is lange tijd een zorg van de stad geweest en indirect verantwoordelijk voor heel wat van de stadsontwikkeling van Gent.

De meest ingrijpende invloeden van de textielindustrie op de structuur van de stad vonden plaats in de 19de eeuw. Belangrijk hierbij was de functie van Gent als belangrijke vestigingsstad. Rondom de stad was een verdedigingsgordel met verscheidene bastions en waterwerken. De verdedigingslinie liep ook verder dan enkel de muren. Rondom de stad waren overstromingsgebieden die men indien nodig gecontroleerd onder water kon zetten. Deze waren een cruciaal onderdeel van het verdedigingsnetwerk van de stad en moesten het onmogelijk maken voor vijandelijke troepen om op die plaatsen de stad te benaderen. In deze overstromingsgebieden (de meersen) mocht niet gebouwd worden. Ook rondom de vestingwallen gold een bouwverbod. Daar moest een zone van zo'n 500 meter gerespecteerd worden, omdat dat de kanonnen op de vestingwallen met hun hoge positie vijandelijk

¹⁵³ PONTZEELE (J.), op. cit., p. 8

geschut ver genoeg van de wallen wilden houden. Gebouwen in deze zone zouden dekking bieden aan de vijand. Deze zones waar een bouwverbod van kracht was, werden de zones non-aedificandi genoemd.¹⁵⁴ Dit kan gezien worden als een indirecte, maar wel dwingende stedenbouwkundige zonering.

Eén van de belangrijke vroege doorbraken van deze vestigingsgordel rond Gent was het Zuidstation, aangelegd in 1837. Van hieruit liep de spoorlijn Gent-Dendermonde-Mechelen-Leuven. Het Zuidstation werd gebouwd op de Muinkmeersen, een gebied binnen de stadsmuren die tot dan toe zo goed als niet bebouwd was.¹⁵⁵ In de buurt van dit station zouden zich in de komende decennia verscheidene textielbedrijven vestigen, o.a. de N.V. Feyerick in 1844, gelegen langs de St. Pieternieuwstraat.

Een andere beperking voor de uitbreiding van de stad waren de tolrechten aan de stadsmuren. In 1848 overwoog de stad op vraag van de Belgische regering om deze af te schaffen. Dit voorstel werd toen afgewezen omdat de stad geen alternatieve bron van inkomsten kreeg. In 1860 kreeg de stad een nieuw voorstel waarbij de verloren inkomsten gecompenseerd werden met een gemeentelijk fonds. Dit werd wel goedgekeurd. Het stadsbestuur beseftte dat de ontmanteling van de vestingwallen de ontwikkeling van de industrie ten goede zou komen. De stad breidde vooral uit naar het noorden (Rooigem, Brugse Poort, Rabot, Meulenstede) en het oosten van de stad. In 1863 begon de aanleg van de Nieuwe Vaart, die de Brugse Vaart zou verbinden met het kanaal Gent-Terneuzen.

De industrie was op zoek naar terreinen met een grote oppervlakte voor de fabrieksgebouwen, met voldoende ruimte voor stockage en die wat betreft transport beter bereikbaar was dan een vestiging in de binnenstad. Het is in de rand van de binnenstad, grenzend aan de hoek van de Brugse Vaart, Nieuwe Vaart en het Knooppunt met de voorhanden, dat de textielindustrie zich vestigt.¹⁵⁶ Na een goedkeuring in 1865 was de ringspoorweg rond Gent in 1872 klaar. In combinatie met het nieuwe Rabotstation (1972) werd dit deel van de stad nog beter ontsloten. We vinden hier o.a. N.V. LA NOUVELLE ORLEANS, N.V. TEXAS, N.V. LA LOUISIANA, N.V. FILATURE DU RABOT, N.V. FILATURE DU ROOIGEM, N.V. USINES COTONNIÈRES GAND-ZELE-TUBIZE, N.V. LA LIÈVE ... De arbeiders-

¹⁵⁴ COENE (A.), DE RAEDT (M.), op. cit., p. 101

¹⁵⁵ COENE (A.), DE RAEDT (M.), op. cit., p. 119

¹⁵⁶ COENE (A.), DE RAEDT (M.), op. cit., p. 156

huisvesting verhuisde mee en de hele regio werd verkaveld.

Deze gedeeltelijke verhuis van arbeiders uit de binnenstad bood het stadsbestuur ruimte voor allerlei saneringen en plannen rond stadsontwikkeling. Hierbij moest de arbeidershuisvesting meestal plaats maken voor de verbreding van wegen en het aanleggen van pleinen en boulevards. Dit werd gemotiveerd met hygiënische argumenten, maar had zeker ook te maken met het feit dat dicht opeengepakte groepen arbeiders die in miserabele omstandigheden in de binnenstad leefden een zeker gevaar voor opstand inhielden indien ze aangezweept werden door volksmenners. Tegelijk konden via deze stadsontwikkelingsprojecten ook sociale problemen ontweken worden.

Toen de Amerikaanse Burgeroorlog van 1861-1865 een economische crisis bij de katoensector (die katoen importeerde uit Amerika) ontketende, dreigde voor veel katoenarbeiders de werkloosheid. Om onrust te vermijden heeft het stadsbestuur toen allerhande openbare werken laten uitvoeren, zoals het dempen van waterlopen, het ontmantelen van monumenten en het saneren van krottenwijken. Zo werd de Akkergemlaan, de Nieuwe Wandeling, de Bijlokevest en de Kleine Doklaan aangelegd tussen 1862 en 1864.¹⁵⁷

Omstreeks 1880 herschiep het plan Zollikofer en De Vigne de Nederscheldewijk aan het Zuidstation tot een brede vloeiende verbinding met het historische centrum van de stad. Het daaropvolgend ontmantelen van de drie torens en het herscheppen van het historisch centrum liet niet lang op zich wachten. Met de Wereldtentoonstelling van 1913, (waar vooral op aangestuurd werd door textielindustriëlen) werd tussen 1906-1908 het postgebouw gebouwd. Historische façades van elders in de stad werden naar de Koren- en Graslei verplaatst. Het Belfort werd gerestaureerd en het Gravensteen klaargemaakt voor bezoekers. Tussen 1908-1912 werd het nieuwe Sint-Pietersstation gebouwd met het nabijgelegen Flandria Palace. Gent was klaar om zich aan de wereld voor te stellen.¹⁵⁸

Zoals eerder al vermeld is het vooral tijdens de 19de eeuw dat de Gentse textielindustrie rechtstreeks (door de verhuis van de textielfabrieken naar het noorden van de stad, met de arbeidershuisvesting in het kielzog) en onrechtstreeks (het aansturen van de gegoede burgerij op sanering van de binnenstad en allerlei stadsontwikkelingsprojecten) de ruimtelijke structuur van Gent heeft beïnvloed. Het werk van COENE

157 COENE (A.), DE RAEDT (M.), op. cit., p. 158

158 COENE (A.), DE RAEDT (M.), op. cit., p. 211

en DE RAEDT '*Kaarten van Gent, plannen voor Gent 1534-2011*' beschrijft deze evolutie voor de 19de eeuw als geen ander.

In de 20ste eeuw is de invloed van de Gentse textielindustrie op de stad veel kleiner en recent ook van een andere aard. Al in de tweede helft van de 19de eeuw was een zekere scheiding van de stad in woon- en industriezones eigenlijk een feit. De grootste en belangrijkste textielbedrijven lagen in deze industriële zones in de buurt van de Brugse Vaart, Verbindingsvaart en het knooppunt met het kanaal Gent-Terneuzen. Doorheen de 20ste eeuw worden de bedrijven ook onafhankelijk van voorheen kritieke lokalisatiefactoren. Arbeiders kunnen zich in de 20ste eeuw steeds beter en over grotere afstanden verplaatsen naar de fabriek. Op een gegeven moment legden de textielfabrieken zelfs privé-buslijnen in om de arbeiders van het platteland op te halen en terug te brengen. In de jaren '50 en '60 werden de nodige arbeidskrachten zelfs buiten Europa gehaald.¹⁵⁹ Watertorens, pompstations en waterleidingen maken een directe ligging aan een watervoorraad voor proceswater minder noodzakelijk. Met het toenemend gebruik van elektriciteit als belangrijkste aandrijving verdween de stoommachine nagenoeg volledig tegen de jaren '50. Grote fabrieksschouwen en stoomketels waren niet langer nodig. Ruimte voor aanvoer en opslag van kolen evenmin. De typische lokalisatiefactoren, behalve dan transport, spelen dus nog weinig mee. Voor de aanvoer van grondstoffen en de uitvoer van afgewerkte producten bleef een goede ontsluiting via spoorwegen, kanalen en havens minstens even belangrijk. De aanleg van de autosnelweg in de jaren 1960-1970 speelt bij deze ontsluiting ook een grote rol. Al snel zou de vrachtwagen een aanzienlijk deel van de binnenscheepvaart wegconcurreren.

In de Gentse binnenstad weten enkele bedrijven het toch verrassend lang vol te houden. In de buurt van het Zuid bleven tot de jaren '30 N.V. FEYERICK (1928) en N.V. LOUSBERGS (1933). Vanaf 1919 verenigt de N.V. UNION COTONNIÈRE steeds meer Gentse textielfabrieken. De UCO-afdeling Ter Platen, die als eerste afdeling in 1968 sloot was een verzameling van verschillende bedrijven gelegen aan de kantienberg: N.V. CRUYPLANTS, N.V. COTONNIÈRE DE GAND en vermoedelijk ook de N.V. LINIÈRE ST. PIERRE. De reden waarom deze afdeling het eerst gesloten werd, was de verouderde inrichting van de bedrijven en de slechte bereikbaarheid vanwege de ligging in de binnenstad. Een jaar later sloot ook N.V.

¹⁵⁹ DE GENDT (T.), '*Turkije aan de Leie. 50 jaar migratie in Gent*', 2014, Lannoo, 296 p.

VANDERHAEGEN DIOMÉDÉ, gelegen aan de Ter Platenkaai. Dit patroon van sluitingen van de minst bereikbare en meest verouderde bedrijven van de binnenstad zet zich verder naar de stadsranden. Uiteindelijk blijft er vandaag nog N.V. MILLIKEN EUROPE over die als één van de weinige textielproducenten nog in de stadskern van Gent produceert.

Daarmee is de invloed van de textielindustrie op de stadsontwikkeling echter niet gedaan. Integendeel, ondanks het verdwijnen van de textielindustrie uit Gent blijven de textielfabrieken van belang voor Gent. De sites van de voormalige fabriekscomplexen bleken bijzonder interessant voor herbestemming of open ruimte (waarbij de oude fabriek wel grotendeels verdwijnt). Sommige sites brachten meer groen in de stad (N.V. LA LYS, nu Groenevalleipark), andere sites bieden onderdak aan een breed scala van activiteiten, van feestzaal tot boksarena tot paintballterrein (N.V. GALVESTON). De fabriekscomplexen van N.V. LA LINIÈRE GANTOISE en N.V. TEXAS boden na sluiting ruimte voor uitbreiding van het AZ-Sint Lucas. De N.V. FILATURE ROYGEM is vandaag een fitnesscentrum met speelgoedwinkel en enkele prachtige loft-woningen. Op de site waar ooit de N.V. LA CORIANDRE stond, wordt nu volop gebouwd aan een nieuwe moderne bibliotheek.

De N.V. VANDERHAEGEN D. werd een Kinopolis. N.V. FEYERICK maakte al in 1932 plaats voor het Technicum van de Universiteit Gent. De fabrieksgebouwen DE HEMPTINNE aan de Opgeëistenlaan huisvesten momenteel het Leerpunt Gent-Meetjesland-Leieland. De modernste UCO-fabriek E.J. BRAUN werd het Opleidings- en Tewerkstellingscentrum (OTC) van de OCMW Gent en binnenkort verhuizen Ateljee, Con Brio, De Sleutel en Labeur zich ook naar deze site. En zo zijn er nog tal van voorbeelden, de meeste ervan werden reeds aangehaald in deze scriptie.

De vele en verspreide karkassen van de Gentse textielindustrie bieden op deze manier nieuwe mogelijkheden voor de ontwikkeling van de Stad Gent (voornamelijk in de zin van grote bouwterreinen midden in dichtbevolkte zones of prachtige reconversies). Het Gentse textielverleden heeft dus zeker nog een niet te onderschatten invloed op het Gent van morgen.

Besluit

In een vorige studie stelden we vast dat een overzicht van de Gentse textielindustrie in de 20ste eeuw niet bestond, ondanks meer dan 50 jaar studie naar deze industrie. Dit is nochtans noodzakelijke informatie voor een grote verscheidenheid aan onderzoeken en activiteiten. In deze studie bestudeerden we de Gentse textielindustrie tussen 1900 en 2000 met de bedoeling om zowel een chronologische als een geografische reconstructie te maken van de evolutie van die textielindustrie. We onderzochten welke fabrieken er waren, waar ze lagen, van wanneer tot wanneer ze bestonden en hoe ze evolueerden in de 20ste eeuw. Het uitgevoerde onderzoek werd samengevat in drie hoofdstukken.

In de historisch-economische schets werd opgemerkt dat de Gentse textielindustrie rond de overgang van de 19de op de 20ste eeuw net een grote verandering meemaakte. Veel van de Gentse bedrijven die oorspronkelijk als familiebedrijf met privékapitaal bestuurd werden, beschikten niet meer over voldoende financiële middelen voor de hoognodige modernisaties van het machinepark en de gebouwen. Daarom werden investeerders gezocht en werd het bedrijf in veel gevallen omgevormd tot een Naamloze Vereniging. Voor historisch onderzoek is dit positief aangezien n.v.'s een publicatieplicht hebben en officieel geregistreerd worden. Met andere woorden; ze laten sporen na die onderzoekers kunnen volgen (in tegenstelling tot heel wat kleine bedrijven die weinig tot geen officiële documenten hebben nagelaten).

Doorheen de 20ste eeuw maken de bedrijven heel wat mee. Van 1900 tot 1913 is Gent in volle voorbereiding voor de Wereldtentoonstelling Gent 1913. De Gentse textielindustriëlen, als bestuurders en vertegenwoordigers van de belangrijkste industriële activiteit in Oost-Vlaanderen, hadden hier zeker hun invloed op. Via de Wereldtentoonstelling wilde Gent zijn industriële capaciteiten aan de wereld laten zien. In veel van de recent geschreven publicaties over de Wereldtentoonstelling van Gent werd de aanwezigheid van het 'Palais du Mode et des Industries Textiles' wel eens vergeten. De ruimtelijke verandering binnen de stad naar aanleiding van deze Wereldtentoonstelling is dan weer een voorbeeld van hoe Gentse textielindustrie onrechtstreeks een invloed had op de stadsontwikkeling.

Vlak na de Wereldtentoonstelling breekt echter de Eerste Wereldoorlog uit. De Gentse textielindustrie die enkele maanden daarvoor nog pronkte met zijn verwezenlijkingen werd nu door de bezetter sterk beknot, beschadigd en in de meeste gevallen grotendeels of zelfs

volledig ontmanteld. De textielindustrie kwam, net als de meeste andere industrietakken, zwaar gehavend uit de oorlog. Hun machines waren onklaar gemaakt en geplunderd voor specifieke metalen zoals koper en lood. Sommige gebouwen waren ook getroffen tijdens bombardementen of gevechten. Veel bedrijven zagen de noodzakelijke herstellingen ook als een kans tot verdere modernisatie en gingen nieuwe investeringen aan. In het geval van de N.V. UNION COTONNIÈRE besloten enkele Gentse textielbedrijven zelfs om vanaf nu samen te werken. Deze samenwerking bleek al snel zeer vruchtbaar te zijn en de UNION COTONNIÈRE werd op korte termijn één van de belangrijkste textielbedrijven van het land.

Het interbellum bleek zowel een periode van bloei als crisis te zijn. Sommige reuzen, zoals de N.V. LOUSBERGS, gingen failliet. Tegelijk zien we ook heel wat nieuwe textielbedrijven opdagen. Een aanzienlijk deel daarvan werd van meet af aan georganiseerd als N.V. Vanaf 1939 begon de Tweede Wereldoorlog en opnieuw werd de Gentse textielindustrie door de bezetter gecontroleerd, alleen dan onrechtstreeks via de textielcentrale (niet verwarren met textielarbeiderscentrale). De fabrieken wisten de Tweede Wereldoorlog veel beter te doorstaan. Zodra het land bevrijd werd, hervatte de textielindustrie de productie vrijwel onmiddellijk. De economische voorspoed duurde tot na de Koreaanse Oorlog, waarna de textielindustrie het economisch steeds moeilijker kreeg. We stelden vast dat in en rond 1957 heel wat grote textielproducenten fusies aangaan om aan schaalvergroting te doen. Dit bleek een zeker verband te hebben met financiële en fiscale voordelen uit een wet die tot eind 1957 geldig was. In de daaropvolgende periode zien we de N.V. UNION COTONNIÈRE samengaan met de belangrijkste textielbedrijven uit de omgeving, in 1967 met N.V. LOUTEX en N.V. ETABL. TEXTILES FERNAND HANUS, gevolgd door de N.V. FILATURE NOUVELLE ORLEANS in 1972. De aardoliecrisis van 1973 en daaropvolgende economische malaise gaf een aantal bedrijven de genadestoot.

Op basis van heel wat verschillende bronnen en publicaties werd informatie verzameld over de vele textielbedrijven die tussen 1900 en 2000 actief waren in Gent. Aangezien de handleiding voor bedrijfshistorici 'Een succesvolle onderneming' geen aanpak beschreef voor een reconstructie van het bedrijfsleven in een bepaald gebied in een bepaalde periode besloot ik de heuristiek van mijn onderzoek goed te documenteren, mogelijks kan dit als een referentie dienen voor andere onderzoekers. Voor de chronologische reconstructie ontwikkelden we dan een unieke tijdslijn die al de verzamelde informatie per bedrijf kon weergeven.

De tijdslijn (en de informatie die ervoor verzameld werd) kreeg al enkele kansen om zichzelf te bewijzen. Er werd bijvoorbeeld een kaart beter mee gedateerd, de evolutie van bepaalde bedrijven werd eindelijk opgeklaard, fotomateriaal kon plots aan bepaalde bedrijven worden gekoppeld en er werd een fout in een mondelinge getuigenis van een textielarbeider gevonden en opgehelderd. Volgens de getuigenis zou de persoon in kwestie gewerkt hebben in de vlasspinnerij LA LIÈVE aan de Wiedauwkaai van 1973 tot 1996. Maar de spinnerij van LA LIÈVE aan de Wiedauwkaai was al gesloten sinds 1959. In 1960 trok een nieuw bedrijf in de gebouwen (Textile Dechets). In 1976 was er een grote brand in de gebouwen en de fabriek werd gesloopt in 1977. Er waren twee mogelijkheden. Ofwel werkte deze persoon inderdaad aan de Wiedauwkaai, maar dan voor UCO-GALVESTON, een fabriek die vlak bij de oude gebouwen van LA LIÈVE lag en die na de afbraak van het uitgebrande fabriekscomplex een tijdlang de overgebleven magazijnen huurde (waar dan misschien een bord of merktekens van 'LA LIÈVE' hing). Ofwel werkte deze persoon voor LA LYS-LIÈVE, maar dan aan de Singel 22, niet de Wiedauwkaai en is er dus een vergissing qua ligging gemaakt (dit bleek uiteindelijk de correcte verklaring te zijn). De tijdslijn biedt ook nog heel wat mogelijkheden voor uitbreiding door extra variabelen in het ontwerp op te nemen. Voorlopig werd de dikte van de lijnen van ieder bedrijf nog niet gebruikt, maar een variërende lijndikte zou perfect kunnen dienen als indicator voor bijvoorbeeld het aantal werknemers in een bedrijf, de jaarlijkse productie of winstcijfers, het aantal spindels of pk's, ...

Bij de geografische reconstructie werd een kaartlaag gemaakt in GIS die de exacte locatie aanduidt van alle bedrijven uit de tijdslijn (met als uitzondering enkele bedrijven waarvan geen lokalisatiegegevens werden gevonden). Er werd bewust gekozen om deze kaartlaag eenvoudig en functioneel te houden voor toekomstige gebruikers. In dit hoofdstuk beschrijven we enkele voorbeelden hoe deze kaartlaag gebruikt kan worden om bepaalde selecties uit te voeren, om evoluties zichtbaar te maken, enz. Ook het toekomstig potentieel van deze kaartlaag om meer informatie toe te voegen, te verwerken en te presenteren kreeg veel aandacht, met de bedoeling dat hier ook effectief een vervolg op komt. We beschreven ten slotte hoe de 19de en 20ste eeuwse textielindustrie nog steeds een zichtbare en tastbare invloed uitoefent op de huidige structuur van de stad Gent en dat in de toekomst ook zal blijven doen. Dit werd voornamelijk gebaseerd en gedestilleerd uit de schitterende publicatie *'Kaarten van Gent, plannen voor Gent 1534-2011'*. Aan de hand van de informatie die in deze drie hoofdstukken (en de

twee werkinstrumenten) samengebundeld werd, kunnen we ook het onderzoeksterrein waar nog heel wat vraagtekens bestaan beter specificeren. Wie op de tijdslijn kijkt ziet onmiddellijk dat er voor de periodes rond de jaren 1920-1930 en 1947 heel wat bedrijven waar informatie over ontbreekt. Dit zijn bedrijven waarvan slechts sporadische vermeldingen gevonden werden en de meeste van die bedrijven konden we helaas ook niet lokaliseren omdat er bijvoorbeeld adresgegevens waren.

We vonden geen publicaties die specifiek de textielindustrie in deze periode bestuderen. Heel wat studies over de Gentse textielindustrie lopen namelijk ofwel tot aan de Eerste Wereldoorlog, of beginnen vanaf de Tweede Wereldoorlog. Maar de oorlogen zelf en het interbellum lijken wel vergeten te zijn. Ik vond, eerder toevallig, een beetje informatie over oorlogsschade aan textielfabrieken, maar er moet veel meer materiaal beschikbaar zijn voor onderzoek, o.a. in de oorlogsschadedossiers in het rijksarchief. Deze dossiers zijn nog amper onderzocht, maar bevatten bijzonder relevant materiaal. Hetzelfde geldt voor de textielindustrie in de Tweede Wereldoorlog. Bij beide oorlogen is het onderzoek wel wat delicaat aangezien het onderscheid 'produceren om te overleven en de arbeiders te beschermen' en 'produceren als collaboratie met de bezetter' meestal nogal vaag is.

Wat betreft het interbellum stellen we vast dat er heel wat nieuwe bedrijfjes uit de grond schieten in de jaren 20. Helaas voor deze bedrijven slaat het economische klimaat al om in de jaren 30 en volgt de Tweede Wereldoorlog kort daarna. Wat er gebeurde met deze bedrijfjes is niet bekend, behalve dat er van de meeste geen aanwezigingen meer van vonden na afloop van de oorlog. Onderzoek naar het gebruik van elektrische aandrijving, gasmotoren of brandstofmotoren zou bijzonder interessant zijn. Het vergt immers heel wat minder kapitaal om dergelijke aandrijving in te schakelen in vergelijking met de bouw van een grote fabrieksschoorsteen met ketelhuis waardoor kleine bedrijven ook konden mechaniseren. In Antwerpen werd al onderzoek gevoerd naar het gebruik van dergelijke motoren in kleine nijverheden, maar daar gaat het om een totaal andere industrie (voornamelijk de ateliers van vele kleine diamantslijpers)

Het onderzoek dat in deze masterscriptie gebeurde is volgens mij een eerste, maar zeer belangrijke stap in een volledige inventarisatie van de Gentse textielbedrijven. Bepaalde bronnen zoals het kadaster en het staatsblad konden bijvoorbeeld nog niet benut worden aangezien de basisgegevens om met deze bronnen aan de slag te gaan nu pas voor het eerst verzameld werden in deze masterscriptie. Ik kan alleen maar hopen dat het hierna niet slechts bij deze eerste stap blijft.

Bibliografie

Bronnen

BELGISCH TEXTIELINSTITUUT, '*Belgisch Textielinstituut*', 1947,
A. Van den Broeck-De Boey, Aalst, 56p.

FOD Binnenlandse zaken – Rijksarchief, Oorlogsschade aan private
goederen, provinciale reeks, n° 4.005.464, Filatures Gantoises Réunies
(Gent).

GOMOV, '*Lijst van de industriële bedrijven in Oost-Vlaanderen*',
1985, Gent, 439 p.

KOMPASS, '*KOMPASS. Informatiewerk over het Bedrijfsleven in België en
Luxemburg*', Brussel, 1963-1964, 1966-1967, 1970-1971, 1971-1972,
1977-1978, 1983-1984.

MINISTERIE VAN ARBEID EN NIJVERHEID, COMMISSARIAAT DER REGEERING,
'*Bijzondere ambtelijke catalogus der Belgische afdeling*', 1913, Brussel,
M. Weissenbruch, 626 p.

HULLEBROECK (A.), '*Zijn de Duitse Mekanieken noodzakelijk in de
Textielnijverheid?*', Luik, [1918?], 46 p.

BAERTSOEN (M.), '*Notes d'un Gantois sur la Guerre de 1914-1918*',
1929, Gent, Vandeweghe, 376 p.

N.N., '*La Louisiana N.V.*', Gent, bedrijfspublicatie verspreid tussen 1950
en 1957, 15 p.

'*Wegwijzer der stad Gent met voorgeborchten en der provincie Oost-Vlaan-
deren*', 1900-1917, 1920-1923, 1926-1928, 1932, 1947.

Niet-gepubliceerde werken

DE BRUYCKER (C.), *'De evolutie van de textielindustrie in het Gentse'*, 1988, Gent, (digitaal uitgegeven licentiaatverhandeling), 209 p. (promotor: Prof. Dr. De Smet L.),

PONTZEELE (J.), *'De hoog- en laagconjunctuur in de textielnijverheid'*, 1952, Gent, (onuitgegeven licentiaatverhandeling UGent), 167 p. (promotor: Prof. Dr. Storme J.)

PAEYE (J.), *'De Belgische textielnijverheid op de wereldmarkt, 1950-1975'*, 2009, Gent, (digitaal uitgegeven licentiaatverhandeling), 52 p. (promotor: Prof Dr. Rayp G.)

VAN DER STRAETEN (J.), *'Gent als een regionale arbeidsmarkt, mobiliteit en segmentering in geografisch perspectief'*, 1980, Antwerpen, (promotor: Prof. Dr. Van Hove G.)

VAN NIEUWENHUYSE (L.), *'Potentiële historische bodemverontreiniging als gevolg van industriële activiteiten in de 19de – en de 20ste eeuwse stad: Een bronnenkritische studie over Gent, 1795-1926'*, (onuitgegeven doctoraatstudie Ugent), 2008, Gent, 698 p. (Promotor: Prof. Dr. Thoen E., Prof. Dr. Vanhaute E.)

VANDENHEEDE (L.), *'De bouwgeschiedenis van een aantal belangrijke XIXe eeuwse Gentse textielbedrijven'*, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Ugent), 1981, 264 p. (Promotor prof. VAN TIEGHEM)

VLEURINCK (L.), *'Gent, een stad van fabrieken. Een inventaris van de textielfabrieken in Gent tussen 1790-1914'*, 1998, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Ugent), , 121p.

COPPEJANDS-DESMEDT (H.), *'De Gentse textielnijverheid van 1795 tot 1835. Het proces van de mechanisering in zijn economische gevolgen'*, 1958, Gent, (digitaal uitgegeven licentiaatsverhandeling), 514 p. (promotor: Prof. Dr. Verlinden C.)

Boeken

BAUDHUIN (F.), *'Histoire économique de la Belgique 1914-1939. Tome second: Évolution des principaux facteurs'*, Brussel, 1946, 1e volume

BAUDHUIN (F.), *'Histoire économique de la Belgique 1914-1939. Tome premier, grandeurs et misères d'un quart de siècle'*, Brussel, 1946, 2e volume

BONTE (M.), BRYSSSE (A.), DE CLERCQ (L.), PREVENIER (W.), VAN EENOO (R.), *'De Coupure in Gent: scheiding en verbinding'*, 2010, Gent, Academia Press, 2e druk, 323 p.

COENE (A.), DE RAEDT (M.), *'Kaarten van Gent, plannen voor Gent 1534-2011'*, 2011, Gent, Snoeck, 483 p.

DE BACKER (G.) KEMPENEERS (A.), *'De na-oorlogse toestand van de Belgische textielnijverheid, in het bijzonder haar financiële structuur in Oost-Vlaanderen'*, Gent, 1961, 197 p.

DE CLOET (J.P.), *'De oude straatnamen van Gent'*, vzw Geschiedkundige Heruitgeverij, 260p. (enkel uitgegeven op CD-Rom)

DE HERDT (R.) DE GRAEVE (B.), *'De Gentse textielfabrieken op het einde van de negentiende eeuw en in de eerste helft van de twintigste eeuw'*, 1980, Gent, M.I.A.T., 227 p.

DE WILDE (B.), *'Gent/Rabot. De Teloorgang van de textielnijverheid'*, 2007, Gent, Lannoo 127 p.

DE WILDE (B.), *'Witte boorden, blauwe kiel. Patroons en arbeiders in de Belgische textielnijverheid in de 19^e en 20^e eeuw'*, 1997, Gent, Ludion, 403 p.

HANET (J.), *'200 jaar geautomatiseerde productie in de Gentse katoenindustrie'*, 2008, Gent, 65 p.

NEFORS (P.), *'Industriële collaboratie in België. De Galopindoctrine, de Emissiebank en de Belgische industrie in de Tweede Wereldoorlog'*, 2000, Leuven, Van Halewyck, 344 p.

N.N., *‘Cotonnière Nouvelle Orléans, Naamlooze vennootschap, 282. Nijverheidslaan Gent, 1896-1946’*, Drukkerij L. Vanmelle, Gent, 12 p.

SCHOLLIERS (P.), *‘Wages, manufactures and workers in the nineteenth century factory. The Voortman Cotton Mill in Ghent’*, Berg Publishers, Oxford, 1996, 256 p.

VAN COPPENHOLLE (C.), *‘Een succesvolle onderneming. Handleiding voor het schrijven van een bedrijfsgeschiedenis’*, 2002, Algemeen rijksarchief, Brussel, 376 p.

VAN GHELUWE (G.), *‘De ontwikkeling van de Vlaamse economie in internationale perspectief’*, 1974, Aurelia Books Brussel, 363 blz.

VIAENE (P.), *‘Industriële archeologie in België’*, 1986, Gent, MIAT, 416 p.

VICTOR (F.), *‘De oude straatnamen van Gent: een prijsboek voor de schooljeugd 1877-1925’*, Gent, Volksdrukkerij, 1825, 234 p.

LACOERE (P.), LALEMAN (M.C.), STEYVERS (M.), *‘Gent Gisteren, Vandaag en Morgen’*, 2000, Gent, Dienst stedenbouw en ruimtelijke planning, 3 x 20 à 25p.

Inventarissen & gidsen

AMSAB, *‘Inventaris stortingslijst nr. 147: TACB-afdeling Gent’*, doos 13-29

DEHAECK (S.), VANCOPPENOLLE (C.), *‘Gids van bedrijfsarchieven in de provincie Oost-Vlaanderen’*, 2011, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 402 p.

BRACKE (N.), *‘Bronnen voor de industriële geschiedenis: gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1945)’*, Academia Press, 2000, Gent, p. 283

BRANDT (S.), TIMMERMAN (J.), CARNIER (M.), *‘Inventaris van het rijksarchief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Handelsregister. Overdracht 2006’*, 2006, Rijksarchief Beveren, 1515 inventarisnummers

BRANDT (S.), TIMMERMAN (J.), CARNIER (M.), *‘Inventaris van het rijksarchief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Handelsregister. Overdracht 2006’*, 2006, Rijksarchief Beveren, 202 inventarisnummers

COPPEJANS-DESMEDT (H.), *'Bedrijfsarchieven op het Stadsarchief van Gent: inventaris van de fondsen De Hemptinne en Voortman'*, 1971, Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, 52 p.

COPPEJANS-DESMEDT (H.), *'Gids van de bedrijfsarchieven bewaard in openbare depots van België'*, 1975, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 358 p.

COPPEJANDS-DESMEDT (H.), LUYCKX (C.), *'Gids van de bedrijfsarchieven toegankelijk voor het publiek in België'*, 1998, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 661 p.

ENGHELS (N.) COOPENS (C.) VELLE (K.), *'Inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Overdracht 2002'*, 2003, Rijksarchief Beveren, 935 inventarisnummers

LUYCKX (T.), MOUTON (E.), CARNIER (M.), *'Inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Handelsregister. Overdracht 2004'*, 2004, Rijksarchief Beveren, 870 inventarisnummers

MOUTON (E.), VAN DAELE (K.), VELLE (K.), *'Inventaris van het archief van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Overdracht 2003'*, 2003, Rijksarchief Beveren, 994 inventarisnummers

MUYS (E.), *'De rechtbank van koophandel (1798-1999). Organisatie, bevoegdheid en archiefvorming'*, (Miscellanea Archivista Studia 121), 1999, Brussel, Algemeen Rijksarchief, 247p.

MUYS (E.), *'Nadere toegang op de faillissementen van de Rechtbank van Koophandel te Gent (1905-0960), (inventarisnummer 851-2211), 1999, Rijksarchief Beveren, 2818 inventarisnummers*

VAN DEN EECKHOUT (P.), VANTHEMSCHE (G.), *'Bronnen voor de studie van het hedendaagse België. 19^e – 20^e eeuw'*, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2009, Brussel, 1629 p.

Websites

‘*Strafwetboek op Kruispuntbank Wetgeving Belgiëlex.be*’, in: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet>, website van Justel en Belgiëlex, laatst geraadpleegd op 18/04/2014

‘*Algemeen Rijksarchief, Catalogus oorlogsschade*’, in: <http://extranet.arch.be/arch/events/oorlogsschade/catalogus_oorlogsschade_dommages_guerre_nl_fr_web.pdf>, website van Rijksarchief, laatst geraadpleegd 20/04/2014

‘*Centexbel*’, in: <<http://www.centexbel.be/nl>>, website van centexbel, geraadpleegd 12/05/2014

‘*Inventaris Onroerend Erfgoed*’, in: <<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>>, website van de Inventaris Onroerend Erfgoed, laatst geraadpleegd 30/04/2014

‘*Publicatie van het Belgisch Staatsblad*’, in: <http://justitie.belgium.be/nl/overheidsdienst_justitie/organisatie/belgisch_staatblad/>, website van de overheidsdienst justitie, laatst geraadpleegd 2/05/2014

‘*Bijlage bij het Belgisch Staatsblad – rechtspersonen, referentiedatabank rechtspersonen, vanaf 1983*’, op <http://www.ejustice.just.fgov.be/tsv_pub/index_n.htm>, website van de overheidsdienst justitie, laatst geraadpleegd 2/05/2014

‘*Toegang BE-A0514/999/STA Archieven Belgisch Staatsblad in Rijksarchief België*’, in: <http://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0514_108195_106791_DUT>, website van rijksarchief, laatst geraadpleegd 01/05/2014

‘*David McCandless TEDTalk: The beauty of data visualization*’, <http://www.ted.com/speakers/david_mccandless>, website van TED, laatst geraadpleegd 03/05/2014

‘Vier sociale economiebedrijven verhuizen naar de voormalige UCO-fabrieksgebouwen in de Maïsstraat’, SoGent, in: <<http://www.sogent.be/nieuws/vier-sociale-economiebedrijven-verhuizen-naar-de-voormalige-uco-fabrieksgebouwen-de-ma%C3%afsstraat>>, Website van SOGENT, laatst geraadpleegd 12/05/2014

‘Ghelamco’, in: <<http://www.ghelamco.be/site/be/nl/project-detail/718/gent-filature-du-rabot.html>>, Website van Ghelamco laatst geraadpleegd 13/05/2014

‘Architectenbureau Bontinck’, in: <<http://www.bontinck.biz/nl/projects/shopping/2016-filature-du-rabot>>, Website van Architectenbureau Bontinck, laatst geraadpleegd 13/05/2014

Artikels

HEBBELYNCK (P.), *‘S.A. UCO NV’*, in: *‘Ingenieurstijdingen’*, 1967, 16^e jaargang, nr. 4, p. 126-131

DEVRIESE (.L.), *‘Het Sint-Jorishuis aan de Vijfwindgaten, Deel 5: Spinnmolens en getouwen in kapel en klooster (1811-1930)’*, in: *‘De Heraut’*, 2011, 46, nr. 2, p. 13-21

ANTOINE (F.), LEMOINE (T.), *‘Het belang van dossiers van geleden oorlogsschade voor de studie van ons industrieel erfgoed’*, in: *‘Tijdschrift voor industriële cultuur’*, 2009, jg. 26, deel 108, nr. 4, p. 40-47

N.N., *‘Vlasspinnerij Lys-Liève positioneert zich sterk in kleine sector’*, in: *‘De Tijd’*, 28/12/1995

VERACHTERT (K.), *‘De industriële ontwikkeling’*, in: *‘De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling 1780-1980’*, Brussel, 1981, p. 147-150

Bijlagen

Bijlage 1:

Excel-tabellen op basis van de Wegwijzer, 1900-1948

Bijlage 2:

Chronologische reconstructie: de Tijdslijn

Bijlage 3:

Geografische reconstructie: kaartlaag Geografische Reconstructie
van de Gentse textielspinnerijen en weverijen 1900 – 2000
